

7 400(2)

Törkép

A könyvtáros

1963. ÉVI AUGUSZTUS HÓ / TIZENHARMADIK ÉVFOLYAM

8

T A R T A L O M

ÖTFEVÉNYI LÁSZLÓ: Az irodalmi ismeretterjesztés és a falusi könyvtárak	441
Az írók lapja — és a könyvtárosok	444
KOBERNICZKY KORNÉL: Honnan hová tart Harta község?	445
MAGYAR JÓZSEFNÉ—SZITA FERENC: Törzsolvasók — olvasóhullámzás	448
N. RÁCZ ARANKA: A magyar könyv- és könyvtárkultúra történetének első összefoglalása	450
FARKAS JÓZSEF: Ajánló bibliográfiákat a mezőgazdasági szakkönyvekhez	452
Szinnyey József emlékezete	454
Könyvtárosok a József Attila olvasómozgalomról	456
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok: Pongrácz József (Ugry Jenő)	459
TANKA JÁNOS: Így is szerezhetünk új olvasókat	461
NEMETH ÁRPADNÉ: TIT-klub egy járási könyvtárban	462
MÉSZÁROS ANTAL: „Mindkettőnek segítenie kell az ismeretterjesztést”	463
ZSIDAI JÓZSEF: Eredmények és gondok az egyetemi könyvtárakban	465
Köleszőngép bemutató (-i-i)	466
Kérdezz — felelek.	467
KOVÁCS DEZSŐ: Az építőipari munkásszállások és a munkahelyek szakkönyvellátásának két éve	468
FENYVESSINÉ GÓHER ANNA: Miért készítünk mezőgazdasági bibliográfiákat?	469
Könyvtárosok kis lexikona: A könyvtári katalógusok (Vértessy Miklós)	470
Margó	472
FÖLDESSY LAJOSNÉ: Visszapillantás	474
Könyvtári görbe tükör	475

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Kölcsey könyvtára (L. S.)	477
Beszélgetés Benjámin Lászlóval (-y-r)	479
BATÁRI GYULA: Rudolf Diesel (1858—1913)	482
GARAMI LÁSZLÓ: Népi demokratikus ponyva?!	484
ERDEI SÁNDOR: Magyar Mezőgazdaság Termelőszövetkezeti Kiskönyvtára	486
BEKES GYÖRGY: Könyvheti észrevételek	488
Faust-könyvek (L-y)	490

Könyvismertetések

A francia kommunisták a filozófiáról (Bácskai B. Sándor)	491
KIS ALADÁR: Magyarország külpolitikája a második világháború előestéjén (Frank László)	491
LEKAI JÁNOS válogatott írásai (P. L.)	492
BRÓDY SÁNDOR: Rembrandt (Lipták Gábor)	492
NEMETH LÁSZLÓ: Mai témák (Csányi László)	493
TAKÁTS GYULA: Kinek könnyebb? (Birkás Géza)	494
JURIJ TINYANOV: Nyesett szárnyak (L. K.)	494
SINCLAIR LEWIS: Elmer Gantry (Lékay Ottó)	495
MARIA DABROWSKA: Falusi lakodalom (Vihar Béla)	495
KAREL ČAPEK: Egyszerű élet (Vámosi Pál)	496
ALEKSZANDER TVARDOVSZKIJ: Egyre messzebb (V. B.)	496
MORTON THOMPSON: Az élet ára (Szanthó Dénes)	496
KOVAI LŐRINC: Éltre — halálra (S. A.)	497
MAJTHÉNYI ZOLTÁN: Királyi földönfutó (Bozókó Éva)	497
OROSZ LAJOS: A magyar névelés úttörői (-r)	498
Műkedvelés — művelődés (H. K.)	498
DALA LÁSZLÓ: A tűz és az ember (Csomor Tibor)	499
DONALD R. GRIFFIN: HANGOK ÉS VISSZHANGOK (Rubóczky István)	499
Írások a szovjet filmművészetről (Dalos László)	500
RÁDAI ÓDÓN: Kalandok a tenger mélyén (Lázár István)	500
GERŐ GYULA: Tíz esztendő (Takács Miklós)	501
JÁKI LÁSZLÓ: A magyar nevelésügyi folyóiratok bibliográfiája 1937—1958. (dr. Hodinka László)	502
Néprajzi bibliográfia (-es-)	502
Eseménynaptár	503
Hírek	504

Címlapképünk Tormal Andor felvétele. (MTI fotó)

A könyvtáros

XIII. ÉVFOLYAM

8. SZÁM

1963. AUGUSZTUS

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csöke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. Dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221-293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

AZ IRODALMI ISMERETTERJESZTÉS ÉS A FALUSI KÖNYVTÁRAK

Sokszor szólunk szép szavakkal az olvasók neveléséről, a szocialista művészeti alkotások népszerűsítéséről, az irodalmi ízlés fejlesztéséről, esztétikai problémákról. A jelentésekben, az eredmények összegezésekor néha kicsit több is a szép szó, mint kellene.

Mindenki elismeri, hogy irodalmi nevelésre szükség van. Lépten-nyomon tapasztaljuk ezt, különösen az utóbbi egy-két évben olvasóvá lett tömegeknél. „Nem szeretik a novellát”, „nem értik a verset”, néhány klasszikusunkat ronggyá olvassák, tucatnyi kitűnő író könyveit alig viszik, „unják”, ha dolgozik, politizál, gondolkodik a hős, „fárasztja” őket a „probléma” („Nem elég bajunk van az életben?” — kérdezik), romantikus fordulatokat, „izgalmas” cselekményt, színes külsőségeket, Jókai-szerű hősöket kérnek számon a mai művektől, feltéve a feleletet sem váró kérdést: „Mért nem tudnak ma olyan jó könyveket írni, mint valaha X. és Y.”...

Mindezek irodalomelméleti, irodalomtörténeti, esztétikai problémák. Mikor szoktunk — szoktunk-e egyáltalán — az ilyen kérdésekre felelni? Ne hamarkodjunk el a választ.

A TIT 1962-ben országosan csaknem 6000 irodalmi előadást tartott. Ebből a hatalmas számból mennyi esett falura, mennyi városra? Az irodalmi szakosztály nem tudja. Úgy becsülöm, fele lehetett falusi előadás. Ha a 3270 községet számítom, 3000 előadás már nem is olyan sok. Némelyik községben egy, a másikban kettő, a harmadikban egy sem esztendőnként. Hány esztendő alatt találkozik így egy-egy falu több száz olvasója a leglényegesebb irodalmi kérdésekkel, milyen elképzelései alakulnak ki a magyar (sőt a világ-) irodalom egészéről? Próbáljuk kinyomozni, hogy — mondjuk — az utolsó öt évben milyen előadások voltak egy községben. Alig-alig fogják tudni, hisz változott a művelődési otthon igazgató és a könyvtáros, elveszték a tervek (vagy „fel kellett küldeni a járáshoz”) stb. Aztán kiderül, hogy volt két Móricz-, egy Mikszáth-előadás, egy a mai magyar irodalomról, és egyszer „lejött egy író Budapestről”... Így, „alulról”, egy-egy faluból nézve, bizony nem valami fényes az irodalmi nevelés, ismeretterjesztés.

„Majd a könyvtáros!...” Kölcsönzés közben? Tegyük fel, hogy jut két-három perc beszélgetésre, egyéni foglalkozásra, de alkalmas ez a kutyafuttányi idő fogós dolgok megbeszélésére?

„Ott vannak az irodalmi színpadok!...” Tétélezzük fel, hogy jól összeállított, színvonalasan előadott műsört adnak, s a járás minden falujába eljutnak. Egy másfél-két órás műsor nem alkalmas arra — akármilyen ügyes, színes az összekötő szövege —, hogy elemezzen, boncolgasson, magyarázzon is. Arra képes — ez is nagy dolog! —, hogy megragadóbban tolmácsoljon irodalmi élményeket, mint a „közön-séges” olvasás. A művek élvezete közben újabb bogok, csomók, megemészthetetlen benyomások adódnak, ám ki és hol felel rájuk?

„A rádió irodalmi műsorai!”... Vannak jócskán, nagy a választék, érdekesek. De ki vizsgálta hallgatóságukat, ki mérte le hatásukat? Ajánlom könyvtárosoknak a témát: „Milyen irodalmi műsorokat hallgat a rádióban 50 olvasó?” Vagy: „A rádió irodalmi ismeretterjesztése és falunk olvasói” stb., stb. Meglepetések érnek bennünket: ki fog derülni, hogy azok a már olvasó tömegek, amelyeknek irodalmi nevelését egy elegáns kézmozdulattal a rádióra és a televízióra bizzuk, hallgatnak Szabó-családot, magyar nótát, híreket és sokmindent, de irodalmi ismeretterjesztést alig-alig.

Irodalmi lapok? Az Élet és Irodalom, Új Írás meg a többiek már kialakult igényt jeleznek. Erről is érdemes lenne értekezést írni: „Eljutnak-e az irodalmi lapok falunkba és kikhez?”

Ezt az érvet viszont nem hallottam mostanában sehol: „Kérem, felénk az irodalmi szakkörök formálják, csiszolják az irodalmi ízlést!” — Mert irodalmi szakköröket lámpással kell keresni. A sárvári járásban pl. egy van, diák-szakkör. Amikor keveselltem ezt, egy tapasztalatcserén ezt mondták rá a járási irányító népművelők: „Nincsen rá másutt igény.” Ezzel az irodalmi szakkörök dolga el is volt intézve, más nem tett fel ilyen „illetlen” kérdést.

Az irodalmi ismeretek terjesztése, az irodalmi izlésnevelés helyzete tehát egyáltalán nem olyan megnyugtató, mint a számokból következne. Többet kell tenni a mostaninál.

De a „többet!”-nél azonnal felkiáltanak a népművelők, tanácsi emberek stb.: *„Nem a mennyiség a fontos, hanem a minőség! És többet nem bírnak! Mi lenne, ha mindenben kiadnánk a »többet« jelszót?»*

Ha „mindenből” többet akarnánk? Éppen az a lényeg, hogy *nem akarunk mindenből többet. Minden faluban legyen erős a mezőgazdasági és az irodalmi ismeretterjesztés. A mezőgazdasági azért, mert abból élünk, az irodalmi azért, mert abba minden belefér: irodalom, történelem, politika, az egész világ.* És amelyik faluban évi 1—1 mezőgazdasági és irodalmi előadással „letudják” a fejadagot, ott bizony előbb a mennyiséget kell ebből is, abból is legalább évi 3—4-re emelni. A „többire” (egészségügy, nevelés, politika stb.) szánjunk — mint eddig — összesen 5—6 alkalmat.

Tervkészítéskor dicsérendően nagy a sürgés-forgás, bizottságok üléseznek, közvéleményt kutatnak, végül elkészül a „tematika”, amiben van 1 db azaz egy darab irodalmi előadás is. Holott nyilvánvaló, hogy több száz olvasónak ennél nagyobb igényei vannak, vagy ha nincsenek, a könyvtárosnak, a művelődési ház igazgatójának, a könyvbarát bizottságnak kell kialakítania ezeket a nagyobb igényeket.

A hiba már ott szokott kezdődni, hogy a könyvtárost nem vonják bele a tervezésbe. Ő pedig sokszor nem harcos ember, *nem művelődéspolitikus*, hanem szerény, csöndes, aprómunkát végző ember. Egy előadás lesz? Hagyja. Egy sem? Belenyugszik... Persze, hasznos, fontos törlési jegyzéket, könyvrendelést kiállítani, leltárt vezetni, kölcsönözni. De a könyvtáros szoktassa hozzá az illetékeseket, *hogy ő pontosan látja a népművelés egészének a könyvvel való összefüggését is, és hogy nélküle nem lehet, nem okos dolog a kultúra olyan ügyeiben dönteni, mint pl. az éves közszégi terv.*

„Nincs előadói díjunk annyi előadásra!” — szokták mondani főleg a 30—40—60 községes dunántúli járásokban a vezetők. És még egy érv: *„Különben sem tudnánk kiszállítani a községekre azt a rengeteg előadót!”* Hadd szegezzem szembe ezzel az én tapasztalatomat: nem egy községben ismerek olyan irodalomtanárt, könyvtárost is, aki olvasottságáról, megbízható irodalmi ítéletéről messzeföldön ismert, valóságos kis könyvtára van szakmai munkákból. Ha ennek az embernek azt mondjuk: Nézd, nem tudjuk neked megfizetni, nem volna-e kedved ingyen, szakmád szeretetéből ezen a télen öt-hat fontos témáról előadni? — bizonyára megteszi. — Vannak ilyen tanárok, könyvtárosok. S akkor egyszerre nem kell pénz, nem kell gépkocsi sem. De a járási vezetők ne úgy képzeljék a tennivalókat, hogy most mind a negyven községünkben meghatszorzozzuk az irodalmi előadások számát, — nem. Ahol van ilyen tudású, ilyen önzetlen, nem pénzért nyúló ember, ott biztassunk, bátorítsunk a többre, jobbra.

*Témák? Nem érünk célt csak a monografikus előadásokkal, de nem jók a túlátfogó témák („A magyar irodalom”, „A magyar regény mesterei”, „Mai magyar irodalom” stb., stb.) sem: előadó és közönség egyaránt elvész bennük. Valahol a kettő között kössünk ki: egyesítsük — amennyire lehet — a monográfia és a tematikus előadás előnyeit. Például a novella megkedveltetésére — mondjuk *Felejtetetlen történetek* címmel — Tömörkény, Móra, Nagy Lajos, Illyés, Timár Máté írásaiból lehet összeállítását készíteni. Az alkotókra fejenként 6—8 percet szánnék, s közben felolvasnánk, vagy előadnánk egy-egy rövidebb írásukat. Ugyanez egy másik vetületben: József Attila — Gelléri A. Endre — Tabák András — Fejes Endre. Költőket és prózaírókat nem szoktam ilyen előadásokon vegyíteni, József Attila itt mint a Csozogi írója szerepel. Avagy: nem nagyon olvasnak verseket. Jöjjön a „*Szép szerelmes versek*” estje: *Juhász Gyula — József Attila — Radnóti Miklós és két mai költő* legfeljebb három-három verse, kiselőadásokkal. Ezeket a példákat csak azért hoztam fel, mert így csináltam magam is, mert érzékeltetni akartam, mire gondolok. A témákat az írókat, problémákat természetesen az szabja meg, hogy mit olvasnak, mit nem olvasnak, kik iránt érdeklődnek, *hol tartanak annak a községnek, annak a könyvtárnak az olvasói.* Ha van irodalmi színpad, s annak egy-két tagja föllép, ez jó. De ne csináljunk belőle irodalmi *műsort*. Maradjon *ismeretterjesztő előadás irodalmi illusztrációkkal*. Az arány: fele-fele. Előadásmód: szabadon, legfeljebb egy noteszlapnyi — még jobb, ha *bélyegnyi* — jegyzettel. És feltétlenül maradjon idő *beszélgetésre!* Kezdetben „*felbérlelnék*” néhány hozzászólót! De lehet, hogy már először sem lenne rájuk szükség.*

Egy ilyen esztendő végére összejön az irodalombarátok köre. A következő évi programot már aztán ők készítsék el. Helyi és meghívott előadók, sőt tagok előadásai, találkozó egy-egy íróval (aki jó író és nem kér tiszteletdíjat, amiért „lejön”, hisz megtiszteltetés neki találkozni olvasóival...), vita problematikus művek fölött, fel-

olvasó-estek és sok minden más lehet a programban. Az lenne jó, ha a könyvbarát bizottság tagjai az irodalmi kör legbuzgóbb tagjai lennének. Ma még sokhelyt „funkció” a könyvbarát bizottságban lenni. A tagot odaküldték, egy szervezetet „képvisel” benne, — az irodalmat nem mindig. Nem egy bizottsági tag „nem ér rá” olvasni, „nincs ideje” irodalmi rendezvényekre, mondjuk ki nyíltan: *nem irodalomszerető ember. Erthető, hogy hiába agítál oly buzgón az olvasás mellett.*

A jó irodalmi ismeretterjesztés vége tehát az, hogy szakkör, baráti kör alakul a faluban. Nem irodalmi színpad. Nem szerepelni vágyó emberek közössége, hanem az irodalmat szereplés nélkül szeretőké. Ha szerepelni vágyók is akadnak, jó. Felolvasnak, szavalnak, később kinő belőlük az önálló irodalmi színpad. A veszélyesebb az, amikor dilettánsok verődnek össze, abban a titkolt reményben, hogy „műveiket” majd a „járás”, „a megye”, vagy mit bánják ők, kicsoda, kiadja. Ezeket az irodalom nem, csak ők, saját maguk érdeklik. Azért jóelőre meg kell mondani, hogy a kör a művelődni vágyó olvasók köre lesz, nem a titkolt irodalmi ambícióké.

Miből dotálják a körvezetőt? Keresni kell és lehet olyan alkalmas embert — irodalomtanárt, könyvtárost, esetleg más értelmiségit —, aki ingyen, az irodalom szolgálatát vállalva csinálja. Persze munkával, felkészüléssel jár, eleinte talán több előadást a körvezetőknak kell tartania, de hát ahogy a jó orvos ingyen sem sajnálja az orvosi tanácsot, akad ilyen irodalmár is sok. Ha van keret, természetesen fizessék a körvezetőt, de arra hivatkozni nagyon átlátszó dolog, hogy „járásunkban nincsenek irodalmi szakkörök, mert a járási pénzügyi osztály kihúzta a körvezetői díjakat.”

Hol itt a könyvtáros pontokba foglalható, szabályokban előírható szerepe? Sehol és mindenütt. Legyen az irodalmi-esztétikai ismeretterjesztés, az ízlésfejlesztés (de ezeket a fogalmakat az olvasók előtt hangoztatni nem szükséges, mert senki sem szereti hallani, hogy az ő ízlése fejlesztésre, ismeretei bővítésére szorulnak...) motorja, karmestere. Ha a könyvtár szép, állománya folyvást gyarapodik, ha a községben megvan a tervezett olvasószám és forgalom, s mindezeket túl eleven, pezsgő az irodalmi érdeklődés — amit az olvasás, könyvvásárlás, az irodalmi előadások száma meg a szakkör bizonyít —, ez annak a jele, hogy a könyvtáros nemcsak adminisztrátora az irodalomnak, hanem első számú propagandistája is: ha mindezt elérte, a könyvtáros jogosan lehet elégedett.

Ottevényi László

KITÜNTETÉSEK

A művelődésügyi miniszter a XII. pedagógus nap alkalmából Csendes János igazgatóhelyettesnek (Nyíregyháza, Megyei Könyvtár), Hubay László szerzeményezési és feldolgozási csoportvezetőnek (Miskolc, II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár), Király Lászlóné tudományos munkatársnak (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), Miszti László igazgatónak (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára), Nagy István könyvtárvezetőnek (Mezőtúr, Móricz Zsigmond könyvtár), dr. Olasz Sándorné könyvtárigazgatónak (Szeged, Járási Könyvtár), Pásztor Antal könyvtárigazgatónak (Monor, Járási Könyvtár) és Szabó Pál ált. iskolai tanár-könyvtárosnak (Alsópáhok), a Szocialista Kultúráért kitüntetés adományozta;

Császár Antalné könyvtárost (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 21. sz. kerületi könyvtára) Miniszteri Dicséret Oklevéllel tüntette ki;

Triff Ágoston raktári és expedíciós részlegvezetőnek (AKV Könyvtárellátó Osztálya) a Kiváló Dolgozó kitüntetés adományozta.

A FEJÉR MEGYEI MESZÖV választmánya a könyvbarát-mozgalom támogatására hívta fel a földművesszövetkezetek tagjait, választott vezetőit és dolgozóit. Az 1961—1963-as években a megye szövetkezetei 400 000 forinttal járultak hozzá a könyvtárak állománygyarapításához. Szükséges azonban, hogy a földművesszövetkezeti tagok, vezetők a községi könyvtárak életét a jövőben fokozottabb figyelemmel kísérik. Ahol szükség van rá, járuljanak hozzá társadalmi segítséggel is a könyvtárak szépítéséhez. A felhívás javasolja a perkáti példa követését, ahol a lakosság egy-két könyvnek a községi könyvtár részére történt megvásárlásával segítette elő a könyvvállomány növekedését. A MESZÖV választmánya végül arra kéri a tagokat és dolgozókat, hogy legyenek maguk is rendszeres olvasói a községi könyvtáraknak. (u)

Az írók lapja – és a könyvtárosok

Ritkán fordult elő, hogy ennyi, s olyan egyöntetű írásbeli és szóbeli tiltakozás érkezzék a könyvtárosoktól szerkesztőségünkbe, mint az Élet és Irodalom június 23-í számának glosszája miatt. Mi történt hát, jogos volt-e a felháborodás?

Ismert dolog, hogy három könyvtáros — felszabadulásunk óta első ízben — UNESCO ösztöndíjjal Nyugat-Európában járt az ottani könyvtárépítkezések és berendezések tanulmányozására. Alig érkeztek haza, egymás után kapták a meghívásokat a különböző könyvtáros kollektíváktól, hogy számoljanak be tapasztalataikról. Az első beszámolók megtörténtek, s az érdeklődő könyvtárosok már ezekből is látták, hogy igen nagy haszonnal járt a tanulmányút, bár a tapasztalatok részletes feltárása és közlése csak ezután következnek.

Az egyik beszámoló után MTI közlemény jelent meg a Magyar Nemzetben. A közlemény rövid volt, túlságosan summázó, szakszerűtlen és semmitmondó. A könyvtárosok azonban nem lepődtek meg ezen, mert a sajtó részéről — sajnos — ehhez vannak szokva. A mi ügyeinkkel a sajtó nagyon sokszor csak ilyen módon foglalkozik. Am még így is örültünk, hogy hírt adott egy napilap az eseményről.

Az Élet és Irodalomtól persze mást vártunk. Az Élet és Irodalom hasonló feladatot tölt be a művelődéspolitikában, mint a könyvtárak. Más eszközökkel persze, de egymás munkáját kiegészítik, ezért közöttük kívánatos az együttműködés és az összhang. Fel is figyelt a lap a Magyar Nemzet hiányos közleményére és egy glosszában megírta, hogy — jobb lett volna, ha a könyvtárosok Újpestre utaznak, mert ott is szerezhettek volna hasonló tapasztalatokat.

Erre indult meg a tiltakozások áradata a pártközponthoz, a minisztériumhoz, a Könyvtártudományi és Módszertani Központozhoz, az Élet és Irodalomhoz, A könyvtárosokhoz és még néhány más laphoz. Illetékes hely helyreigazító nyilatkozatot küldött az Élet és Irodalomhoz, amely azt nem közölte, hanem a glosszáiról Faragó Vilmos újabb glosszáját tette közzé, amelyben ő főlényeskedő kézlegyintéssel igyekezett elhárítani magától a felelősséget.

Az eset arra ösztönöz bennünket, hogy megírjuk, mit várunk mi, könyvtárosok, hasonló ügyekben a magyar írók lapjától.

1. Azt várjuk, hogy a lap foglalkozzék érdemben a könyvtárügy kicsiny és nagy problémáival, de hiteles forrásokból szerezzen megfelelő értesüléseket, s ne csak azt kérdezze meg egyik könyvtártól — mint most —, hogy hányas villamossal lehet Újpestre utazni.

2. Azt várjuk, hogy ismerje és ismertesse a könyvtáraknak, mint az irodalmi nevelés fontos tényezőinek fő problémáit. Hogy tudja például, hogy könyvtáraink elhelyezése és felszerelése nagyon elmaradott, de biztató a helyzet, mert reményt keltő tanácsai és társadalmi kezdeményezések során napirendre került a könyvtárak építése, szépítése, ezért most már halaszthatatlan a külföldi tapasztalatok számbavétele.

3. Azt várjuk, hogy a magyar írók lapjának az a munkatársa, aki a népműveléssel és a könyvtárakkal foglalkozik, név szerint is ismerje a könyvtárügy kiemelkedő eredményeket elérő, országos tekintélyű munkatársait, például Kellner Bélát, Lipták Pált és Sebestyén Gézát, akik a tanulmányút résztvevői voltak, s akiknek nevével kapcsolatban fel sem merülhetnek a glossza egyáltalán nem jóindulatú feltételezései. És tudja azt, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tájékoztatási osztályának vezetője illetékes ilyen ügyekben hivatalos szakvéleményt adni s emiatt az illető helyreigazító nyilatkozatát nem lehet „egy Bóday Pál aláírással érkezett levélnek” minősíteni.

Bizony, jogos volt a könyvtárosok felháborodása, akik a glosszával kapcsolatban rossz ízű, olcsó demagógiát emlegettek.

Az olvasás művészet Olvasni is meg kell tanulni, erről már beszéltünk; de hogy az olvasás művészet: erre nemcsak az olvasókat, hanem az írókat is, önmagunkat is rá kell nevelnünk. Aki járatos az olvasás művészetében, az egy könyv olvasásakor sok könyv jelenlétét érzi, az éppen olvasott könyvben szereplő alakok arra készítetik, hogy más művek hőseivel is kapcsolatba hozza és összehasonlítsa őket.

J. R. Becher

Honnan hová tart Harta község?

Koperniczky Kornél községi
könyvtáros

Nevezetes község Bács-Kiskun megyében, a Duna partján fekvő Harta. Tizenöt év előtt azonban nem gondoltam, hogy valamikor is közöm lesz hozzá.

Amikor a második világháború után a burzsoá Csehszlovák Köztársaságból megkezdődött a magyarok áttelepítése Magyarországra, s megtudtam, hogy én Hartára kerülök, természetesen felkeltette az érdeklődésemet a falu. Felnytitottam a Révai lexikont, amelyből megtudtam, hogy Harta a környék legszebb és leggazdagabb községe.

Vajon hogyan ver gyökeret az öreg fa az új talajban? — kérdeztem magamtól, aki egész életemet városban töltöttem, és akkor már 48 éves voltam. 1948-ban kerültem Hartára, s 15 év után bizvást elmondhatom, hogy megtaláltam itt hátralevő életem értelmét.

A hartai utcákat járva kerestem a Révai lexikon említette szépséget, vajon miben nyilvánul az meg? A török kiűzése után telepített községben vonalzó egyenesre építették az utcákat, melyeket itt-ott megszakít egy-egy

köz, hogy a járókelőknek ne legyen szükségük nagy kerülőkre, ha egyik utcából át akarnak jutni a másikba. 15—20 többlakásos épülete van, de a házak nagy többsége egyablakos. Új falu ez, gondoltam, hiányzik belőle az ősi településeket jellemző girbe-görbe utcák romantikája és poézise. Ezen a településen valóban messziről látszik, hogy gyakorlati észjárású nép lakja. A fásított utcákban sok a diófa.

A történelmi vihar a régi Magyarország minden tájáról sodort ide embereket. Elgondolkoztam, vajon hogyan lehet majd ebből a nagy emberi keverékből, a szülőföld kényszerű elhagyása, a generációkon át az ősi földre ereszített gyökérnek erőszakos kiszakítása miatt reményt vesztett, letargikus tömegeből egységes emberi közösséget kialakítani, amely hisz és bízik az életben...

Megszokott dolog, hogy a tisztviselőket a szolgálat érdekében egyik városból a másikba helyezik át. Ez az érdekeltnél többnyire nem okoz mélyebb lelki megrázkódtatást, de a parasztok kiszakítása falujukból, ahol őseik évszázadokon keresztül éltek, megrendítő hatást tett rájuk. Akadtak olyan öregek, akik nem bírták ezt elviselni és öngyilkosok lettek. Legelső feladatnak tehát a felborult lelki egyensúly helyreállítása látszott, és a két nép, a régi telepések, a németek — vagy amint ők maguk nevezik: svábok — és az új telepések, a magyarok kölcsönös bizalmatlanságának eloszlatása. Összefogás a közös, békés élet kialakítására!

Miben segíthetnék én, a volt városi könyvtáros ebben a munkában — tettem fel magamnak a kérdést. Én a könyvekre gondoltam. Könyvtárat kellene itt csinálni. A vezetők azt mondták, hogy csináljam meg. 1951-ben meg is nyílt a könyvtár.

Első lépésként meg kellett ismerkednem az „öslakosok” eddigi életével. Megszereztem hát a néprajzos Fél Edit doktori disszertációját, amely Harta településtörténetével foglalkozik. Ebből megtudtam, hogy mintegy 250 éves a község. Az első telepések Württembergből keltek útra, hogy megszabaduljanak az elviselhetetlen közterhektől. Feltehetően tutajokon ereszkedtek le a Dunán, s pihenőre kötöttek itt ki. Megtetszett nekik a hely, amelynek földesura Ráday gróf volt. Két hold földet, ház-helyet és szőlőterületet kaptak tőle robot és dézsma ellenében.

Hogy lehetett ilyen indulással ez a község a környék leggazdagabb falva? Lakosainak régi életét ismerve, könnyebb a válasz: csodálatos igénytelenségükkel és bámulatos szorgalmuk révén időközben megváltották magukat a földesúri szolgáltatások alól, és maguknak gazdálkodtak minden erejükkel. Még ma is beszélnek róla, hogy ők nem várták meg a „falusi vekker” ébresztőjét, a kakas kukorékolását, hanem már hajnali két óraker munkára indultak. (Ma már nem kell ilyen korán kelniük, mert autó szállítja őket a határba.)

1953-ban a könyvtár az akkor megnyílt művelődési otthonba költözött a tanácsházán levő alkalmatlan helyiségből. A kétféle telepések egyetértése ebben a két intézményben kezdett kialakulni. Bebizonyosodott, hogy könyvekből is lehet hidat építeni a népek között! Am a teljes harmóniát más tényező alakította ki, a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Megalakult az első termelőszövetkezet, majd ezt követően nyolc termelőszövetkezeti csoportba szerveződtek a parasztok. Később e csoportokból két szövetkezet alakult. Ezzel befejeződött a hartai szervezés munkája, és a falu bejáratánál megjelent a tábla: Harta termelőszövetkezeti község! Ma már teljesen

eloszlottak a kölcsönös bizalmatlanság felhői, a közös érdek, a közös cél az összeforrasztó erő. Ezt bizonyítják az összeházasodások is. Éva néni az egyik boltban megmagyarázta, hogy a népi demokrácia megtanította élni a hartaiakat, mert a régi világban csak a föld gyarapítására zsongogattak. Ma már új utcák is épülnek a községben. Az „ablakadó” híján már több a nagyobb ablakos ház, és fokozatosan a falu is kiszéllőzött a doh szagát.

Kissé felkerekítve a község lakóinak száma hatezer. 500 rádió, 649 vezetékes rádió és 89 televízió működött április 12-én a faluban. Az adatközlő nevetve megjegyezte, hogy holnapra talán ez a szám már változni fog. Az iparos feleségének már porszívó gépe is van — beszélnek az asszonyok, és csóválják a fejüket. Ha pedig csak a lányokat nézzük, azt képzelhetjük, hogy Pesten járunk.

Mostanában az újságokban sokat olvashatunk a filmnek, a rádióknak, meg a televízióknak az olvasókra gyakorolt hatásáról. Mi a helyzet ilyen vonatkozásban Hartán? A mi olvasóink egyike-másika a regényből készült film vetítése előtt, más része pedig a vetítés után kölcsönzi ki a könyvet. De akadnak olyanok, akiknek a megfilmesített regény már nem kell, mert azt mondják: láttam filmen. Hiába magyarázza a könyvtáros, hogy a film főként a mű képi ábrázolására törekszik, elsősorban a szemnek akar nyújtani. Nem jut a filmbe a mű teljes tartalma és gondolatgazdagsága, ennek okából az eszmei mondanivaló sem érvényesül benne úgy, mint a könyvben. A propagandahatás bizonyos mértékben áll a rádióra is. Ezt már hallottam a rádióban, ezt nem kérem — mondja az egyik. A másik viszont éppen azért kéri, mert egyes részeit nem tudta meghallgatni. Az egyik olvasóm két év előtt a „Szabó család” könyvét kérte. Talán, ha sokan kéri, még könyv is lesz belőle — vigasztaltam. De úgy gondolom, hogy addig meg is öszülhet.

A televízió-tulajdonos parasztemberek — ha azelőtt olvastak — abbahagyják az olvasást, mert sok időt töltenek a képernyő előtt. (Lehet, hogy később ez megváltozik, ha majd a teljes gépesítés következtében több szabad idejük lesz.) Már az értelmiségi televízió-tulajdonosok is megjegyezték, hogy kevesebbet olvasnak. Ezt mondanuk sem kellett, hisz már előbb is észrevettem.

De beszélni lehet az autókról is. Hartán 35 személyautó van. A 32. magánautó-tulajdonos között csupán négy értelmiségi családból található könyvtári olvasó. Az autókirándulások miatt nem jut idő a könyvre!

Sokszor hallom ezt a mondatot: nem érek rá olvasni. — Volna ideje, ha jól beosztaná — válaszolom én.

Van néhány parasztember, aki nem „idényolvasó”. Megkérdeztem az egyiket, hogyan tud ő télen-nyáron folyamatosan olvasni? Nem járok kocsmába — hangzott a felelet. A kocsmák számában ugyan nagy apadás történt, mert a nyolcból csak egy maradt, egy kultúraltabb kisvendéglő. A hartaiak „korzóján”, a Duna-parton egy nyári idénykocsmá van, no meg egy eszpresszó-cukrászda is akad. Figyelemre méltó jelenség, hogy csökkent a „nagyivók” száma, s az ifjúság sem nyúl az egykori vasárnapi mulatságokhoz annyit szereplő ősi fegyverhez, a bicskához.

Elég szépen látogatott a községi könyvtár is, noha a három tsz-nek, a két tanya-központnak, sőt az Állampusztának szintén van könyvtára.

A községi könyvtárból 1962-ben 717 olvasó (ennek fele felnőtt) 12 363 könyvet kölcsönzött. Ebből az ismeretterjesztő művek száma 1010 volt. Újabban nagyon kedvelték a *Világjáró* sorozat könyveit. Bizonyára az ázsiai és az afrikai földrészen lezajló politikai események keltik fel az érdeklődést ezen művek iránt.

A napokban a községi tanácselnök rámutatott a Világtörténet két kötetére. Van-e olvasói? Arra még várnia kell — mondtam. (Azért érdekelte különösebben, mert az ő kívánságára történt ez a rendelés.) Vajon miért kell várnia? — kérdezte. Mert még egypár lépcsőfokkal feljebb kell hágni olvasóinknak ahhoz, hogy érdeklődésük erre a nagy műre is kiterjedjen. Ám a könyvtáros „radarkészüléke” mutatja, hogy közeledik már ez az idő!

Tizenkét évvel ezelőtt egy 19 éves tanyai lányt nagy nehezen a könyvtárba édesgettem, és a *János vitézt* adtam a kezébe. Visszahozta, és dicsérte, hogy milyen szép. Majd más könyvet kapott. Amikor ezt is visszahozta, ismét a *János vitézt* kérte. Hiszen már olvasta — mondtam. A szüleimnek beszéltem róla, most kíváncsiak rá. Majd este kukorica morzsolás közben felolvasom nekik. Az igazi meglepetés azonban akkor ért, amikor a leány harmadszor is a *János vitézt* kölcsönözte. Most már a szomszédok is kíváncsiak voltak a *János vitézt*re, aki olyan diadalmasan vonult be a tanya-világba, mint a francia király udvarába. Tíz évvel később egy tanyai paraszt *Móricz* könyveket kölcsönzött. Beszélgetés közben megkérdezte, van-e mezőgazdasági lexikonunk? Sajnos, nincs — feleltem. Hát nekem megvan, és megrendeltem az *Élet és Tudományt* is — mondja. Szeretném tudni, hogy tíz év múlva mit fognak kérni a

tanyai parasztkok a hartai könyvtárban. (Ha ugyan tíz év múlva lesznek még tanyák!) Sajnálom, hogy ekkor már nem lehetek én a könyvtárosuk!

A napokban elbeszélgettem egyik olvasómmal. A régi Pozsony megyéből telepítették ide. 50 éves. Mióta is könyvtári tag? — kérdeztem tőle. Amióta a könyvtár ide került a művelődési otthonba. Ennek éppen kerek tíz éve. Mi mindent olvasott tíz év alatt? — kíváncsiskodtam, vajon mire emlékszik? Az *Egri csillagokat* mondta elsőnek. Talán ez tette rá a legnagyobb hatást? Majd Jókai, Mikszáth, Móricz műveket sorol fel és Móra könyveket. A *nyomorultak*, a *Háború és béke*, a *Csendes Don*, a *fáraó* maradt meg emlékezetében. Szép könyveket olvas — mondtam. De már abbahagyom — válaszolja. De hát miért? — Lemondtam a cigarettáról, cigarettá nélkül pedig nem tudok olvasni. Én pedig olvasás nélkül nem tudok élni — érveltem, s bizonyos, hogy maga sem fog tudni. Remélem, hogy a könyv és a cigaretta közti vívódásból végeredményben a könyv kerül ki győztesen. Búcsúzóul azt mondta, hogy azért még a *Fekete gyémántokat* még egyszer szeretné elolvasni. Látom, hogy máris ingadozik az én olvasóm!

Van egy 21 éves szobafestő munkás olvasóm, aki diák kora óta olvas. Nézzük csak mit olvasott a télen? *Mi a spirítizmus?* *Operák könyve*, Zsigray: *A Sugár úti palota*, Prus: *A fáraó*, Ákos: *Vasárnap. Istenek nyomában*, Tarle: *Napóleon*, *Robespierre*, Balzac: *Huhogók*, *Jóslatok*, *álmok*, *csodák*.

Egyik Gömör megyei származású, 30 éves parasztembernek, aki régi olvasóm, figyelemre méltó a versszeretete. Természetesen elolvasta földijének, Tompa Mihálynak verseit. Továbbá Kisfaludy, Garay, Gyulai Pál, József Attila s Ady verseit. Valamennyit a télen, egymás után. Azután Szász: Szól a síp és Gorkij: Foma Gorgyjejev c. műve következett. Folytassuk csak a sort: egy 16 éves ipari tanuló a télen hét szakkönyvet olvasott el, másik olvasóm pedig, aki földnélküli munkás, hogy házi kertjét jobban művelhesse, a télen hat szakkönyvet kölcsönzött, annyit, amennyit egyetlen paraszt sem. Olvas és tanul a falu! A napokban osztották ki a nők akadémiaja 51 hallgatójának az okleveleket. Az ezüstkalászos gazdatanfolyamot pedig 39-en végezték el.

Ugyancsak a napokban zárult a dolgozók esti iskolájának 1962/63. tanéve is. Az V—VI. osztályt 9 férfi és 3 nő, a VII. osztályt 19 férfi és 14 nő, a VIII. osztályt 11 férfi és 5 nő végezte el, összesen tehát 39 férfi és 22 nő. A 61 „növendékből” 16 volt könyvtári tag. A két tanyaközpontban ezeken kívül 20 férfi és 2 nő végzett, Állampusztáról pedig 5 dolgozó a kalocsai gimnázium esti tagozatán tanul. Autón szállítják be őket a gazdaságból. A dolgozók esti iskolájának hallgatói mind ötven éven aluliak, nyolcvan százalékuk termelőszövetkezeti tag.

Megkérdeztem az egyik VI. osztályos növendéket, egy 32 éves nőt, mi készítette a tanulásra? Mi a célja, terve? „Különös céloom nincs, de beláttam, hogy a régi öt osztály a mai korban már a nőknek sem elegendő. A társaságban is jobban el tud szórakozni, ha több iskolája van, értelmesebben mondhatja el véleményét a beszéd-témáról. Amikor beiratkoztam, másra nem gondoltam, csak erre, de most már, hogy tanulok, azt forgatom az agyamban, hogy elvégzem a nyolc osztályt, azután pedig technikumba iratkozom be. Állattenyésztési tanfolyamot már végeztem.”

Mint nőtanácsi funkcionárius bizonyára tudja azt is, hogy a többi nő miért tanul? Hisz legtöbbjük háziasszony, akinek nincs szüksége a háztartásban vagy a kapálás-ban iskolai bizonyítványra — érdeklődöm. Szabatos kerek mondatokban adja meg a választ, olvasottsága szembetűnő. Egyébként is régi könyvtári tag:

„Női egyenjogúság van, tudásban a nők sem akarnak elmaradni a férfiktól. A mai iskola is más, mint a régi volt, a gyerekek is okosabbak már. A különbség az, hogy a gyerekek többet tudnak, vagy olyasmit is tudnak, amit a szülők nem, de a szülőknek a gyermeki tudással szemben természetes fölényük az élettapasztalat. Ezeknek a nőknek többsége nem azért tanul, hogy valami állásban elhelyezkedjék, hanem azért, hogy bizonyos önérzettel, szegyenkezés nélkül foglaljon helyet a családban.”

Azt hallottam, hogy a termelőszövetkezeti asszonyok a határban kapálás közben könyvekről beszélgetnek; bizonyára ő is közéjük tartozik.

Koperniczky Kornél

TÖRZSOLVASÓK — OLVASÓHULLÁMZÁS

Ha egy könyvtár már elérte, hogy a lakosság 18—20%-a olvasó, akkor erősen meg kell küzdenie minden újabb olvasói százalékkért. Az olvasók számának, összetételének elemzése során azonban az is kiderül, hogy egy könyvtár összes olvasóinak csak kb. 60%-a marad meg évről évre rendszeres olvasónak, és 40% az évenkénti cserélődés, ami elég tekintélyes nagyságú olvasóhullámzást jelent a könyvtár életében. A tartalmasabb olvasószolgálati munka megkívánja, hogy alaposabban nézzünk utána és elemezzük az olvasók lemorzsolódásának okait.

Csaknem másfél éve foglalkoztat bennünket az olvasóhullámzás problémája. Először a Siófoki Járási Könyvtárban derült ki, hogy az 1958. december 31-1 1331 főnyi olvasólétszámból 1961. december 31-én csak 914 olvasó volt meg (68%). Három év alatt elmaradt 417 olvasó, helyettük megegyeszer ennyi új olvasó iratkozott be a könyvtárba. A Marcali Járási Könyvtár 1959. évi 794 olvasójából 1960-ban 445, majd ebből 1961-ben csak 324 olvasó iratkozott be újra, vagyis két esztendő alatt több mint felére csökkent a rendszeresen olvasók száma.

A megyei könyvtár olvasószolgálatára 1962. októberében megállapította, hogy az 1961-ben beiratkozott 3132 olvasó közül kb. 7—800 nem újította meg tagságát 1962-ben. Helyettük erre az időszakra ugyanennyi új olvasó iratkozott be. Felvetődött a kérdés: mi van a régi olvasókkal, miért nem iratkoztak be ebben az évben? Hogy a választ megtudjuk, levelet küldtünk ki 305, tagságát meg nem újító felnőtt olvasónak. Kb. 4—500 középiskolás tanulónak nem küldtünk levelet, mert azok elköltöztek a városból. A levélben a kimaradás okai iránt érdeklődtünk:

1. Nem kapta meg a kért könyvet?
2. A kiszolgálás nem volt kielégítő?
3. Másik, lakásához közelebbi könyvtárból olvas?
4. Nincs ideje olvasni?
5. Csak egy könyvért iratkozott be a könyvtárba?
6. Egyéb okok?

A 305 kiküldött kérdőívre 142-en válaszoltak, 33 ismeretlen helyre költözött és 130 nem reagált felhívásunkra.

A válaszok megoszlását az alábbiakban csoportosítjuk: nyolc olvasó nem kapta meg a kért könyvet, ebből öt megjegyezte, hogy műszaki könyvet nem kapott, és ennek alapján megállapította, hogy könyvtárunk műszaki könyvállománya hiányos. Egy olvasó a kiszolgálá-

lásra panaszkodott. Feltűnően sokan — 47-en — iratkoztak be az említett évben lakásukhoz közelebbi könyvtárba. Különösen az újonnan megnyílt cseri fiókkönyvtár — amely szabadpolcos — vonzotta az olvasókat. 21 volt olvasónk válaszolta — közelebbi indokolás nélkül —, hogy nincs ideje olvasni. A 6. kérdésre válaszoltak a legtöbben. Huszonegy volt olvasónk az „egyéb” rovatban megírta, hogy azért nem jár könyvtárunkba, mert továbbtanul és a legszükségesebb kötelező olvasmányokat megvásárolja. Tizenheten rendszeresen vásárolnak könyvet és a saját könyveiket olvassák. Tizennégyen nem indokolták meg, hogy miért maradtak ki könyvtárunkból. Három olvasó pedig csak egy meghatározott könyvért iratkozott be a könyvtárba. Tíz megkérdezett helyett hozzátartozóik válaszoltak, és válaszukban közölték, hogy volt olvasónk elköltözött a városból. Az egyéb okokra választ adók közül sokan azt is megírták, hogy a következő évben (1963-ban) ismét beiratkoznak a könyvtárba és kölcsönözni fognak.

A felhívás és kérdőív hatásaként a 305 volt olvasó közül 1963-ban 53-an ismét beiratkoztak könyvtárunkba, sőt három olyan új olvasó is jelentkezett, aki az elköltözött gyermeke, vagy hozzátartozója helyett lett könyvtárunk tagja.

A törzsolvasók számának alakulásáról és az olvasók hullámzásáról hasonló felmérést falusi könyvtárakban is végeztünk, ahol ugyancsak 60, illetve 40%-os arányt állapítottunk meg. A falusi könyvtárakban ez a probléma még több gondot okoz, mert itt lényegesen kevesebb az elköltözők száma, mégis sokkal nagyobb a csak egy évig és csak egy-két könyvet olvasók száma.

Ezek után az első felvetődő kérdés volt: hol tartana egy-egy könyvtár, település olvasómozgalma, ha az évről-évre lemorzsolódó olvasóknak legalább 20%-át propaganda és nevelőmunkával meg tudnánk tartani rendszeres olvasónak? Mindjárt ki is tűztük a feladatot, hogy minden év március 31-ig, az első negyedév végére az elmúlt évi olvasók 75—80%-át újra visszahívjuk olvasónak, és könyvet adunk a kezükbe.

Az 1963. évi I. negyedévi statisztika összesítésekor az elmúlt év végi olvasókhöz viszonyítva mégis csupán 72% lett az összes olvasói létszám, ráadásul ebből kb. 10—12% új olvasó volt. Tehát ismét a 60%-os törzsolvasói aránynál maradtunk. (Természetesen akadnak kis könyvtárak, ahol az elmúlt évi olvasók

csaknem 100%-át újra beírták, és ezek az olvasók olvasnak is, az ilyen esetek azonban csak kivételesek.)

Több évre visszamenőleg is csak azt állapíthattuk meg, hogy mindig 60% körül mozgott a törzsolvasók száma, így érthető, hogy nagy gondot okoz a rendszeresen olvasók számának növelése.

A törzsolvasók és az olvasói létszám növelése eredményesnek látszik, ha:

1. Az I. negyedében a könyvtár fokozott és hathatós propagandamunkát fejt ki annak érdekében, hogy az előző évi beiratkozott olvasók túlnyomó többsége megújítsa tagságát. (A természetes lemorzsolódás kivételével, ami kb. 15—20%.)

2. Ha a könyvtár olvasószolgálatára körültekintően végzi az olvasóvá nevelést, és nagy figyelemmel kíséri az olvasók igényeinek fejlődését, ajánló tevékenységével fejleszti az olvasási készséget és az igényeket.

Az eredményes propagandamunkával kapcsolatban megfigyeltük, hogy nem sok sikere van a sablonosan elkészített és kiküldött „visszahívó lapoknak”, mert azokra csak nagyon kevesen térnek vissza a könyvtárba. Viszont amikor olyan sokszorosított visszahívót készítetünk 250 példányban, amelyben 10—12 legújabb művet annotálva ajánlottunk, jobb eredmény született, mert 50—60 volt olvasónk tért vissza, és kérte a jegyzékben ajánlott egyik vagy másik könyvet. Közülük nem egy köszönte meg, hogy felhívtuk figyelmét az olvasásra, és elmondta azt is, hogy miért hiányzott néhány hónapig.

Az olvasóvá nevelésnél még nagyobb probléma a továbbtanulók megtartása, különösen, ha azt vesszük figyelembe, hogy nem egy megkérdezett olvasónktól kaptuk a következő választ: „nem érek rá, mert tanulok”. Mivel tanul, nem kell olvasnia, vagy a könyvtár nem tudja segíteni tanulmányában? (Dolgozók isko-

lájába, levelező oktatásra, marxizmus—leninizmus esti egyetemre járókról, szakoktatásban részt vevő felnőttekről van szó.)

Olvasószolgálatunk ezen is segíteni akart, amikor 1962. őszén a dolgozók iskolájának és a vezetők továbbképzésének tananyagához elkészítette és kiadta a kötelező és ajánlott olvasmányok jegyzékét, felhívta figyelmüket arra, hogy a jegyzékben szereplő műveket megkaphatják a könyvtárban. Azonban szervezési hiba folytán a jegyzékeket az igazgatók kapták meg, akik elfelejtették továbbadni a tanulóknak. E tapasztalatunk szerint a hallgatókhoz közvetlenül kell eljuttatni az ilyen felhívásokat. A könyvtárnak szoros kapcsolatot kell tartania a művelődésügy minden ágával, a pedagógusokkal, hogy megfelelő módon és alkalmas könyvvállománnyal álljon rendelkezésre a tanulás segítésében. A könyvtár sok felnőtt olvasót hozzásegített ahhoz, hogy továbbtanuljon, épp ezért a továbbtanulásban is meg kell találnia az eszközt, hogy folyamatosan segíthesse.

A szakmai képzéshez is sok segítséget nyújthat a könyvtár, ha ajánlja a témával foglalkozó irodalmat. Az elmúlt télen az egyhetes mezőgazdasági szaktanfolyamok többségének színhelyén rendeztünk könyvkiállításokat és kölcsönzéseket, melyek eredményeként számos új olvasóval gyarapodott a könyvtárak taglétszáma. Ezzel a módszerrel nemcsak a szakmai képzésre tudtuk felhívni a figyelmet, hanem az eddig csak egy-két könyvet olvasók, vagy csak néhány hónapig olvasók kezébe is könyvet adtunk.

Az eddigi felmérések eredménye azt bizonyítja, hogy érdemes a kérdéssel foglalkozni, még akkor is, ha egyelőre nem látjuk teljesen tisztán a legjobb könyvtári eszközöket, amelyekkel eredményesen növelhetjük a rendszeresen olvasók számát.

Magyar Józsefné — Szita Ferenc

A MAROSVÁSÁRHELYI Teleki-Bolyai könyvtárt 157 évig a nappali világitáson kívül semmiféle fénnel nem világították és egyáltalában nem fűtötték. Ennek oka a könyvtár alapítójának Teleki Sámuelnek végrendeletben lefektetett kikötése volt. Az alapító ugyanis így akarta megvédeni a tűzveszélytől az itt őrzött 50 000 kötetet. A maga nemében egyedülálló, ritka értékű könyvtár 57 „unikumot” tartalmaz. A gyűjtemény legrégebb könyve — Galeotto Marzio írása az emberről — 1476-ban Iacobus Rubens mester velencei műhelyében készült.

Teleki Sámuel idejében a kemencék és gyertyák tüze gyakran okozott pusztító tűzvészt. Napjainkban a tilalom már értelmét veszítette, és ezért korszerű fűtési és világítási berendezésekkel szerelték fel a könyvtárt. (N. G.)

A magyar könyv- és könyvtárkultúra történetének első összefoglalása

A magyarországi írásbeliség és ezen belül a magyar könyvtárak története megíratlan fejezete még a magyar művelődéstörténetnek. A már megjelent részmunkákon kívül még mindig számos előtanulmányra van szükség ahhoz, hogy az összefoglalás teljes és hézagmentes lehessen. Az egyes könyvtárak megjelent, közel 800 oldalas története mellett már napvilágot láttak, vagy előkészületben vannak egyes könyvtártípusok (munkáskönyvtárak, közművelődési, iskolai könyvtárak) történeti összefoglalásai.

Az egyetem könyvtártudományi tanszékének munkaközössége most érdekes és újszerű művel gazdagította a könyv- és könyvtártörténet magyar nyelvű irodalmát. „A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig” című, a Gondolat Kiadó „Nemzeti Könyvtár” sorozatában megjelent, közel 800 oldalas munka már nem is tekinthető előtanulmánynak, inkább afféle vázlatnak, amely áttekintést nyújt a magyar könyv- és könyvtárkultúra kialakulásáról, fejlődéséről. Közreadja „az írásbeliség magyarországi megnyilvánulásának különböző oldalaival: az írással és olvasással, s annak különféle formáival: az írásművekkel és kiadványokkal, továbbá a kiadással, nyomdászattal, papírgyártással és ellátással, a könyvművészettel, a könyv- és lapterjesztéssel, a bibliográfiával és dokumentációval, valamint a házi könyvtárakkal és közkönyvtárakkal stb. összefüggő legfontosabb emlékeket”. A könyv célja, hogy a szétszört, meglehetősen nehezen elérhető dokumentumokat egybegyűjtve, megfelelően válogatva tegye hozzáférhetővé, elsősorban a művelődni vágyó nagyközönség számára.

A könyv azonban számot tart a szakemberek érdeklődésére is. A bevezető tanulmányok és a közölt dokumentumok sok olyan problémát vetnek fel, amellyel a szak kutatásnak kell foglalkoznia. A kötethez kapcsolódó bőséges és jól válogatott bibliográfia pedig szintén a szakembereknek ad hasznos forrásanyagot.

A nagyközönség és a szakemberek érdeklődésének ez az együttes kielégítése azonban nem könnyítette meg az összeállítók munkáját. Amíg ugyanis a nagyközönség széles körű tájékoztatást kíván, a szakember az anyagot mélységében méri és azt keresi, hoz-e számára ismeretlen anyagot. A nagyközönség igényeit szolgálja a téma meglehetősen széles körű meghatározása. Ez az anyag válogatásában és arányos közlésében jelentett az összeállítónak és a szerkesztőnek nehézséget, főleg a későbbi korszakokban, amikor már bőséges anyag áll rendelkezésre, a könyv- és könyvtárkultúrának számos új megnyilatkozása jelentkezik és az egész problémakör rendkívül szerteágazóvá válik.

A könyv összeállítói a mű egészét tekintve megoldották ezt a nem könnyű feladatot. A dokumentumokat olvasva úgy tűnik, hogy a belőlük kirajzolódó kép teljes és jó áttekintést nyújt. Persze az ilyenfajta gyűjtemény soha sem lehet tökéletes. Mindig felvethetők vele kapcsolatban vitatható anyagok, olyanok, amelyek kimaradtak és amelyek belekerültek. Elsősorban természetesen a hiányokat szokás emlegetni. Véleményem szerint jó lett volna felvenni a gyűjteménybe a reformkori olvasótársaságok és kaszinók könyvtárait, amelyek igen fontos szerepet tölthettek be mind a magyar olvasóközönség nevelésében, mind a reformeszmék terjesztésében. Ugyanígy az iskolai könyvtárakat is. Hiszen számos középiskolában keletkezett már a XVIII. század végén és a XIX. század elején olyan könyvtár, amely idők folyamán igen értékes, tudományos szempontból is használható gyűjteménnyé fejlődött. Nem esik szó a könyvben a — főleg protestáns iskolákban működő — „magyar társaságok” könyvtáiról sem, amelyeknek ugyancsak szerepük volt a polgári eszmék terjesztésében, a magyar nyelv térhódításában a XIX. század első évtizedeiben. Csupán a bibliográfia közöl néhány, a fenti intézményekre vonatkozó címet.

Külön kell szólni a művet és az egyes fejezeteket bevezető tanulmányokról. E tanulmányok fűzik össze a dokumentumanyagot és a történelmi keret vázolásával teszik érthetővé jelentőségüket.

Az egész művet *Kovács Máté*: „A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében” című tanulmánya vezeti be. E gondolatébresztő tanulmány a történelmi materializmus szemléletét és módszerét alkalmazva határozza meg az írásbeliség, a könyv- és könyvtárkultúra szerepét a társadalom életében, jelöli meg főbb állomásait az egyetemes és közelebből a magyar társadalom fejlődésében. A könyv- és könyvtárkultúra társadalmi funkcióját — marxista szemlélettel — ez a kitűnő fejtegetés foglalja össze először. Bizonyára termékenyítő ösztönzésül szolgál majd a további kutatások számára.

Az első korszak, „A kéziratosság századai” dokumentumainak történelmi hátterét kiváló kodikológusunk: *Mezey László* tárja fel fölüeny anyagismerettel és írói készséggel, jól érzékeltetve a késő középkor és a reneszánsz társadalmi és kulturális viszonyait, bennük a könyvek és könyvtárak szerepét.

A második, „A nyomdászat kezdetétől a felvilágosodás időszakáig” című fejezet anyagát *Scher Tibor*: „A könyv és a könyvtár a magyar őnyomdászatról a szatmári békéig” című, gazdag anyagra támaszkodó, jól tagolt, érdekes tanulmánya teszi áttekinthetővé. A fejezet utolsó részéhez, amely a Habsburg gyarmatosítás korával foglalkozik, *Fülöp Géza* rövid összefoglalása adja meg a történelmi hátteret.

A könyv legerjedelmesebb, harmadik fejezete a magyar társadalom fejlődésének egyik legmozgalmasabb és legjelentősebb korszakát öleli fel: a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet korszakát. Erre az időszakra esik a magyar felvilágosodás, a magyar jakobinus mozgalom, a reformkor és az 1848/49-es szabadságharc. Művelődési vonatkozásban a korszak jelentőségét olyan eredmények jelzik, mint a magyar nyelv térhódítása, a nemzeti irodalom kibontakozása, a magyar olvasóközönység megszületése, a kiadói és sajtótevékenység jelentős megnövekedése, és ekkor jelentkezik mint szélesebb körű társadalmi probléma a könyvtárügy is. E korszak 1848-ig terjedő gazdag anyagából *Fülöp Géza* válogatta sajtó alá a legfontosabbnak ítélt dokumentumokat és írta a bevezető tanulmányt. A rendkívül szétágazó és sokrétű témát sikerült megfelelően összefoglalnia és a korszak könyv- és könyvtárkultúrájáról áttekinthető, világos képet rajzolnia.

Külön tárgyalja a könyv az 1848/49-es szabadságharc időszakát, amely voltaképpen a reformkor politikai betetőzése. Ebben „Az 1848/49-es polgári forradalom és a nemzeti szabadságharc időszaka” című fejezetben *Babiczky Béla* foglalta össze a könyv és a könyvtár szerepét.

Igen értékes része a műnek a gazdag anyagot nyújtó, jól válogatott bibliográfia, *Szelle Béla* munkája.

Végül nem hagyhatjuk említés nélkül a könyv szép külső formáját és bőséges illusztrációs anyagát.

N. Rácz Aranka

A Szabó Ervin Kör munkája

A Könyvtárosok Szabó Ervin Körének ideiglenes választmánya júniusban ülést tartott, amelyen foglalkozott a kör tevékenységének újramegindítása óta történt eseményekkel és a közel jövő terveivel.

A kör megkezdte rendezvényeinek szervezését a könyvtárosokat érdeklő problémák megvitatására. Júniusban Kellner Béla, a Kaposvári Megyei Könyvtár és Lipták Pál, a Békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatója ismertették tapasztalataikat, amelyeket az új közművelődési könyvtárak munkájának tanulmányozása során szereztek egy hosszabb, nyugateurópai országokban tett UNESCO tanulmányúton. Ugyanezen a tanulmányúton Sebestyén Géza, az Országos Széchényi-Könyvtár főigazgató helyettese is részt vett, ő az új nagykönyvtárak építkezési módját, berendezését tanulmányozta, és tapasztalatairól ugyancsak júniusban számolt be a kör tagsága előtt. Az előadásokat követő konzultáción minden alkalommal számos kérdés hangzott el, az előadók sokáig elbeszélgettek a hallgatósággal.

Ami a közeljövő terveit illeti: a Szabó Ervin Kör a magyar könyvtárosok képviseletében népes delegációt indít az IFLA

szeptember elején, Szófiában rendezendő konferenciájára. Ugyancsak szeptember első felében 32 főből álló csoport vesz részt prágai tanulmányúton, ahol a résztvevők több nagykönyvtár működésével ismerkednek meg.

A választmány fontosnak tartja a kör munkásságának kiterjesztését a nagyobb vidéki központokra is. A TIT irodalmi szakosztályával történt megállapodás szerint nincs semmi akadálya annak, hogy a megyékben működő irodalmi szakosztályok keretében megalakuljanak a Szabó Ervin Kör vidéki csoportjai. A kör vezetősége arra törekszik, hogy még a nyáron létrejöjjön néhány ilyen csoport. Ugyancsak a nyári hónapokban elvégzendő feladat a kör szakcsoportjai közül néhányak összehívása és munkájuknak megindítása is. E szakcsoportokban az IFLA-szekciók programjához és a hazai könyvtárügyi programhoz kapcsolódó témákat vitatnak meg.

A választmány úgy határozott, hogy december második felében össze kell hívni a kör közgyűlését, amely a működési szabályzatnak megfelelően megválasztja az eddigi ideiglenes választmány helyébe lépő vezetőséget. (Sz.)

AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIÁKAT A MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÖNYVEKHEZ

Mezőgazdasági szakkönyvet nem az egész parasztság számára kell írni, hanem a paraszti közösségben alkotni akaró — és tudó —, a tanulás útján már elindult, technikumba járó vagy ott végzett, egy-egy kedvenc témával kísérletező-munkálkodó emberek számára. Parasztságunknak ez ma a legértékesebb része, ők a pillérei közös gazdálkodásunknak. Ilyen természetű szakkönyvünk azonban igen kevés van. Míg ezek elkészülnek, helyes lenne a jól bevált technikai tankönyveket — persze nem iskolás köntösben — kiadni és a könyvtárakba beszerezni.

A közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott művelődéspolitikai igényeket nem tudja kielégíteni a könyvtárakban jelenleg meglévő mezőgazdasági könyvállomány. A humán képzettségű könyvtárosoknak igen erős támaszra, „mankóra” van szükségük, hogy mezőgazdasági szakkönyveket jól tudjanak szerzeményezni.

Mire támaszkodhatnak?

A Könyvtárellátó annotációira csak a kurrens könyvek esetében. Maradna az ajánló bibliográfia, melynek hasznosságát még nem ismertük fel eléggé.

A *Magyar Nemzeti Bibliográfia* 1962-es évfolyamát átlapozva a 016-os szakban 71 munka található. Ezek túlnyomó része igen jónak látszó mezőgazdasági szakbibliográfia, melyből a járási könyvtárak, véleményem szerint, 27-et tudnának haszonnal forgatni és használni. Azért írom, hogy tudnának, mivel ezekből egyetlen példány sem jutott el hozzájuk. A Könyvtárellátó nem tartja kifizetődőnek, vagy nem is jut el hozzá a bibliográfiai könyvanyag? Ha itt nem, akkor hol szerezhetik be a járási könyvtárak?

A falvakban megindult — és ma már nyugodtan mondhatjuk, elmélyült — mezőgazdasági szakoktatás feltétlenül igényli, hogy legalább a járási székhelyek könyvtárai alakítsanak ki változatos mezőgazdasági szakkönyvállományt. Könyvtári forgalmunk viszont ezt nem indokolja. Hisz az évente kölcsönzött könyveink alig 1,5—2 százaléka mezőgazdasági szakkönyv. Nem egy esetben kell könyvtárosokkal is vitakozni emiatt. A mezőgazdasági szakkönyvek forgalmazásának alapkövetelménye, hogy megfelelő mennyiségű és minőségű könyv legyen. Ezért az állományt erőteljesen fejleszteni kell, függetlenül attól, hogy pillanatnyilag igénylik-e?

A Művelődésügyi Minisztérium nagyon helyesen szorgalmazza a fejlesztést, és a KMK gondoskodott arról, hogy a legszükségesebb mezőgazdasági szakirodalom jegyzéke könyvtáraink rendelkezésére álljon. Ez azonban még nem oldja meg a kérdést, hisz a felsorolt szakkönyvek jórésze régebben megjelent, könyvtárusi forgalomban nem minden esetben kapható, és pénzügyi kereteink is kicsinyek. A Mezőgazdasági Kiadó évi programterve jó segítséget nyújt ugyan, bár ez szintén csak a kurrens anyagot tartalmazza. Megoldás lenne a jól bevált könyvtárközi kölcsönzés, melynek széles körű kiterjesztését nemrég biztosították törvényileg. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár mindenkor készséges segítséget is nyújt a könyvtárközi kölcsönzés révén, de csak akkor lenne megnyugtató megoldás, ha a könyvtárközi kölcsönzést igénybe vevő vidéki közművelődési könyvtárak megfelelő bibliográfiákkal rendelkeznének, amelyekből kiválasztanák azt az anyagot, amit a kérelmező számára meg akarnak hozatni. Az esetek túlnyomó többségében ilyen bibliográfiák léteznek is, csak nem a könyvtárközi kölcsönzést igénybe vevő vidéki közművelődési könyvtárak birtokában.

Elmondok egy példát. A járási tanács végrehajtó bizottsága azt a megbízást adta könyvtárunknak, hogy a termelőszövetkezetek állami irányításáról a fellelhető irodalmat szerezzük meg tanulmányozás végett. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy személyesen utaztunk fel Budapestre, és az Országos Mezőgazdasági Könyvtár katalógusából válogattuk ki az anyagot. Sikerült is mintegy 40—50 fajta munkát összezsuzdani, amit aztán könyvtárközi kölcsönzésre megkaptunk, és így az itteni tanács szakemberek sok kérdést tisztázni tudtak. Mondanom sem kell, hogy ezt nem tudjuk minden esetben megtenni. De ha sokféle és jó bibliográfiáink lennének, már határozott kérésekkel fordulhatnánk a könyvtárközi kölcsönzésre illetékes könyvtárakhoz.

Ez azért is hasznos lenne, mivel a mezőgazdasági szakkönyvállomány könyvtárunkban — de az általam ismert valamennyi járási könyvtárban is — még igen kevés. A legtöbb járási könyvtárban a más természetű könyvanyaggal nincs baj, hisz a legtöbb könyvtáros humán képzettségénél fogva természetszerűleg leginkább

ezt fejlesztette. Hogy mennyire így van, álljon itt könyvtárunk mezőgazdasági szakkönyvvállományának kimutatása:

630 Mezőgazdaság, Agrokémia	24 kötet
631 Mezőgazdasági üzemtan	61 kötet
632 Növénybetegségek, Növényvédelem	5 kötet
633 Növénytermesztés	17 kötet
634 Gyümölcsstermesztés	33 kötet
635 Kertészet	26 kötet
636 Allattenyésztés	39 kötet
637 Állati termékek és feldolgozásuk	6 kötet
638 Méhészet, Selyemhernyótenyésztés	9 kötet
639 Halászat és vadászat	7 kötet
Összesen	227 kötet

A járási könyvtár helyi könyvvállománya 1962. végén 16 968 kötet volt. Tehát a mezőgazdasági szakkönyvvállomány az egész állománynak alig 1,5 százaléka: az aránytalanság kiküszöbölését nem látom másként biztosítottnak, csak ha megfelelő bibliográfiai, szakmai segítség és pénz áll rendelkezésünkre. A humán szemléletű könyvtáros hiába vonja be a közelében levő mezőgazdasági szakembereket, sajnos, bármilyen jó szakemberek is, többnyire nincs elég széles körű szakkönyvismeretük. Ha egy megjelenő szakkönyv annotációját mutatva megkérdezzük véleményüket, igen jó segítséget tudnak adni, de ha azt kérdezzük, hogy a szóban forgó tárgykörben milyen hasonló könyvek vannak még, hogy azokat is be tudjuk szerezni a könyvtárnak, már nem tudnak segíteni. A válaszuk ennyi: „nem vagyok bibliográfus”. És ebben van is valami igazság. Hisz a naponként felmerülő ezerféle gond és baj közepette nem kívánható egy kertészeti szakembertől, hogy törje a fejét: milyen szakkönyveket is ajánljon megvételre a járási könyvtárnak. Ezt végezzék el az országos szakintézetek, és így segítsék mind a szakembereket, mind a könyvtárosokat.

A könyvtárak szolgáltatásait úgy kell megszervezni, hogy azok megfeleljenek az adott közigazgatási területtel termelési követelményeinek. Amikor nálunk a járásj tanács mezőgazdasági osztályán megmutatták a megszervezett tanfolyamok tematikáját, az volt az érzésem, hogy a mezőgazdasági oktatást a különböző szervezetek jobban össze kellene hangolniuk.

Ilyen és hasonló vb. határozatokkal találkozunk:

„A járási tanács vb. mezőgazdasági osztálya vizsgálja meg a termelősövetkezeti elnökök végzettségét. Tegyen intézkedést, hogy 1965 végére minden termelősövetkezeti elnöknek meglegyen az elnökképző iskolája. Mezőgazdasági szakköröket kell szervezni Kocsord, Géberjén, Nyírcsaholy, Ökörítőfülpös, Vállaj községekben. A termelősövetkezeti elnökök és agronómusok továbbképzését szakelőadásokon kell biztosítani. Úgy kell tervezni, hogy az előadások kapcsolódjanak a termelősövetkezetek előtt álló konkrét napi feladatokhoz. Ezek megtartása az elmúlt évhez hasonlóan történjen. Meg kell szervezni az elmúlt évhez hasonlóan a gyümölcs-, konyhakertészeti, növénytermesztési brigádfezetők téli 10—10 napos tanfolyamát.”

A fenti tanfolyamokra igen nagy szükség van, minthogy a termelősövetkezetek brigádfezetői alig néhány éve még egyéni kisparasztkok voltak és szinte máról holnapra vették át egy-egy termelősövetkezet több száz darabos állatállományának, több ezer holdas gazdaságának gondját-baját. Csak úgy tudják a helyüket megállni, ha a meghirdetett tanfolyamokat látogatják és ott komolyan tanulnak. Itt és ilyen körülmények között kellene a könyvtáraknak segíteniük mind a tanfolyamok előadóinak, mind a hallgatóknak. Minden ilyen 10 napos tanfolyam anyagához kellene készíteniük egy-egy színvonalas ajánló bibliográfiát, amelyben nemcsak a szükséges szakirodalmat sorolnák fel, de arról is szót ejtenének, hogyan kell egyáltalán tanulni.

A könyvtárak akkor töltenék be igazán hivatásukat, ha a felsorolt irodalom nemcsak bibliográfiailag, hanem a valóságban is megvolna. Jó néhány ilyen és hasonló tanfolyamot láttam magam is. Bizony, többnyire 40—45—50 éves emberekkel találkoztam ott. A tanfolyamok előadásai után igen nagy könyvtári haszna lenne az oda telepített speciális könyvanyag, amit már előre a tematikához alakítottunk volna. Ha valaki így rászokik a szakirodalomra, hazamenve is forgatja. Számításom szerint évente minden községből 10—15 ember vesz részt ilyen tanfolyamokon. A jövőben erre a bázisra kellene építeni szakkönyvpropagandánkat. A fenti helyzetet ismerte fel a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár, amikor ajánló bibliográfiát adott ki a megyében működő szakosított tanfolyamok hallgatói, valamint a termelősövetkezetek vezetői részére. (Sajnos erről a bibliográfiáról csak *A könyvtáros* igen szűkszavú recenziója alapján számolhattam be, mivel magát a munkát nem láthattam.)

Az ilyen és hasonló törekvések — ha a segítség könyvek kézbeadásával is párosul — valóban közvetlenül támogatják a termelőmunkát. Az a termelősövetkezeti

elnök, aki a maga tanulásának könnyebbé válásán keresztül érzi a könyvtár segítő-készségét, legyen bármilyen szűkmarkú is, feltétlenül többet áldoz a szövetkezet kulturális alapjából könyvtári célokra, mint eddig tette. Magam is sokat beszélgettem termelőszövetkezeti elnökökkel, akik kivétel nélkül panaszolták, mennyire túl vannak terhelve. Sajnos, nem mindig alaptalan az a köztudat sem, hogy falusi könyvtáraink zömében inkább meséskönyvek vagy olvasmányos szépirodalom található, ezért sokszor érthető a tsz-elnök ilyen válasza, hogy „nem érek én rá olvasni a gondoktól és a munkától, meg a tanulástól”.

Ha ezt a tanulást, mely községeinkben már általános, a könyvtár segíteni tudja — és mindent el kell követnie, hogy valóban segítse is —, a könyvtárakról kialakult kép teljes megváltozására számíthatunk.

Ennek a szemléleti változásnak két feltétele van:

1. Községeinkben ki kell alakítani a termelőmunkát közvetlenül segítő, színvonalas, korszerű és az adott község termelési arculatának megfelelő mezőgazdasági szak-könyvvállományt.

2. Be kell szerezni a könyvvállományra épülő, az adott községben folyó mezőgazdasági szakoktatást támogató ajánló bibliográfiákat.

A járási könyvtárak ezt a feladatot az amúgy is felszaporodott egyéb munkák miatt, a jelenlegi létszámviszonyaik következtében nem tudják ellátni. Hisz a legtöbb járási könyvtár még ma is a tíz év előtti három fős létszámmal dolgozik, holott az eltelt tíz év alatt nemcsak a könyvvállomány, az olvasók száma, a forgalom, hanem számos más feladat is többszörösére növekedett. Pedig a jelenlegi igények sürgetnek bennünket. Ezt a feladatot tehát szerintem a megyei könyvtáraknak kellene ellátniuk tervszerűen és módszeresen. Néhány megyei könyvtár (Veszprém, Tatabánya) már mutatott is ilyenre példát. Az irodalmi évfordulókra és politikai eseményekkel kapcsolatban összeállított bibliográfiák mellett fele-fele arányban adjunk ki az adott megye mezőgazdasági arculatának megfelelő mezőgazdasági bibliográfiákat is.

Könyvtárunk több mint 1500 olvasója között az elmúlt évben csak 27 paraszt-olvasó akadt, holott Mátészalka egészében mezőgazdasági jellegű település. Ez készítetett a fenti elemzésre és javaslatra. Olyan területre igyekeztem a tekintetet irányítani, ahol a valóságos eredményekért még igen sokat kell tenni, hogy majd nyugodtan elmondhassuk: a közművelődési könyvtárak a szórakoztató olvasmányok forgalmazása mellett a szakkönyvek kölcsönzésében is szép eredményeket értek el.

Ahhoz, hogy ide eljussunk, több módszertani vitára, még több szakmai ismeretre, számos visszahúzó könyvtárosi nézet felszámolására, valamint igen sok jól és okosan megírt mezőgazdasági szakkönyvre van szükség.

Farkas József

Szinnyey József emlékezete

Ötven éve, 1913. aug. 9-én halt meg a nagy könyvtáros és bibliográfus, a *Magyar írók élete és munkái* tizennégy vaskos kötetének szerzője. Ezt a nélkülözhetetlen adatgyűjteményt naponta százak forgatják; ám kevesen tudnak arról, hogy Sinnyey József kitűnő emlékiratokat, becses naplót is hagyott maga után. A *Timár-házban* gyermek- és ifjúéveit eleveníti föl (1835—1848), számtalan érdekes tudnivalót a reformkorról; a *Komárom 1848—49-ben* című kötet a fiatal honvéd naplójegyzeteit adja az ostromlott várból; a *Bach-korszak* pedig e napló folytatását.

Az alábbi szemelvény a *Timár-ház*ból való.

A műveltségi állapotok Komáromban azon időben elég magasan állottak; lássuk mindenekelett a könyvtárakat. Kultsár István, ezen nagy műveltségű, lelkes hazafi, ki nevét irodalmunkban a Hazai és Külföldi Tudósítások alapításával és húsz évig szerkesztésével, úgyszintén több munkájával megörökítette, de szülővárosát, Komáromot illetve azzal is emlékeztetéssel tette, hogy 1827. október 4-én a megyének 3747 kötetből, nagyobb részt magyar munkákból álló könyvtárt ajándékozott, és gyarapítására alapítványt tett. Az érdemdús adományozónak az volt a szándéka, hogy az szülővárosában nyilvános könyvtárrá alakíttassék. Az alapítónak szándékát ecsetelje az alapítólevél néhány sora: „Hazafiúi indulatból szülőföldemnek óhajtanám megnyitni a dicsőségnek azon útját, hogy első lenne Magyarországon egy nyilvánvaló s közhasználásra megnyitott könyvtár felállításában... Én 3—4000 darab tudományos és hasznos könyveket ajándékozni kész vagyok Komáromban közhasználásra

megnyitandó bibliotéka felállítására... Azon feltételről méltóztassék engem bizonyossá tenni, hogy ezen ajándékomat mennél hamarább közhasználásra fel fogja állítani." Ha nem is vált belőle nyilvános könyvtár, de a megye urai s ezek barátai mindenkor használhatták; annál is inkább, mert a megyeházban külön szekrényekben volt elhelyezve. Igen szép alapul szolgálhatott volna ez a könyvtár, ha az alapító szándéka szerint kezeltetett és gyarapított volna, jelenleg már vidéki első könyvtáraink közt foglalna helyet.

Nevezetes könyvtára volt Sárkány Miklós bencés tanárnak, ki szülővárosában, Komáromban, 1835-től tanított a szónoklati osztályban; igen képzett, nagy irodalom-pártoló, kedves ember volt, és maga is foglalkozott az irodalommal; mint tekintélyes, gazdag komáromi család sarja nagy könyvtárt gyűjtött, és ezt méltányolva, a szerzet által azon javadalomban részesült, hogy míg a többi tanárnak egyes szoba jutott, őt kettővel tisztelték meg; a belső szobának mind a négy fala a mennyezetig állványokon zsúfolásig voltak elhelyezve könyvei. Miután a magyar irodalom, különösen a szépirodalom csaknem teljesen képviselve volt ezen könyvtárban, és ő szívesen adta kölcsön azokat a városbeli polgároknak, de leginkább a tanuló ifjúságnak, sokan vették igénybe. Már a második elemi osztályba jártamkor Lendvay Benő barátom révén jutottam ezen forráshoz; ő hozta nekem onnét a Campe Robinsonját és Schmid Kristóf elbeszéléseit; mikor aztán én is gimnáziumi tanuló lettem, magam is ellátogattam a jószívű tanárhoz, ki aztán bőven ellátott olvasmánnyal. Azonban én sem kerülhettem el azon mepróbáltatást, hogy a visszavitt könyv tartalmából kikérdezett, meg akart arról győződni, hogy valóban elolvastam-e a könyvet. Olvasási vágyam már akkor is oly nagy volt, hogy nekem egy-két könyvtár kevés volt, így aztán tanáromtól, a mogorva Radányitól is kértem könyveket, adott is: Szedér Fábian által fordított Azrael halála vagy Dina elragadtatása című munkát; igen vastag könyv volt, azért elolvastam, de rettenetes unalmasnak találtam; azután Kazinczy Ferencnek kilenc kötetes munkáit adta sorban; az első kötetet érdekesnek találtam, de azután már a többi nem érdekelt; mikor visszavittem, és a professzorom észre vette, hogy az újonnan kötött könyv levelei össze voltak ragadva, többet nem adott. Hogy több polgárcsaládnak is volt kis könyvtára, ezt is fölemlíthetem, úgyhogy az akkori nem nagy terjedelmű magyar irodalom meglehetősen képviselve volt Komáromban.

Siegler Antal könyvkötő mester, ki ezelőtt a komáromi vásárok alkalmával ponyvasátorban árulta a komáromi kalendáriumot és a ponyvairodalmi rémes históriákat, ügyes, tekintélyes polgár volt, ki mesterségével máris szép vagyont szerzett, a kor igényeinek megfelelőleg is többek kívánságára könyvkereskedést nyitott a piacon, a Dumtsa-ház mellett (ahol ma is könyvtáros bolt van), boltjának ajtaja fölött azonban meghagyta a piros aranyozott könyvet lóballó címerül. Heckenast Gusztáv pesti könyvkereskedő bizományosa lett.

Az olvasási vágy emelkedésével szaporodtak a könyvek, és ezekhez a könnyebb hozzáférhetést azzal is igyekeztek előmozdítani, hogy a kevésbé vagyonosak számára, kik saját könyvtárt nem szerezhettek, de nem is lett volna módjukban kedvük szerint minden könyvet megszerezni, kölcsönkönyvtárakat alapítottak. Így alakult Pesten is már a század elején nem egy kölcsönkönyvtár. Heckenast Gusztáv, mint egyik legtekintélyesebb pesti könyvkereskedő, szintén állított föl egyet a Váci utcai „Nádor” fogadó átellenében levő boltja mellett az udvar hátsó részében; ki is adta ezen év elején német katalógusát, mely tízezer munkát foglalt magában, ezek közt 243 volt a magyar munka. Mi természetesebb, mint hogy derék bizományosa, a mi Sieglerünk, felbuzdulva ezen jó példán (és talán hatott rá Heckenast rábeszélése is, ki meg akart szabadulni fölösleges könyveitől), szintén létesített üzlete mellett a bolt hátulsó helyiségében kölcsönkönyvtárt, és még ezen évben ki is nyomatta katalógusát ily címmel: Verzeichnis der Leih-Bibliothek von Anton Siegler in Comorn, 8 rétt, 72 lap, ára 20 pkr. Háromezer munkából állott a könyvtár, melynek legnagyobb része szintén német volt; azonban volt ott 189 magyar, 40 francia, 3 olasz és 33 angol munka is. Hogy a magyar irodalom a némethez viszonyítva nagyobb arányban volt akkor itt nálunk képviselve, mint Pesten, az igen természetes, mert Pest akkor még német város volt, Komárom pedig csaknem teljesen magyar; a német olvasóközönség a várbeli tiszték és azok családjai köréből került ki, s csak csekély számban olvastak a német nevelésben részesült polgári család tagjai. A komáromi első kölcsönkönyvtár 1840. szept. 1-én nyílt meg, és az olvasási díj 40 kr volt egy hónapra.

Könyvtárosok a József Attila olvasómozgalomról

AZ ÚJ FORMÁBAN IS TELJESÍTENI LEHET A CÉLKITŰZÉST...

Véleményem szerint a megkönnyített feltételek nem jelenthetik azt, hogy az olvasójegy felmutatásával, vagy bármilyen könyv elolvasásával meg lehet szerezni a jelvényt.

Az SZMT gyulai körzeti könyvtárban ez év elején indult meg az olvasómozgalom. Beiratkozó olvasóinkkal ismertettük a mozgalom új feltételeit, hangsúlyoztuk, hogy ha az új feltételek szerint nem is kell a művek tartalmáról beszámolni, mégis legyenek elkészülve arra, hogy röviden véleményüket kérjük az elolvasott művekről. Mindezek tudatában 183 olvasónk jelentkezett a mozgalomba, a 14—26 év közötti olvasók 95 százaléka.

Könyvtárunkban a kölcsönzés hetente háromszor, délután 16 és 19 óra között bonyolódik le. A csúcsgalomban 100—140 olvasó keresi fel könyvtárunkat. Így aztán lehetetlenség ilyenkor tájékozódni az olvasott művekről. Az úgynevezett ellenőrzést tehát úgy oldottuk meg, hogy ifjú olvasóink az elolvasott könyvek szerzőjét és címét egy füzetbe vezették be, amelybe többen tartalmi megjegyzést és véleményeket is beírtak. Az elolvasott művek visszahozásakor e feljegyzéseket minden esetben velünk látta-moztatták. Nem bizonyos, hogy a füzetbe feljegyzett könyveket egytől egyig el is olvasták. De mindig kértük őket, bátran mondják meg, ha egy mű nem tetszett, ha nem olvasták végig, vagy egyáltalán bele sem néztek. Elmondottuk, hogy az olvasómozgalomnak az a lényege, hogy különböző témájú könyve-

ket ismerjenek meg. Ifjú olvasóink legnagyobb része bátran és őszintén elmondta, hogy ezt és ezt a könyvet nem olvasta el, helyette másikat kér. És egyre többen jegyezték fel tartalmi ismertetőket is füzetükbe.

A fenti formában folyó olvasómozgalom eredményeit a közelmúltban értékeltük és megállapítottuk, hogy 175 ifjú olvasónk teljesítette a követelményeket. Ennek alapján jelvénykiosztó ünnepséget rendeztünk. Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy az ünnepség műsorát maguk az ifjú olvasók állították össze és adták elő.

A jelvényeket *Hárs László* és *Sziráky Judit* írók adták át az ifjú olvasóknak azon az író—olvasó találkozón, amelyen kb. 300 olvasó vett részt. A jelvénykiosztó ünnepséget követő kölcsönzési napon újabb ifjú olvasók iratkoztak be könyvtárunkba azzal a szándékkal, hogy megszerezzék az olvasómozgalom aranyjelvényét. Több bronzjelvényes továbbra is részt vesz az olvasómozgalomban, mégpedig most már az ezüst-, illetve aranyjelvény megszerzéséért.

A következő időkben bevált ellenőrző módszereinken kívül még újabb megoldásokat is keresünk. Véleményem szerint a könyvtáros feladata, hogy a lazább feltételek mellett is megtalálja a helyes utat-módot annak érdekében, hogy az olvasómozgalom elérje a célját. Ezt a célkitűzést a megkönnyített feltételek mellett is teljesíteni lehet.

Schröder Károlyné

JELVÉNYHIÁNY

Ez évben végre annyi sok eredménytelen kísérletezés után sikerült üzemünkben is a József Attila olvasómozgalmat megindítani. Az olvasmányok sokrétűsége, valamint szabad megválasztása helyes kezdeményezés az elmúlt merev szabályokkal ellentétben. Így tehát nem volt nehéz a fiatalok között a mozgalom szervezése és a feltételek teljesítése sem. Időközben elérkeztünk az első csoport által megszerzett jelvények ünnepélyes kiosztásához. Ezt az alkalmat szellemi vetélkedővel kívántuk összekötni. Ám a terveinket keresztelte az a tény, hogy nem tudunk jelvényhez jutni, a KISZ nem tud adni. Ha a bélyegeket kibocsátották, miért nem gondoskodtak

megfelelő számú jelvényről is? Miért veszik el az olvasók és a könyvtárosok kedvét a nem is nagyon kevés munkát igénylő mozgalom eredményesebbé tételétől? Nem tartjuk elégségesnek, hogy az illetékesek elismerik mulasztásukat, mint ahogyan azt telefonon feltett kérdéseinkre tették. Ezt nem adhatjuk a jelvények helyett fiataljainknak.

De nem merünk a későbbiekre sem gondolni, mert ha már a bronzjelvény kifogyott még a kiosztás előtt, vajon mi lesz, ha az ezüst vagy az arany fokozathoz szükséges jelvényekre kerül sor? Gondolom, hogy ez nem egyedül a mi gondunk.

Cseh Jánosné

A KÖNYVTÁROS júniusi számában H. Takács Éva megállapítja a József Attila olvasómozgalomról, hogy a követelmények hiánya miatt könnyűvé, tartalmatlanná válhat a mozgalom. Megállapításain el kell gondolkoznunk. Ez készített arra, hogy végig gondoljam és leírjam hároméves könyvtárosi szolgálatom alatt szerzett olvasómozgalmi tapasztalataimat.

1962-ben csak tizenhároman szerezték meg a József Attila jelvényt, bár huszonnégyen iratkoztak fel a próbára. Mi volt a gátló ok? Az, hogy mikor meglátták a könyvtár előtt az autót, amelyen a járási székhelyről kijöttek a próbázásra, kilencen mindjárt elpárologtak. Pedig, ha csak én hallom, akár 20 könyvnek is el tudták volna mondani a tartalmát, értékelését. De ők a bizottság láttán lámpalázt kaptak. Így csak tizenhároman szerezték jelvényt. Büszkék is voltak valamennyien, nem is annyira olvasottságukra és tudásukra, mint inkább bátorságukra, hogy oda mertek állni a bizottság elé. A tizenhárom próbázó között hat volt 50 éven felüli, s csupán két 14 éves fiatal akadt.

Feltűnt nekem, hogy az egyik igen jó olvasó családból hónapok óta nem látam senkit a könyvtárban. A szülők 70 éven felüliek, leányuk, a családfejntartó tsz-munkás, 40-en felüli. Gondoltam, tán betegek az öregek. Egyszer arra vitt az utam, beköszönök az udvaron álldogáló mamának:

— Csak nem betegek, hogy olyan régen voltak a könyvtárban?

— Nem hála istennek — mondja a mama. — Megmondom az igazat, inkább tölem halljad: nagyon rosszul esett nekünk, hogy a szomszéd Sanyi olyan szép jelvényt kapott, mi meg nem érdemeltük meg, pedig két év óta nagyon sokat olvastunk. Mondta az öregem, hogy ő azért elmegy a könyvtárba, mert nagyon hiányzik a könyv, de én nem engedtem, gondoltam kibírjuk, ha rosszul esik is.

Ott nyomban bocsánatot kértem tőle, és elmondottam, hogy a jelvényért vizsgálni kellett.

IRODALMI FEJTÖRŐ, MINT AZ OLVASOMOZGALOM SEGÍTŐJE

„A városi könyvtár irodalmi fejtörőt rendez a könyvtárban 1963. hó . . . -én. A fejtörő kérdéseit a József Attila olvasómozgalomban ajánlott könyvekből állítottuk össze. A résztvevők megfelelő pontszám elérése esetén megkapják a József Attila olvasómozgalom jelvényét. A legjobb eredményt elérők könyvjutalomban is részesülnek.

— Hát aztán? Az én Zsigmondom úgy elmondja, mi van a könyvekben, hogy a tanítója sem különben.

A következő héten azután elvittem számukra a két jelvényt. Ragyogó szemmel köszönték meg. Ki hitte volna, hogy ilyen idősök is ennyire pályáznak a KISZ jelvényére? Őszintén megmondom, én is megkaptam a jelvény aranyfokozatát, amelynek egyrészt örültem, másrészt kicsit szégyenkeztem, hogy ilyen korban ifjúsági jelvényt hordok.

Ezért én azt tanácsolnám, hogy a falusi felnőtt olvasók részére inkább könyvbarát-jelvényt, vagy jó olvasó, kiváló olvasó jelvényt kellene rendszerezíteni.

Ez év júniusában az író-olvasó találkozóon már százharmincan kapták meg legjobb olvasóink közül a jelvényt különböző fokozatait. S mi történt azóta? Az eddigi napi 50—60 kötet forgalomról, a nyár ellenére napi 150—160-ra emelkedett a kölcsönzött könyvek száma.

A jelvény kiosztását követő vasárnap reggel bejön a könyvtárba a tsz egyik állatgondozója, 59 éves férfi. Elmondja, hogy a brigádjában öt embernek van szép olvasójelvénye, ő is kér egyet. Mondom neki, hogy ha belép és szorgalmas olvasó lesz, a tétre megkaphatja a jelvényt. De ő nem tágit. Azonnal kéri a jelvényt, és ígéri, hogy egy hónap alatt elolvassa a szükséges könyveket. Így aztán én becsületszóra előlegeztem a jelvényt, s mindjárt két jó könyvet is adtam az új tagnak. A tsz vezetői a faluban egy kivételével valamennyien hordják a József Attila jelvényt. A 81 éves Józán néni megy a templomba vasárnap, kezében imakönyv, fekete hárász kendőjén pedig József Attila képe fénylik.

Ezért örülök annak, hogy vizsgáztatás nélkül is adhattam a jó, szorgalmas olvasóknak jelvényt. Olvasóim szívből örültek a kedves elismerésnek. Én úgy látom, hogy ha a könyvtáros megválogatja, hogy ki érdemli meg a jelvényt, ha követelményt állít a mozgalomban résztvevők elé, akkor a könnyítés miatt nem kisebbedik a mozgalom értéke.

B a b i n e c z M i h á l y n é

A fejtörőre téged is meghívunk és szeretettel várunk.

Városi Könyvtár”

A fenti szövegű meghívót az elmúlt időben sok ajkai fiatal részére kézbesítette a posta.

Veszprém megyében a KISZ és a megyei könyvtár az országostól eltérő ol-

vasómozgalmi tájékoztatót adott ki, amely az országosan megszabott követelményeket kibővíti bizonyos könyvek kötelező elolvasásával, az ezüst és arany fokozat esetében pedig irodalmi rendezvényen való részvételt ír elő. (A kötelező könyveket a tájékoztatóban felsorolt, kb. 800 könyv közül választhatják ki a fiatalok.) A veszprémi vállalkozás kísérleti jellegű. Mi könyvtárosok sokat töprengtünk azon, hogyan oldjuk meg a beszámoltatást, hogyan győződjünk meg az olvasómozgalom követelményeinek teljesítéséről. A régi beszámoltatási forma nem vált be. Viszont az a megoldás, hogy minden résztvevőnek, csak azért, mert benevezett a mozgalomba, megadjuk a jelvényt, szintén nem helyeselhető.

Így jutottunk el az irodalmi fejtörő gondolatához: ez játékos formájával vonzza az ifjúságot, jellege miatt irodalmi rendezvénynek is tekinthető, ugyanakkor a mozgalom színvonalát is emeli, a jelvénykiosztást pedig ünnepélyessé teszi.

A fejtörő kérdéseit két csoportra tagoljuk. Egyik részükre, mint a totó-ban, 1, 2 vagy x beírása a felelet. A másik kérdésfajta pedig válaszolni kell. Aszerint állítjuk össze a kérdéseket, hogy milyen képzettségű fiatalokat hívunk meg.

Egy-egy alkalommal 25–30, a mozgalomba benevezett fiatalot hívunk össze (április 30-ig 470 főt szerveztünk be). Mindegyik résztvevő egy-egy, megfelelően megvonalazott papírlapot kap, amelyen írásban felel a szóban elhangzó kérdésekre. A könyvtárban úgy ültetjük le őket, hogy egymás papírja vetett feleleteit ne láthassák. Ezenkívül felhívjuk a figyelmüket a fejtörő versenyjellegére, azzal, hogy a szomszédjaiknak

ne súgjanak, mert esetleg a megsúgott felelettel jut a másik több ponthoz a könyvjutalomért való versenyben.

A maximálisan elérhető 30 pontból (minden jó felelet egy pont) 12 pontot elérők megkapják a József Attila olvasómozgalom bronzjelvényét. Az ezüst fokozatra jelentkezőknek 18 pont kell a jelvény megszerzéséhez, az aranyjelvényt azonban csak 25 pont elérése esetén adjuk oda. A legtöbb pontot elérő két-három fiatalnak könyvjutalmat is adunk, amit a Városi Tanács VB Művelődésügyi Csoportja juttat e célra.

A fejtörő végén, amíg a bírálóbizottság (amelynek tagja a könyvtáron kívül egy-két „versenyző” is) értékeli a feleleteket, összegezi az elért pontokat, addig a fejtörő-vezető megbeszéli a résztvevőkkel a helyes „megfejtést”. Újra sorra veszi az elhangzott kérdéseket, és beszél a kérdésben szereplő íróról, könyvről stb. Befejezésként a KISZ meghívott képviselője kiosztja a jelvényeket, a könyvtáros pedig a jutalomkönyveket.

Eddig három alkalommal hívtunk össze fiatalokat. Legutóbb 25-en vettek részt, közülük 3 szerezte meg az ezüst-, 21 a bronzjelvényt, és csak 1 nem kapott jelvényt, mert nem érte el a szükséges pontszámot. (Egy későbbi fejtörőre újra meghívjuk.) Könyvjutalomban három részesültek.

Már szerte a városban viselik a könyvtárban, az irodalmi fejtörőn kiérdemelt József Attila olvasómozgalmi jelvényeket. Ez jó propaganda a mozgalom szélesítésére és a könyvtár népszerűsítésére. Most már kezdődhet a könyvtáros tartalmi munkája: az így szerzett olvasók megtartása, és a rendszeres olvasásra nevelés.

Tilhof Endre

PÁRIZSBAN új irodalmi díjat alapítottak az év legjobb gyermekkönyvének jutalmazására. A díj összege 5000 frank, odaitéléséről a gyermekkönyvtárak tíz-tizennégy éves olvasóiból álló bizottság dönt. Az irodalmi díjak történetében ez az első fiatalokú zsűri. (L.)

AZ ENSZ New York-i palotájának igen tekintélyes könyvtára van. Hang-lemeltár is tartozik hozzá, mely többek közt a világszervezet fórumain elhangzott beszédek felvételeit tartalmazza, mégpedig olyan mennyiségben, hogy a lemezek végighallgatása egy percnyi megállás nélkül is kerekén hét esztendőtt venne igénybe. (L.)

A BRITISH MUSEUM könyvtárában nemrég Csokonai egy ismeretlen levelének kéziratát fedezték föl. A levél 1795. július 26-án kelt Debrecenben; címezte Károlyi József gróf, akinek főispáni beiktatására Csokonai latin nyelvű ódát írt, s erre való hivatkozással versei kiadásához kér mecénási támogatást. Az értékes irodalomtörténeti emlék 1873-ban vétel útján került a nagy londoni könyvtárba, számos más magyar nyomtatvánnyal és kézirattal együtt, mégpedig valószínűleg Waltherr Lászlónak, a Károlyi-család tudós levéltárosának gyűjteményéből. (L.)

PONGRÁCZ JÓZSEF

Vita sine litteris somnus est — az élet könyvek nélkül álom. Dr. Pongrácz József, aki egyik írásában jelmondatként idézi e régi mondást, nem engedte meg magának, hogy átálmodja életét. A neves pápai kollégium négy évszázados könyvtárában 63 estendeje végzi fáradhatatlanul, páratlan hivatásszeretettel, gondolkodásában ma is fiatalon könyvtárosi munkáját. Lebilincselő egyénisége, lankadatlan fáradozása a magyar kultúra gazdagításáért s e hetedfél, munkában eltöltött évtized egyaránt érdemessé teszi arra, hogy a műveltebb jövőn munkálkodó mai könyvtáros nemzedék tisztelettel forduljon az idős pályatárs felé.

Pongrácz József 1885. január 4-én született a Komárom megyei Ete községben, kisbirtokos, földműves családból. Korán, ötéves korában került elemibe. Falujában szokás volt a kötelező kor előtt egy évvel elküldeni a gyermekeket az iskola felügyelőjéhez. A következő évben iratkoztak be az első osztályba. A kis Pongrácz József azonban ráragadt minden, amit hallott. A következő évben így már a második osztályba került. Az elemi is-

kola további osztályait azután már Héregén végezte, ahol rokona, Pongrácz János volt a református lelkész. Ez a korszak döntő hatást tett sorsának későbbi alakulására. A nagybácsi minden este vele olvastatta fel az újság vezércikkét. Megengedte, hogy a könyvtárban található, gyermekek számára alkalmas könyveket elolvassa. A kislány egyre többet olvasott, lassan nem is tudta nélkül elképzelni az életét. A nagybácsi hatása később pályaválasztásában is megmutatkozott.

Héregről már természetszerű, hogy Pápara, az ősi református kollégiumba került. Mint gimnázista állandó látogatója a főiskolai könyvtárnak. A sokat olvasó kislány hamarosan feltűnik a könyvtár vezetőjének, Borsos István professzornak. 1900-ban, tizenöt éves korában maga mellé veszi kisegítőnek. Ettől kezdve mindennap dolgozik a könyvtárban. Borsos István ekkoriban nagy feladatra vállalkozott: a könyvtár katalógusának első kötetét rendezte sajtó alá. A fiatal diák ebben a nagy pontosságot és szorgalmat igénylő munkában működik közre. Fáradtságáért havonta 20 korona tiszteletdíjat kap, ami diák számára szép kereset.

A gimnázium elvégzése után a teológián folytatja tanulmányait. Ezt 1906-ban végzi el. Utána két évet tölt Skóciában, mint az *Edinburgh-i New College* hallgatója. 1908-ban Komáromba kerül, két évre rá ismét Pápara, mint a főiskola helyettes tanára. 1913-tól kezdve rendes tanár. Pápan ismét bekapcsolódik a könyvtár munkájába. 1917-től kezdve mindmáig a könyvtár igazgatója.

Ez a könyvtár a nagynevű főiskolával együtt a XVI. század első felében keletkezett. Nehéz századok történelmi viharait állotta ki. Ma a magyar kultúra értékes emlékeit őrzi. Kéziratgyűjteményében találjuk *Kun Lászlónak 1277-ből való, a köveskáli Győrffy-család birtokára vonatkozó oklevelét*, mely magyar szavakat is tartalmaz. Legrégibb Magyarországon nyomtatott könyve az *Eger-völgyi Hitvallásnak 1562-ben, Debrecenben nyomtatott példánya*. Itt őrzik a pápai nyomda első termékének egyik példányát is: a *Heidelbergi Káté 1577-es* kiadását, melyet az akkori pápai református pap, *Huszár Dávid* fordított magyarra és nyomtatott ki. Művelődéstörténeti szempontból érdekes mű *Bornemisza Péter* munkája az *Ördögi kísértetekről*. (Sempte, 1578.)

A könyvtárt legnagyobb megpróbáltatása talán 1752-ben érte, amikor Mária

Terézia rendelete a főiskolával együtt Adásztevelre számúzta. Anyaga jórészt széthányódott. Ezek közül a könyvek közül csak néhány jutott vissza hosszú hanyódások után a könyvtár állományába.

A XIX. század az iskola és a könyvtár újabb felvirágzásának korszaka. *Jókai, Petőfi, Eötvös Károly, Thaly Kálmán* kerül ki falai közül. A szabadságharc alatt és után *Bocsor István, a Karthagói harangok* ihletője tanította itt a történelmet. A könyvtárosok között ismert *Márton István* és *Kerkapoly Károly* neve. A könyvtár a századforduló táján erőteljesen fejlődik és számos tudományágban korszerűnek mondható. Azonban a XX. században a tudományok és a könyvkiadás fejlődése már nem tette lehetővé, hogy az eléggé általános gyűjtőkörű könyvtár fenntartsa korszerűségét.

Az 1919-es Tanácsköztársaság idején a városi direktórium köztulajdonba veszi Pápa jelentősebb könyvtárait, és anyagukat idevonva nagy nyilvános könyvtárat szervez. Ebben a munkában dr. Pongrácz József is részt vesz *Balla Róbert* mellett, aki a későbbi devecseri vérengzés áldozata lett.

A két háború között lassan növekszik a könyvtár állománya. Pongrácz József ebben az időben kezdi meg a *Papensia* kialakítását és gyűjtését. A második világháború végén nagy megpróbáltatás éri a könyvtárat: a szó szoros értelmében az utcára kerül. Állományát magánlakásokban, kapualjakban tárolják. Pongrácz József önfeláldozó küzdelmet folytat könyvtáráért, míg végre sikerül régi helyiségébe visszajuttatni. Az összezilált állomány rendezése és újra katalogizálása emberfeletti munkát rótt a könyvtár két dolgozójára. A főiskola megszűnésével azonban a nagyműltű intézmény elvesztette anyagi alapjait és olvasótáborának tekintélyes hányadát. Mint a Dunántúli Református Egyházkerület könyvtárának feladata most már elsősorban régi értékeinek megőrzése. Állománya ma mintegy 100 000 könyvtári egység. A gyűjtemény gazdag *irodalomtudományi, nyelvészeti, természettudományi és filozófiai* anyagot tartalmaz. Nagy természetesen a teológiai művek aránya is.

A látogató számára a legnagyobb élményt a könyvtár helytörténeti különgyűjteményének, a *Papensianak* megtekintése jelenti. Ennek gyűjtését dr. Pongrácz József 1931-ben, a főiskola fennállásának négy évszázados jubileumán kezdte meg. Célul a Pápan született, ta-

nult, dolgozott szerzők munkáinak, a rólu, vagy Páparól szóló munkáknak és a Pápan nyomtatott, kiadott műveknek gyűjtését tűzte ki. Több, mint harminc esztendő fáradságával sikerült ezt a gyűjteményt, mintegy 4000 kötetre növelni. Anyaga között lehetetlen meg nem említeni azt az *iskolai anyakönyvet*, amelybe *Petőfi* és *Jókai* sajátkezűleg jegyezték be magukat. Az irodalomtörténészeket az elmúlt években lezajlott vita után bizonyára érdekli, hogy *Petőfi saját sorai szerint Kiskőrösön született*. A korabeli fegyelmi napló tanúsítja, hogy *Jókai „kétszer nem volt templomban”*, *Petőfi „heti dolgozat nélkül szükkölködött”*, máskor háziasszonyának maradt adós a házbérrel. Egy képzőtársasági gyűjtőíven sok nagyobb felajánlást jegyeztek fel, de nem mindet fizették be. „*Egy obsitos katonára*” néven *Petőfi 10 krajcárt* ajánlott fel, és becsülettel ki is fizetett. A társulat *Érdemkönyve* *Petőfi 10 saját* nevével és 1 Domanovszky álnévvel aláírt, sajátkezűleg bejegyzett versét tartalmazza. Üveglap alatt látjuk a *Nemzeti dal* pápai kiadását, mint a szabad magyar sajtó első, Pápan nyomtatott termékét.

A Jókai- emlékek között olvashatjuk első novellakísérletét, melynek *Rény és vétek* volt a címe. Képzőtársaságbeli bírálói kifogásolták, hogy az egyik nőalaknak „*kissé lenge jellem tulajdonítottatik*”. *Jókai* ezért átdolgozta és *Istenítélet* címen ismét benyújtotta. Mint Pongrácz József írja egyik munkájában, a komáromi fiú, aki később száznál több kötetet írt, ezzel kezdte meg irodalmi pályafutását.

Az idős könyvtáros ma is dolgozik. Mindent elkövet, hogy gyűjteményét, elsősorban a *Papensiat* tovább gyarapíthassa. Készségesen válaszol a kutatók olyan kérdéseire, melyek ennek a könyvtárnak az állománya alapján tisztázhatók. Kérdéseket gyakran hoz a posta, néha-néha külföldről is. Használják a könyvtár olvasótermét is. A kereső mindig készséges segítőt talál Pongrácz Józsefben, akinek kitűnő emlékezőtehetsége sokszor teszi feleslegessé a katalógus használatát. A könyvtár belső munkáján kívül is foglalkozik még könyvtári vonatkozású tudományos munkával. Jelenleg — sok más munka után — a *Magyar diákok az oxfordi Bodleian Könyvtárban* — című művén dolgozik.

Dolgozik szívvel, örömmel. Könyvtárával összeforrott élet, egy emberöltő munkája áll mögötte.

Ughy Jenő

Így is szerezhethünk új olvasókat

A könyvtárosok előtt közismert tény, hogy a felnőtt olvasók egy része nem szívesen megy el a könyvtárba könyveket válogatni, még ha szeret is olvasni. A válogatás szót szándékosan használtam: szabadpolcos kölcsönzésre gondolok, mert bebizonyosodott, hogy ez a kölcsönzési módszer jobban vonzza az olvasókat. A könyvtárba meneteltől való húzódozás — sajnos — még ma is legfőképpen a parasztságra jellemző. Ennek oka, bármilyen elcsépelten hangzik is, a múlt öröksége. Persze, ahogyan a régi értelemben vett paraszti életformát lassan felváltja a közösségi termelés, mely mind több szabad időt biztosít a parasztságnak, úgy ez a kérdés is idővel megoldódik, csakhogy ehhez egy fél nemzedék idejének kell eltelnie.

Természetesen sok mentsége van a dolgozó parasztnak arra, hogy miért nem látogatja rendszeresen a könyvtárt. A munkából hazatérve, lefekvés előtt talán olvasna egy órát, de fáradt ahhoz, hogy könyvtárba menjen, hisz ehhez át is kellene öltöznie stb. Hát inkább nem olvas, ha nincs mit. De ha van, olvas! És ezt a kedvező lehetőséget nekünk, könyvtárosoknak ki kell aknáznunk. Segíteni kell a parasztembert, hogy a könyv akkor is az asztalán legyen, ha nem jöhet el a könyvtárba.

Legtöbbjüknek a gyermek visz könyvet. De nem mindnek van gyermeke. Vagy kicsiny még a gyermek, esetleg magánosan él az illető. Hányszor jön rá a könyvtáros a könyvet hordó-vívó gyermek egy-egy ellesett mondatából vagy egyenesen a tanuló könyvkéréséből, hogy olyanakk kell a könyv, aki nem nyilvánírtott olvasó, de mint utóbb ki szokott derülni, rendszeresen olvas! Természetes, hogy kellő ügyességgel és tapintattal el kell érni, hogy az ilyen olvasó is beiratkozzon. Nemegyszer megtörténik, hogy ez, a tanuló által beiratott olvasó néhány hét múlva személyesen is jelentkezik, most már a saját olvasójegyével, s jó érzéssel visz ki magának könyvet.

Megesik, hogy egy — rendszerint kisebb — tanuló azzal hozza vissza a könyvet: köszöni, ő többet már nem kér. A könyvtáros faggatására aztán kiderül, hogy a szülő veszélyeztetve látja gyermekének jó tanulmányi eredményét a gyermek olvasása miatt. Mit tesz ilyenkor a leleményes könyvtáros? Azt mondja:

— Jól van, most a te könyved helyett én küldök haza édesapádnak egy nagyon érdekes könyvet. Már félre is tettem neki, itt van. Csak kérem, üzenje meg majd, hogyan tetszett!

És ekkor kiválasztunk egy igazán megfelelő könyvet. Természetesen ez könnyebben megy, ha a szülőt is ismerjük.

Ha II—III. osztályos gyermek akar beiratkozni, a könyvtáros esetleg azon kezd gondolkodni, például ne irányítsa-e az iskolai könyvtárba. Azt gondolja, hogy a legtöbb iskolai könyvtárban ugyan nem ilyen rendszeres a kölcsönzés, de... szóval egy olvasót se veszítsünk el semmi áron. Megmagyarázzuk a kisdidiáknak, hogy ő még nehezen lehetne a „felnőtt könyvtár” olvasója, de hogy ő is olvashasson, beírjuk helyette aput vagy anyut, vagyis azt, aki olvasni szokott néha otthon. Ezt egyhamar tisztázzuk: beírjuk az egyik szülőt, egy papiroson elkérjük adatait, és alkalomadtán aláíratjuk vele a belépési nyilatkozatot. Egy ideig a gyermek nem a maga nevében hordja a könyveket. Később a szülőnek valamilyen valóban érdekes könyvet küldünk. Ha elolvasta, a könyvküldést többször megismételjük. Azt már könnyű kitálatni, hogy utána mi következik: az időközben olvasásra szokott másik szülői szintén beírjuk, majd az önálló olvasóvá érdemesült kisdidiákat is, hiszen megérdemli.

A termelőszövetkezet egyik kovácsmestere tapintatosan az iránt érdeklődött: nem oltanám-e be néhány vadalanyát. Hamar meggyőztem arról, hogy miért nem érek rá, de segítettem is azonnal rajta. Adok az oltásról egy, képekkel ellátott szak-könyvet, abból játszva megtanulhatja az oltást — mondtam neki. Elvitte Jeszenszky: Oltás, szemzés, dugványozás című művét. De beiratkozott!

Tapasztalatom szerint a rohammunka-szerű olvasótoborzásnak, az intézményesen véghez vitt beiratkoztatásnak ritkán van tartós eredménye. S hosszú tapasztalatom után mondhatom, hogy a különböző gyűléseken való könyvtárnépszerűsítő felszólalások eredményét is ide kell sorolni. Sőt, igen gyakran ellenkező eredményt érünk el velük. Sokkal célravezetőbb, ha e gyűlések alkalmával a könyvtáros személyesen beszélget a résztvevőkkel, akikről feltételezi az olvasásra, művelődésre való hajlandóságot. Nagyon sok kitarót olvasót tudtam már ezzel a módszerrel szerezni. Nincs szükségünk üresen ásitózó kartotékokra, ha ez javítja is a statisztikát. Csak a jól végzett munka vezethet újabb, még megalapozottabb sikerek elérésére.

TIT-klub egy járási könyvtárban

A tapolcai tó festői partján, a Batsányi család ősi hajlékának szomszédságában, a költő szobra mögött áll a járási könyvtár. Az idegenforgalom kifejlődésével mind látogatottabbá válik a tópart s vele a könyvtár. Míg azonban a tájnak átfutó, a könyvtárnak állandó látogatói vannak.

A tél folyamán, vagy még a télelőn új látogatócsoport szokott a könyvtárba. A járási könyvtár és a TIT vezetősége közös elhatározással TIT klubot hozott itt létre. Közvetlen indítékul az szolgált, hogy már korábban is voltak alkalmi találkozások TIT előadók között a könyvtárban.

A tapolcai járásban általában rendszeresen hétfőn folynak a TIT előadások. Ezekre az előadásokra az előadói munkaközösség már korábban is küldött a járás székhelyéről előadókat. Ebben az évben ez a lehetőség bővült. A megyei könyvtár minden hónap második hétfőjére rendelkezésre bocsátotta a nyolc személyes mikrobuszt, s ennek, valamint a már korábról is rendelkezésre álló párt és tanácsi gépkocsinak igénybevételével összesen 14—16 fő lehetett azok száma, akik hétfőnként rendszeresen előadásra indultak.

Igy lett találkozóhellyé a könyvtár. Az előadások kint a falvakban 6—7 órakor kezdődtek, s az előadók a hivatalok zárása után eljöttek a könyvtárba. A találkozás és indulás között eltelt idő alkalmas volt eszmecserekre, később pedig a felkészülésre is. Ennek érdekében a járási könyvtár az alábbi felhívással fordult az előadókhöz:

Kedves TIT munkatársak, előadók!

A TIT járási szervezete és a járási könyvtár az ismeretterjesztés segítése és az előadók tájékoztatása érdekében megalakította a TIT-klubot. A TIT-klub havonta kétszer tartja összejövetelét, mégpedig minden hónap második és negyedik hétfőjén délután 5 órától.

Az összejövetel alkalmával a könyvtár készségesen áll az előadók rendelkezésére. Irodalmi, mezőgazdasági, fizikai, kémiai, egészségügyi stb. előadásokhoz a téma szemléltetését megkönnyítő diafilmeket kölcsönzünk. Az előadók diafilm-katalógusunk segítségével kiválaszthatják az ismeretterjesztő előadás megértését elősegítő diafilmet.

Katalógusunk van az egész megyei könyvtárhálózat válogatott állományáról is. Ebből a katalógusból — amely a helyi könyvanyagot is nagyrészt tartalmazza — kikereshetik a szükséges szépirodalmi, vagy ismeretterjesztő szakkönyvet. Kb. 2000 kötet szakkönyvünk van. Közel 7000 kötet könyv közül szabadon választhatják ki azokat a könyveket, melyekre szükségük van. A felkészüléshez előjegyeztethetnek olyan könyvet is, ami esetleg nincs meg könyvtárunkban. A könyvek megszerzését könyvtárközi kölcsönzéssel biztosítjuk.

Könyvtárunk meleg, csendes olvasószobája alkalmas az elmélyült olvasásra. Olyan klubéletet szeretnénk teremteni, hogy minden TIT-munkatársunk, előadónk a tudomány és műveltség terjesztésének igazi otthonára találjon könyvtárunkban.

Szeretettel várjuk könyvtárunkba, és bármikor örömmel állunk rendelkezésére. A TIT járási titkára *A könyvtárigazgató*

Az előadók megértették a könyvtár szándékát, s nemcsak a helyet vették igénybe, de a könyvtári szolgáltatásokat is. A találkozásokon jó légkör fejlődött ki a tapasztalatcserére.

Egyik alkalommal például a gimnázium igazgatója megtanulta a hordozható vetítógép kezelését (melyet a könyvtár ad kölcsön), s valamennyi jelenlevő megismerkedett Batsányi életének sok, kevésbé ismert mozzanatával is. A Hazafias Népfront járási titkára ugyanekkor bemutatta a baráti köre által rendelkezésre bocsátott, rendkívül érdekes Afrika gyűjtemény képeit, kincseit. Az olvasószoba egyik sarkában egy általános iskolai biológia tanár éppen következő előadásának anyagában búvárkodott. Egy másik előadó versesköteteket keresett a kölcsönzöből, idézeteket gyűjtve előadásához. Az aztal körül egy orvos, két tanár és egy jogász társalgott. A két tanár és az orvos a pavlovi és a freudi nervizmus és pszichoanalízis rejtélyeit próbálta világgossá tenni az ilyen kérdésekkel nem foglalkozó közigazgatási szakembernek.

A TIT-klub a szó legnemesebb értelmében vett értelmiségi klubba vált. Kéthetenként összejönnek itt orvosok, tanítók, tanárok, közigazgatási, bírósági, tömegszervezeti vezetők, agronómusok, akik mindig azzal távoznak, hogy valamiben gazdagodtak. Ebben a könyvek mellett a könyvtár folyóiratállománya is segíti őket.

A TIT-klub tehát jó úton halad, s a könyvtár is hasznos szolgálatot tett, amikor olvasótermét — szükség szerint pedig a többi helyiségét is — felajánlotta erre a célra. A felajánlás a rendszeres helyi könyvtári munkát nem akadályozza, hanem éppen a könyvtár járási művelődési központi szerepének kiteljesítéséhez nyújtja az egyik kínálózó lehetőséget. *(N e m e t h A r p á d n é)*

„Mindkettőnek segítenie kell az ismeretterjesztést...”

— Hozzászólás a HÁZIKÖNYVTÁR — KÖZKÖNYVTÁR vitához —

„A könyvterjesztés és a könyvtárak együttműködése ma még nem a házi könyvtár-közönyvtár kapcsolatában ölt testet” — írja Varga Sándor *A könyvtáros* 1963. évi 5. számában. Ezzel a megállapítással azért nem érthetünk egyet, mert éppen az együttműködés elvi és módszerbeli alapkérdéseit hagyja figyelmen kívül. A könyvtárnak és a könyvterjesztésnek már most a házi könyvtár-közönyvtár perspektívájában kell együttműködnie.

A célunk az, hogy a rendszeres könyvtárlátogatók rendszeres könyvvásárlók legyenek, és fordítva: aki a saját maga által vásárolt vagy ajándékba kapott könyveken keresztül szerette meg az olvasást, előbb utóbb rendszeresen látogassa valamelyik közönyvtárat is. A feladat tehát közös: olvasóvá nevelni azokat, akiknél még nem vált életszükségletté a könyv, ellátni olvasnivalóval azokat, akiknek már hiányérzetük támad, ha nem olvasnak. Hogy ki hol kezdje az olvasást, a saját könyvein, vagy könyvtári könyveken, nem lehet meghatározni! Minél több embert kell tehát megnyernünk a könyvtárak, az olvasásnak, s ez a nehezebb kérdés, nem pedig a már olvasó emberek ellátása olvasnivalóval. A könyvtárak statisztikai adatai szerint nemcsak az olvasók és a kölcsönzött kötetek száma emelkedik évről évre, hanem az egy olvasó által kölcsönzött kötetek száma is, ami arra mutat, hogy egyre több a rendszeres olvasó, s egyre kevesebb a statisztikát növelő ún. „holt lélek”. S ugyanezt mutatják a könyvterjesztés adatai is: egyre növekszik az eladott könyvek száma és értéke, valamint az egy lakosra jutó forintátlag. Nagyobb részt ezeknek az állandó olvasóknak-vásárlóknak köszönhetjük eredményeink tekintélyes hányadát.

A megyénk, Komárom megye néhány községében, valamint a művelődési autóval szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a könyvtár és a könyvterjesztés nem akadályozója, „ellensége” egymásnak. Mindegyik hathatós segítője, „testvére” kell hogy legyen a másiknak. Hangsúlyozom: *kell, hogy az legyen*, mert ma még nem az, vagy csak nagyon kevés helyen tapasztalható a kölcsönös segítség. Sok helyen pedig mindig él az a hibás szemlélet, hogy a könyvtár rontja a könyvesbolt vagy könyvbizományos üzletét, illetve az eladott könyvek árnyában csökken a könyvtárak kölcsönzött kötetek száma. Holott mind a

könyvterjesztés, mind a könyvtár csak eszköze a közös népművelési célnak, az olvasás minél szélesebb elterjesztésének.

Faludi András írja (*Élet és Irodalom* 1963. 2. sz.), hogy ha az általa javasolt megyei terjesztő központokat létrehoznák, ezek el tudnák érni könyv-papírbolt létesítését legalább a nagyobb községekben. Valóban szükség van arra, hogy a könyvbizományos néhány ezer forintnyi készlete helyett bővebb választék álljon a vásárlók rendelkezésére. Ez azonban nem oldaná meg a „kereskedelem vagy népművelés” égető kérdését, a könyvterjesztés sok helyen továbbra is kevésbé hozzáértő, a könyvet csak árucikknek tekintő emberek kezébe kerülne, s a könyvterjesztés népművelési céljai háttérbe szorulnának. Véleményem szerint sokkal célszerűbb lenne a Szita Ferenc által is említett könyvtár-könyvesbolt „kombinát” létrehozása a nagyobb községekben, a papír-írószer pedig megfelelő helyet találna az „Iparcikk” vagy „Vegyes iparcikk” boltban, a fotocikkek — mert már ezekre is szükség van falun — és más effélék társaságában.

A tiszteletdíjas könyvtárosok esetében ma még nehezebb a megoldás. Talán nem is a többek által említett anyagi érdekeltség a fő probléma, hanem az időhiány. A legtöbb községi könyvtáros pedagógus, akinek főfoglalkozása is sok társadalmi munkával jár, ráadásul a könyvtári tevékenységen felül is van „iskolán kívüli” társadalmi munkája. A könyvtárak tanácsi kezelésbe adása után megszaporodtak a könyvtári ügyviteli teendők is, részben az olvasók számának növekedése, részben az önálló könyvtár megkövetelte többletfeladat (szerzeményezés, leltározás, katalógus készítés stb.) következtében. Az 1961. évi tiszteletdíj rendezés alkalmával legtöbb köz-

Könyvtári könyvek

bekötése a legjobb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére speciálizált könyvkötészetében.

EGER, Alkotmány u. 7. Tel.: 16-30

ségben emelkedett a kölcsönzési idő és a forgalom is. A községi könyvtárak nagy részében már abban az évben túlszárnyalták a kölcsönzési normákat, s ma már kétszer-háromszor annyit kölcsönöznek évente, mint a lakosság száma szerint megállapított kölcsönzési norma. Hogy a nagyobb forgalmat le tudják bonyolítani, néhol hivatalosan is növelték a kölcsönzési időt, más helyeken pedig „illegálisan” hosszabbítják meg, vagyis az egyes kölcsönzési napokon a kölcsönzési időn túl (néha egy-két órával is!) kölcsönöznek. Tehát aki jó könyvtári munkát végez, annak legtöbbször már nincs ideje könyvbizományosságot is vállalni. Megyénkben a néhány könyvtáros-könyvbizományos mindkét feladatát jól látja el, viszont mindegyik panaszkodik, hogy óriási a megerheltsége.

Mindezek ellenére a könyvterjesztői és a könyvtárosi munka egy kézbe adása több haszonnal jár, mint amennyi a hátránya. Hasznos a könyvtáros és a könyvterjesztő számára is, de még hasznosabb az olvasók és a vásárlók számára, ha a népművelési célok elérését számítjuk. Mert még a rendszeres könyvvásárlók között is kevés akad, aki egy-egy könyv megvétele előtt — kivéve ha határozott igényvel vásárol — ne kérné az eladó véleményét, tanácsát, amely sokszor befolyásolja a kiválasztást. Ízlésnevelési és házi könyvtár kialakítási szempontból sokkal jobban tud tanácsot adni a könyvtáros, aki rendszeresen foglalkozik a

könyvvel, mint a papírkereskedő. Ha házi könyvtárak kialakításáról beszélünk, nem szabad elfeledkeznünk a sorozatok (elsősorban szépirodalmi és ifjúsági sorozatok) előfizetőiről sem. Nagyon sok vásárló ezen kezdi a házi könyvtár kialakítását, ki azért, mert egy szép sorozat jól mutat a vitrinben, ki pedig már azért, mert otthonában szeretné tudni a magyar, illetve világirodalom klasszikus alkotásait, vagy össze akarja gyűjteni a kötelező olvasmányokat leendő iskolás gyermeke számára. Sajnos, az előfizetőknek csak kis hányada kerül még ki a parasztság köréből, nagyobb részük a falun élő munkások (bejáró dolgozók, akik esetleg a vonaton olvasnak), alkalmazottak, értelmiségiek vagy egyéb foglalkozásúak közül való. A sorozatok közül legnépszerűbb az *Aranykönyvtár* és *Az én könyvtáram*. A sorozaton kívüli művek közül is általában szépirodalmiakat vásárolnak, és csak kisebb mértékben ismeretterjesztő könyveket, mégpedig elsősorban szakácskönyveket, horgoló-minta könyveket, dalos füzeteket. Általában az eladott könyvek 85–90%-a szépirodalmi mű.

Egységes népművelésről beszélünk, ezt szeretnénk megvalósítani, és helyenként már többé kevésbé sikerült is. A falusi ismeretterjesztésben népszerűvé váltak a tsz-akadémiák, az üzemekben pedig a munkásakadémiák. Rendszeres látogatóik között nemcsak azok találhatók meg, akik valamiféle funkciót viselnek — és ezért számukra szükséges vagy legalábbis hasznos az előadások látogatása —, hanem olyan hallgatók is vannak, akik nem a funkció miatt, sokkal inkább érdeklődésből, továbbképzési igényből vesznek részt az előadásokon. Legtöbb helyen azonban egy nagyon lényeges dolog hiányzik: a könyv. A könyvbizományos még néha-néha megtalálható eladó könyveivel a helyszínen, de a könyvtáros ritkán viszi oda kölcsönözhető könyveit. Az előadók is csak kevés esetben hívják fel a hallgatók figyelmét a témába vágó könyvekre. Pedig lényegében minden ismeretterjesztés alapja a könyv, hisz még a legjobb előadás is csak vázlatosan ismertethet egy-egy témát, témakört, inkább csak felhívja a problémákra a figyelmet. Ám csak akkor válhat teljes értékűvé, ha azt is megmutatja, hogy hol található a kérdésről bővebb, önművelés útján is elsajátítható tudásanyag. Tehát nemcsak a könyvterjesztésnek és a könyvtárnak kell együttműködnie, hanem mindkettőnek segítenie kell az ismeretterjesztést, az ismeretterjesztésnek pedig segítenie kell az olvasás terjedését, amellyel egyben önmagát, az előadásos ismeretterjesztés hatékonyságát is segíti. (Mészáros Antal)

A brüsszeli világkiállításra készített halasi csipke

EREDMÉNYEK ÉS GONDOK AZ EGYETEMI KÖNYVTÁRAKBAN

Az elmúlt néhány esztendő alatt számos olyan párthatározat, iparfejlesztési dekretum, tanárképzési tervezet és művelődésügyi megnyilatkozás látott napvilágot, amely az egyetemi oktatás és kutatás elé gazdasági, politikai és kulturális értelemben egyaránt hatalmas tennivalókat állít. Az egyetemeken folyó sokoldalú oktatási és tudományos tevékenység szakirodalmi bázisa természetesen az egyetemi könyvtár lehet.

A régebben alapított egyetemi könyvtárak tisztas hagyományaikkal évtizedeken át a kívülállók tiszteletét és csodálatát vívták ki. A tudós-könyvtáros eszménye részben az egyetemi könyvtárakból szivárgott be az irodalomba és a köztudatba. Sok tudós az egyetemi tanár mondhatta tudományos bölcsőjének az egyetemi könyvtárat, és fordítva: sok professzor és tudós volt igazgatója, munkatársa valamelyik egyetemi könyvtárának. Példának okáért a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatóinak és dolgozóinak névsorában Kovachich Márton György, Pray György, Fejér György, Toldy Ferenc és Reguly Antal nevével olvashatjuk. Az elmondottakon kívül mindennek előtt a gazdag tudományos anyag, a ritkaságszámba menő kódex-irodalom és részben a megközelíthetlenség misztikumja járult hozzá ahhoz, hogy az idők folyamán oly tartos nimbusz övezte nagymúltú könyvtárainkat.

A szocialista társadalmi rend kivívása és az egyre jobban kibontakozó építési folyamat új egyetemek alapítását indokolta. Szükségszerű, hogy ezeknél új könyvtárak alapjainak megvetésére is sor került. A nagy múltú, illetve a néhány éves könyvtárak ma természetesen más-más fejlődési fokon állnak. Napjaink gazdaság-építő munkája és a szocialista módon gondolkodó ember tudatának kiformálása azonban — minthogy széles körű társadalmi feladat — egyetemi könyvtárainkkal szemben is újszerű követelményeket támaszt, azok ésszerű megfogalmazását és megértését kívánja meg, mégpedig a régi, vagy a fiatalabb könyvtártól egyaránt. Elsősorban az oktatási reform célkitűzéseinek maradéktalan megvalósítását kell szorgalmaznunk, de ezen felül a gondjainkra bízott tudományos fegyvertárat is az ipar, a mezőgazdaság és a népművelés szolgálatába kell állítanunk. Ezért indokolt az egyetemi könyvtárak munkájának megvizsgálása, hatékonyságuk és aktivitásuk erőteljes fokozása.

Az utóbbi másfél évtizedben az egyetemi könyvtárakra is érvényes volt a fejlődés általános törvénye. Előrelépésük lényege az alábbiakban foglalható össze: belső zártóságuk feloldódott a nyilvános közkönyvtári jellegben. Megteremtették az egyetemi oktatás és kutatás számára alapvető tudományos bázist, és az egész egyetemi könyvtárügy gondozását is egyre jobban magukénak érzik. Személyi és tárgyi feltételeik a korábbi állapotokhoz nem is mérhetők, tájékoztató szolgálatuk kiépítése révén pedig megtették az első lépéseket a korszerű, aktív könyvtári funkciók gyakorlása felé.

Azonban a vázolt kedvező kép ellenére is úgy látjuk, hogy a könyvtárak fejlődésének üteme lassú, nem tud felőni feladataihoz. A lemaradás oka sokrétű, de érzékelhető. Az egyetemi könyvtárak munkájában lelhető fogyatékoságok közül elsősorban saját szemléletünk öregségét, a hagyományos eszközökhöz és módszerekhez való ragaszkodást említhetném. A hagyományok meggondolatlan elvetése nem kívánatos, de feltétlenül szükség van a gyors fejlesztésre és teljesen új utak keresésére. A könyvtár rendeltetésének, alapvető tennivalóinak megfogalmazása részben már megtörtént, de a törvényszabta kereteket jó tartalommal és hatékony módszerekkel még nem töltöttük meg. A főbb tennivalók a következők:

1. A hallgatóság számára szakirodalmi forrásismereteket kell nyújtani. Bibliográfiai, dokumentációs és egyéb szakirodalmi kultúrájukat meg kell alapozni. Ennek a követelménynek a megvalósítása a műszaki egyetemeken halaszthatatlan. Meg kell jegyezni, hogy ez irányú törekvéseinket csak az egyetemi oktatási szervekkel karöltve lehet diadalra juttatni.

2. Rendezni kell a tanszéki könyvtárak helyzetét. Ez az egyik legnehezebb vállalkozás, de nem lehet kitérni a nehézségek elől. A „hálózati elv” nem érvényesül mindenütt. A tanszéki könyvtárak státusz helyzetének javításán keresztül a központi könyvtárak ez irányú funkcióinak megerősítéséig és tényleges gyakorlásáig még sokat kell tennünk.

3. A tudományos kutatás hatékony támogatásának első lépéseként a könyvtári „rutinmunkák” központosításával mentesíteni kell az oktatókat a felesleges terhek-

től. Ezenfelül pedig kutatási témák figyelése, nyilvántartása, szakbibliográfiák és dokumentációs szolgáltatások nyújtása lehet feladatuk.

4. A könyvtártudományi kutatások gerincét a könyvtár közvetlen feladataihoz kapcsolódó témák kidolgozása képezheti.

Ha helyesen értelmezzük munkánk célját, főbb irányait, akkor sor kerülhet a megvalósítás módszereinek kidolgozására, a szükséges eszközök előteremtésére. Felügyeleti hatóságunk figyelmét szeretnénk felhívni a következő tényekre:

a) Az egyetemek támogatása és fejlődése az utóbbi évtizedben nem érte el a kívánt szintet. A könyvtárak fejlesztése pedig még ettől is elmaradt. A pénzügyi és személyi támogatásban van ugyan előrehaladás, de mértéke nem megfelelő.

b) A felsőbb irányítást és ellenőrzést rendezni kell. A felsőoktatási szerveknél könyvtári szakreferenst kellene foglalkoztatni.

c) Technikai vonatkozásban is gyorsítani kell a fejlesztést.

d) Növelni kell a könyvtárak vezetőinek jogkörét és felelősségét. (Tarthatatlan az a gyakorlat, hogy az igazgató dönt milliók felhasználásáról, de egy db 2 Ft-os, elavult füzetes kiadvány kiselejtezésére még az egyetem rektora sem illetékes.)

e) A külföldi tanulmányutak külön figyelmet érdemelnek, mert ez idő szerint ilyenre alig lehet módot találni.

Természetesen nem lenne helyes és igazságos, ha bajaink okait más szervekre hárítanánk, és nem látnánk saját felelősségünket, szemléleti fogyatékoságainkat és hibáinkat. A mi tennivalóink a következőképpen összegezhetők:

1. Meg kell szabadulni a már említett konzervatív szemlélettől. A „tudós-könyvtáros” ideál helyébe az aktív, az olvasók igényeit tervszerűen felkutató és kielégítő, a dokumentációban jártas könyvtárost kell ültetni.

2. A könyvtárosokkal szemben fokozni kell az ideológiai és szakmai követelményeket.

3. A könyvtárakban helyenként túlzott anyagiasságot és az ezzel párosuló „laza” és „kényelmes” munkatempót fel kell számolni.

4. A központi könyvtári funkciók tényleges gyakorlása és kiszélesítése érdekében hathatós intézkedéseket kell foganatosítani.

Tudomásunk szerint felettis szerveink felfigyeltek már azokra a gondokra, amelyek az egyetemi könyvtárak munkájának eredményességét gátolják. Tudunk előkészületben levő intézkedések kiadásáról is, nem hallunk azonban arról, hogy felsőoktatási szerveink a könyvtárak támogatására is megfelelő súlyt helyeznének.

Zsidai József

KÖLCSÖNZŐGÉP BEMUTATÓ

Dr. Podonyi András, az Országgyűlési Könyvtár h. igazgatója, igen nagy érdek-

lődés mellett mutatta be találmányát, a kölcsönzési és statisztikai gépet, a közművelődési könyvtárosok országos konferenciáján és a Szabó Ervin Kör „gépesítési törekvések a könyvtári munkában” címmel rendezett ankétján.

A kölcsönzőgép működését itt most nem ismertetjük, erről lapunk 1962. évi 11. száma részletes ismertetést adott. A könyvtárak vezetői, a könyvtári gépesítéssel foglalkozó könyvtári szakemberek már évek óta nagy várakozással tekintettek e bemutató elé, s a bemutató ezt a várakozást ki is elégítette.

Először a gép működésének gyorsaságáról kell szólnunk. Mindazokban a könyvtárakban, ahol az olvasók nagy száma és a nagy forgalom miatt két-három könyvtáros végezte a kölcsönzés nyilvántartását, a gép segítségével egy munkaerő is tökéletesen elláthatja e munkát. A munkaerő megtakarítás tehát igen nagy. A felszabadult munkaerők az olvasói tanácsadást végezhetik és elláthatják a tájékoztató szolgálatot. Ebből a szemszögből

nézve a gép olcsónak mondható, mert — bár ára még nincs megállapítva, — a 35—40 000 forintnyi összeg egy nagyobb forgalmú könyvtárban egy, legfeljebb két év alatt megtérül.

Igen nagy a gép olvasószolgálati jelentősége a kisebb könyvtárakban is. Ugyanis ott, ahol csak egy könyvtáros dolgozik, a szolgálat színvonalát nehéz emelni, mert a forgalom állandó emelkedésével a könyvtáros egyre inkább pusztá adminisztrátorrá válik. Mivel a gép kezelése alig igényel figyelmet, a könyvtáros érdemben foglalkozhat olvasóival. Kezelése, amint a bemutatón kiderült, annyira egyszerű, hogy néhány percnyi instrukció után a könyvtár bármelyik társadalmi segítőtje is elvégezheti a kölcsönzést.

A gép működéséhez nincs szükség drága anyagokra, mivel közönséges papírra rögzíti az adatokat. Üzemeltetése tehát csaknem ingyenes.

A gép a kölcsönzési adatok rögzítése mellett automatikusan és hibamentesen rögzíti a forgalmi statisztika adatait is. Ehhez hasonlót nem ismerünk a szakirodalomból. A készülék mindenféle könyv-

tár forgalmi statisztikájához alkalmazható, 40 féle adatot rögzít, mégpedig 26 adatot az igénybe vett irodalomra, 14-et az olvasókra vonatkozóan.

Az általunk ismert gépi kölcsönzési rendszerek általában nem teszik lehetővé a több szempontból való nyilvántartást. Az általánosan ismert fotoeljárású kölcsönzőgépek például a kölcsönzéseket időrendben nyilván tartják ugyan, de nem mutatják meg hogy az adott mű kinél van. Ez a körülmény korlátozza e gépek szakkönyvtári alkalmazását. A Podonyi-féle készülék viszont lehetőséget ad a kölcsönadott művek többszempontú (pl. művek, olvasók stb. szerinti) nyilvántartására is.

A gépet az Irodagépipari és Finommechanikai Vállalat készíti (Bp. V. Bécsi u. 3.) A gép a cégnél megrendelhető.

A gép első pillantásra kissé nagygnak tűnik. Amint azonban a bemutatón Podonyi András jelezte, ez a gépnek még nem végleges megjelenési formája. A sorozatgyártás esetében a gép csinosabb lesz, mint a bemutatott példány.

(— i — i)

KÉRDEZZ — FELELEK

V. B. KÖNYVTÁRIGAZGATÓ KÉRDEZI:

Megfelel-e a jogi helyzetnek a helybeli közjegyzőnek az az álláspontja, mely szerint az elveszett, illetőleg megrongált diafilmek árának megtérítését nem lehet közjegyzői végrehajtási záradék alapján végrehajtani?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

A bírósági végrehajtásról szóló 1955. évi 21. sz. törvényerejű rendelet 15. §-ának e) pontja a leegyszerűsített, végrehajtási záradék alapján való végrehajtást valóban csak a k ö n y v e k elvesztéséből (megrongálásból) eredő követelésekre teszi lehetővé. A végrehajtással kapcsolatos kiterjesztő magyarázat általában nem is lenne helyes. Ezt a gyakorlatot követi a közjegyzők budapesti irodája is. Mi könyvtárosok azonban a „könyv” fogalmát tágabban értelmezzük, s sokszor a könyvtárban őrzött minden dokumentum gyűjtőfogalmaként is használjuk. Számunkra nem eléggé érthető, hogy a folyóirat, hírlap esetében nem lenne közjegyzői aggály, a diafilmnél pedig van, holott a diafilmtárak létesítéséről szóló utasítás [98/157. (M. K. 20.) MM sz.] szerint ez könyvtári feladat.

A Végrehajtási törvény a végrehajtási záradék alapján való könnyített végrehajtást éppen azért tette lehetővé, mert bizonyos szervek kimutatásai — így a 14. § e) pontja szerint a könyvtáraké is — eléggé megnyugtatóak a követelés fennállásának igazolása szempontjából. Logikus következtetéssel tehát oda kell jutnunk, hogy ez minden könyvtári dokumentumra vonatkoztatható.

A további, felesleges viták elkerülése céljából a következő megoldás lenne helyes:

A Végrehajtási törvény 14. §-ának h) pontja megadja a lehetőséget arra, hogy a kedvezményes végrehajtás körét „külön jogszabállyal” bővítsék. Tehát a Művelődésügyi Minisztériumot arra kell kérnünk, hogy olyan rendelet kiadását kezdeményezze, amely szerint az említett kedvezmény minden, könyvtári őrzésben levő dokumentumra vonatkozik. Ezt kívánná a könyvtári szolgálat érdeke.

Jelenleg — ha könyvtári érdekek szempontjából vitatható is — az a jogelv, érvényes, hogy a kedvezményes végrehajtás lehetőségeit nem lehet kiterjesztően magyarázni, és azért az adott esetre a Végrehajtási törvény 212. §-a értelmében a polgári perrendtartás szabályai alkalmazandók.

Az építőipari munkásszállások és a munkahelyek szakkönyvellátásának két éve

A *könyvtáros* májusi számában **Orbán Tiborné**, az Építők Szakszervezetének területi könyvtárosa, az építőipari munkásszállások és munkahelyek szakkönyvellátásával kapcsolatban több problémát vetett fel, amelyekről az Építésügyi Dokumentációs/Iroda munkatársaként elmondom véleményem.

Irodánk és az Építők Szakszervezetének kultúrnevelési osztálya részéről indított kezdeményezés valóban helyes és — a cikk írója szerint is — indokolt volt. Ez az építőipari munkásszállások és munkahelyek szakkönyvellátásában az elmúlt két év alatt jó eredményeket hozott. Az egyezmény értelmében 25 fővárosi és vidéki építőipari vállalat 41 munkásszállójának, illetve a központtól távolos munkahelyének szakkönyvellátását szerveztük meg.

Néhány vállalatnál azonban a várt eredmény a rosszul megválasztott letéti könyvanyag, a nem megfelelő propaganda és a nemtörődömség következtében elmaradt. Így például a cikkben is említett *Szakiipari Vállalat* valóban nem létesített a *Csavargyár* utcai munkásszálláson letéti könyvtárat, amely mulasztás a vállalat vezetősége és szakszervezeti bizottsága, valamint munkatársaink között történt félreértésből és a megállapodásban foglaltak kellő ellenőrzésének hiányából adódott. A szerződésről értesült illetékes szakszervezeti dolgozók azonban — mint felelős szerződő felek — mivel felsőbb szinten a szakszervezettel történt a megállapodás, hamarabb is megoldást találhattak volna. A kérdés azóta rendeződött, tisztázódtak a félreértések, a munkásszállásra már kiszállították a könyveket.

Az eset tanulsága, hogy az eredményes munka érdekében sokkal szorosabb együttműködésre, a tennivalók egybehangolására van szükség, mert csak ez vezetethet feladataink eredményes elvégzéséhez.

E tapasztalatok mellett öröndetes — és általánosabb — a jól működő letéti könyvtárak munkája, amelyekről könyvtárlátogatásaink során a műszaki könyvtárosok nem kis büszkeséggel számolnak be.

A 44. sz. *Allami Építőipari Vállalat* Szobránc utcai munkásszállásán, ahol 500 dolgozó lakik, jelenleg 54 alsó- és középfokú szakkönyv, 16 folyóirat, valamint a középkaderek részére kiadott „Építéstechnika” c. kiadvány egy teljes

sorozata alkotja az állományt. A meglevő könyveket a vállalat műszaki könyvtárosa állandóan kiegészíti az újonnan megjelent szakirodalommal. A 41. sz. *Allami Építőipari Vállalat* Fáy utcai szállásán 60 kötetből, a Logodi utcai szálláson 25 kötetből áll a letéti könyvtár, amelyet a dolgozók használnak is. A vállalatnál és a munkásszálláson az ifjúsági mozgalom keretében népszerűsítik a szakirodalmat, s az üzemi munkásakadémiaik anyagához kapcsolódva sok fizikai dolgozó innen kérj a tanulmányaihoz, szakmai továbbképzéséhez szükséges könyveket.

A *munkahelyi letéti könyvtárak* szintén beváltak, ha nem is olyan mértékben, mint a nagyobb lehetőségekkel rendelkező szállásokon. Ily módon részben sikerült a fővárosi kivitelező vállalatok vidéki munkahelyeinek könyvellátását biztosítani. Az 1. sz. *Mélyépítő Vállalat* jelenleg több mint 20 munkahelyen tart fenn letéti könyvtárakat, anyagukat állandóan feltöltik, frissítik. A könyvszerzéseknél egy-egy megfelelő színvonalú szakkönyvből több példányt is megrendelnek és szétosztanak. A *Csatorna-és Vízvezetéképítő Vállalat* 10, a *Budapesti Szerelő Vállalat* pedig három munkahelyen tart fenn letéti könyvtárakat.

A vidéki vállalatok közül a *Hajdú megyei Allami Építőipari Vállalat* Libakerti munkásszállásán létesített letéti könyvtár állománya ma már meghaladja a 150 kötetet. A *Zagyvapálfalvi Üvegyár* üzemi letéti állománya a gyár dolgozói körében gyorsan népszerűvé vált. Pécsen a *Baranya megyei Allami Építőipari Vállalat* az eddigi két munkásszállási letéti könyvtár mellé most szervezi a harmadikat is.

A munkásszállások és munkahelyek könyvellátásával kapcsolatban szerzett tapasztalatokat leszűrve, megállapíthatjuk, hogy a jövőben a műszaki könyvtárosokon keresztül fokozottabban ellenőrizni kell a letétek rendszeres kiegészítését, felfrissítését, bekapcsolásukat a hálózati könyvelosztásba. Az eltelt két év alatt bebizonyosodott, hogy az állomány negyedévenkénti cseréjét az építőipari szakkönyvkiadás jelenlegi helyzete, az alsó- és középfokú szakirodalom mennyiségi és minőségi hiányával kapcsolatos nehézségek, illetve a vállalati műszaki könyvtárak ebből adódó állományösszetéti problémái nem teszik lehetővé. A feladat tehát az, hogy a megfelelő színvonalú új szakkönyvek na-

gyobb példányszámú beszerzése mellett a középkaderek részére kiadott szakfolyóiratok fokozottabb felhasználásával elégtük ki az egyre növekvő igényeket. Itt elsősorban az *Építéstechnika* c. folyóiratra gondolunk, amely jelenleg három — az év folyamán pedig további két — iparágban jelenik meg.

A letéti könyvtárak állományának propagálása sem megfelelő mindenhol. A jól bevált propagandamódszerek mellett célszerűnek tartanánk olyan speciális, a munkásszállások adottságaiban rej-

lő lehetőségek kiaknázását, amelyek fokoznák az igénybevételt.

A jövőben a szakkönyvellátás biztosításán kívül a szállások és munkahelyek *szakfilmellátásának* megszervezését is megkezdjük, ezáltal szélesebb, a dolgozók igényeinek jobban megfelelő formában szeretnénk a szakmai továbbképzést segíteni. Amennyiben sikerül megállapodásra jutnunk, még ez évben megkezdjük a rendszeres filmvetítéseket.

Kovács Dezső

Miért készítünk mezőgazdasági bibliográfiákat?

Hozzászólás az „Egyszerűsítsük a könyvtári ügyvitelt” c. cikkhez

Valóban szükséges, hogy az olvasók igényeit kielégítő szolgáltatásainkat magasabb színvonalon lássuk el. Ezt a célkitűzést szolgálják a megye sajátosságainak megfelelően összeállított ajánló bibliográfiák is, amelyekre *Tóth Árpád* példaként a *Pécsi Megyei Könyvtár* mezőgazdasági bibliográfiáját hozza föl. Viszont ugyanakkor feleslegesnek itéli a *Kecskeméti Megyei Könyvtár* baromfitenyésztési bibliográfiáját. A helyes megítélés végett szükségesnek vélem ismertetni e bibliográfia megjelenésének körülményeit.

Tapasztalva megyénk baromfitenyésztésének fellendülését és olvasóink fokozódó érdeklődését a baromfitenyésztési szakkönyvek iránt, a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* bibliográfiai osztályának az éves bibliográfiai terv összeállításakor bejelentettük, hogy ilyen bibliográfiát kívánunk szerkeszteni. A KMK az engedélyt megadta. Az összeállításához a helyi szakembereken kívül segítséget és támogatást kaptunk az *Országos Mezőgazdasági Könyvtár* munkatársaitól is. Kiadványunk először stencilen, sokszorosítva jelent meg. A *Bács megyei Nótanács*, amely az országban elsőnek indított akciót a baromfitenyésztés fellendítéséért, felkért bennünket, hogy kiadványunkat engedjük át neki. Így a Nótanács költségén nyomtatásban is megjelent ez a gyakorlatban hasznosnak bizonyult bibliográfia.

Megyénk az ötéves terv keretén belül igen nagy feladatokat kapott a baromfitenyésztés terén. Idézem az erre vonatkozó párthatározatot. „A baromfitenyésztés színvonalának növelésével 1965-re a tanácsi területen a jelenlegi 151 millió helyett 185 millió, a tsz-gazdaságok-

ban pedig a jelenlegi 2,5 millió helyett 15,3 millió tojást kell termelni. Baromfihúsból a tanácsi területen 1250 vagon helyett 1650 vagon, a termelőszövetkezetekben 136 helyett 350 vagon előállításának van meg a lehetősége. Baromfitenyésztés terén a tervidőszakban a legfőbb cél a nagyüzemi törzstenyésztet kialakítása. Ezen belül a liba, a pulyka és a gyöngyös nagyüzemi tenyésztésének alapjait kell lerakni a kiskunfélegyházi, a dunavecsei és a kiskunhalasi járásokban.”

Tehát konkrét és sajátos feladatok várnak megyénkben a tenyésztéssel foglalkozókra. Ennek tudatában állította össze intézményünk szóban forgó bibliográfiáját. Eredményeink, főleg mezőgazdasági könyvforgalmunk arányai, bizonyítják, hogy e munkánk nem volt hiábavaló. Kiesést és fennakadást sem jelentett egyéb feladataink ellátásában. Nehézségeink — más könyvtárakhoz hasonlóan — egyéb munkaterületeken mutatkoznak, ahogy azt a cikkirő is tárgyalja.

Az ilyen bibliográfiák készítése fontos olvasószolgálati munka. Csak kellő tájékozottság nélkül lehetséges emiatt intézményünket elmarasztalni.

Mi folytatjuk a területünk különleges igényeit szolgáló bibliográfiák készítését a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* bibliográfiai osztályának előzetes engedélye alapján.

Adminisztrációs téren pedig igyekszünk egyszerűsítéseket bevezetni. Jelenleg a kölcsönzési nyilvántartások egyszerűsítésével kísérletezünk a megyei, egy járási és egy községi könyvtárban.

Fenyvessiné Góhér Anna

KÖNYVTÁROK KIS LEXIKONA

A könyvtári katalógusok

Könyvtárainkban igen sokféle katalógust találunk. Rendeltetésük, rendezési elvük, a felsorolt kiadványfajták és külső formájuk szerint osztályozzuk őket. Az ismertebb katalógusfajták a következők:

AJÁNLÓ KATALÓGUS. Válogató katalógus, amely az állománynak csak azt a részét tárja fel, amelynek olvasását a könyvtár propagálja. Lehet betűrendes vagy szakbeosztású. A szovjet könyvtárak az utóbbit különösen fontosnak tartják.

ALAPKATALÓGUS. A könyvtár teljes állományát tartalmazza. Katalóguscédulái a legteljesebb címléírással készülnek. Arról is tájékoztat, hogy a felsorolt művek cédulái a könyvtár katalógushálózatában hol vannak elhelyezve (melléklap, szak-katalógus stb.).

ANNOTÁLT KATALÓGUS. Címléírásait a művek tartalmára, értékére, irányzatára vonatkozó megjegyzésekkel egészíti ki, amelyekből az olvasó a címléírás adatain túlmenő tájékozódást kaphat. Sok katalógus vegyesen tartalmaz annotált és annotáció nélküli címléírásokat.

ARCKÉP vagy **PORTRÉKATALÓGUS.** Felsorolja, hogy kinek az arcképe található meg a könyvtár könyveiben, metszet- és fényképgyűjteményében.

BETŰRENDES KATALÓGUS minden katalógus, amely anyagát az ABC szerint osztja be. A mindennapi szóhasználat általában a leíró katalógust (l. ott) érti rajta.

BIBLIOGRÁFIA-KATALÓGUS. Az állományban levő bibliográfiákat sorolja fel, ideértve a rejtett bibliográfiákat is, tehát azokat, amelyek nem önállóan, hanem egy más kiadvány részeként jelentek meg. A tájékoztató munkában nagy segítséget jelent.

CÍMSZÓKATALÓGUS. A beosztás alapja a címek (azok legjellemzőbbnek minősített szavainak) betűrendje. Főleg szépirodalmi munkákról érdemes készíteni, mert az olvasók gyakran nem emlékeznek a szerző nevére, de a címre igen.

FOLYÓIRATCIKK-KATALÓGUS. A folyóiratok nagy száma miatt csak a könyvtár profiljának megfelelő szűkebb szakterületről szokták készíteni (pl. könyvtártudomány, biológia). Tájékoztatósi célokat szolgál.

FÖLDRAJZI KATALÓGUS. A műveket tartalmuk alapján földrajzi csoportosításban mutatja be. Kétféle formája van, az egyik a földrajzi fogalmak betűrendjébe osztja az anyagot, a másik, a rendszerező, a nagyobb egységekből kiindulva szisztematikusan halad a kisebbek felé (világrész — ország — megye — község). Egyik fajtája a **HELYISMERETI KATALÓGUS**, amely egy-egy táj, város stb. irodalmáról tájékoztat.

HELYRAJZI KATALÓGUS. A raktári katalógus (l. ott) régebbi elnevezése.

IDŐRENDI KATALÓGUS. A dokumentumokat a megjelenés ideje szerint sorolja fel. Többnyire régi könyvek gyűjteményeinél (ősnymtatványok, 1711 előtti magyar művek) használják.

KARDEK KATALÓGUS. Fémsekreányban, kihúzható fiókokban lépcsőzetesen elhelyezett, celofánnal védett cédulakatalógus. A fiókok kihúzásánál a cédulák alsó sorai, ahol a legfontosabb adatok vannak felsorolva, jól áttekinthetők. Drágasága miatt csak viszonylag kiterjedelmű anyag (elsősorban folyóiratok) nyilvántartására használják.

KERESZTKATALÓGUS. A szótárkatalógus (l. ott) régebbi, ma már ritkán használt elnevezése.

KIADÓI KATALÓGUS. Az anyagot a kiadók neve, s ezen belül időrend szerint csoportosítja. Nálunk ritkán használják, de pl. a lipcei Deutsche Bücherei teljes anyaga így is fel van dolgozva. Nemzeti könyvtárakban ajánlatos felállítani.

KÖTETKATALÓGUS. Régen cédulák helyett bekötött könyvekbe írták a címet, s a későbbi beszerzések részére üres helyeket hagytak ki. A német tudományos

könyvtárak tekintélyes hányada még ma is használ ilyeneket. A modern sokszorosító eljárások révén újra használatos lett, különösen a régebbi anyagot tartalmazó, lezárt katalógusoknál, mert helymegtakarítást jelent.

KÖZÖNSÉG- vagy OLVASÓI KATALÓGUS. A nagyközönség használatára szán, a könyvállomány kritikai szemléletén alapuló, válogatott anyagra korlátozódó, nevelő célú ajánló katalógus. Készítésekor különös figyelemmel kell lenni az olvasótábor jellegére, képzettségére.

KÖZPONTI KATALÓGUS. Több könyvtár állományát nyilvántartó katalógus. Többnyire hálózati központok állítják fel a hálózatukhoz tartozó könyvtárakról. A Széchenyi Könyvtár központi katalógusa, melyet központi címjegyzékek is neveznek, tartalmazza az ország jelentősebb könyvtárainak 1926 utáni beszerzését. Két részből áll: a központi könyv- és a központi folyóiratkatalógusból.

LEÍRÓ KATALÓGUS. A műveket betűrendben sorolja fel. A beosztás alapja a) a szerző neve, b) szerző nélküli vagy háromnál több szerzős műveknél a névelő nélküli cím első szava, c) intézmények, hatóságok működéséről szóló műveknél a tesztület neve vagy szákhelye. Általában betűrendes katalógusnak nevezik.

RAKTÁRI KATALÓGUS. Régebben inkább helyrajzi katalógusnak neveztek. A műveket raktári elhelyezésük sorrendjében tartalmazza. Fő célja az állományellenőrzés megkönnyítése.

SOROZATI KATALÓGUS. Arról tájékoztat, hogy a különféle sorozatoknak melyik kötete van meg a könyvtár állományában. Lehet külön katalógus, vagy lehet a leíró katalógusba beosztva.

SZAKKATALÓGUS. Az állományt ismeretáganként csoportosítva, a művek tartalmát tükröző szisztematikus rendben mutatja be. Nálunk a legelterjedtebb az Egyetemes Tizedes Osztályozást követő szakkatalógus, de szerkeszthető bármiféle más rendszer szerint is.

SZERZŐI KATALÓGUS. Nálunk általában a leíró katalógust értik rajta, külföldön azonban sok könyvtár különválasztja a szerző neve alatt megjelent műveket a szerző nélküliektől, s utóbbiak címléírását közös katalógusba osztja a periodikákkal.

SZOLGÁLATI vagy BELSŐ KATALÓGUS. A könyvtári belső munkát (hasonlítás, állományellenőrzés stb.) szolgálja. Gyakran így nevezik a könyvtár teljes anyagát feltáró alapkatalógust, különösen ott, ahol ennek másolata a látogatók rendelkezésére áll. Általában betűrendes, de lehet szakok szerint is csoportosítva. Szolgálati jellegű a raktári katalógus is.

SZÓTÁRKATALÓGUS. Egységes betűrendbe olvasztja a leíró és a tárgyszókatalógust, sőt néha a címszókatalógust is. Különösen az amerikai könyvtárakban kedvelik.

TÁRGYI KATALÓGUS. A leíró katalógussal ellentétben nem szerző vagy cím, hanem tárgy szerint csoportosítja a dokumentumok címléírását. Két fő fajtája a szak- és a tárgyszókatalógus (l. ott).

TÁRGYKÖRI vagy TEMATIKUS KATALÓGUS. Egy-egy, rendszeren időszerű kérdés (békemozgalom, racionalizálás a mezőgazdaságban stb.) irodalmának jegyzéke. A könyveken kívül felsorolja a fontosabb folyóiratcikkeket és esetleg a más, rokon gyűjtőkörű könyvtárakban található műveket is.

TÁRGYSZÓKATALÓGUS. Az állományt a mű tárgyát kifejező, egy vagy több szóból álló fogalmak betűrendjében tartja nyilván. Különleges formája a rendszerző tárgyszókatalógus, amely egyes részletkérdésekkel foglalkozó műveket átfogóbb témákat jelölő fogalmak alatt sorol fel. Ez utóbbi alapulhat az ETO-n is, de a katalógusba való beosztás alapja szám- és betűkombinációkból álló szakjelzet helyett itt a témák elnevezésének betűrendje.

Ezenkívül készítenek a különleges könyvtári gyűjtemények anyagáról kiadványfajták szerinti katalógusokat is. Ilyenek az APRONYOMTATVÁNY, DIAFILM, FOLYÓIRAT és PERIODIKA, FORDÍTÁS, KÉZIRAT, METSZET, MIKROFILM, ÓSNYOMTATVÁNY, PLAKÁT, TĚRKĚP, SZĪNLAP, ZENEMŰ stb. KATALÓGUSOK.

Vértesy Miklós

Azt hiszi a közvélemény egy kisebb része, hogy a könyvtáros munkája merő üdülés, s nem áll egyébből, mint a könyvek nyugalmas rendezgetéséből. Szünet nélküli felvilágosítással küzdenek a könyvtárosok — sok egyéb más téves vélemény mellett — ez ellen a nézet ellen is, s nem eredménytelenül. Mennél nagyobb a könyvtárat használók tábora, annál többen ismerik meg a való igazságot, hogy a könyvtárak aktív nevelési intézmények.

Éppen ezért hatott furcsán a Népszabadság június 23-i számában Maróti Andor írásának a könyvtárakra vonatkozó része. A szerző fontos és helyes gondolatokat fejtett ki a műveltség terjesztésének jelentőségéről, korszerű feladatairól és módszereiről. De a könyvtárakra vonatkozó megállapításával nem érthetünk egyet. Ugyanis a cikkíró — miután azt állítja, hogy kulturális intézményeink egy részé fél a népművelési feladatok teljesítésétől — úgy véli, hogy „A könyvtárak egy részében ma is fellelhető az a meggyőződés, hogy az olvasószolgálat csupán adminisztrációs feladat, a könyvtáros igazi munkája nem az emberek, hanem a könyvek között van, a könyvvállomány szakszerű rendezésében.”

Ezt az egyetlen könyvtári példát hozta fel Maróti Andor, miközben a korszerű műveltségterjesztés problémáiról írt. Nyugodtan állíthatjuk, hogy nincs ma ilyen szemléletet képviselő közkönyvtár hazánkban. Azt ellenben tudjuk, hogy például egész sereg könyvtár készíti ajánló bibliográfiákat ismeretterjesztő előadásokhoz, munkás- és szakadémiákhoz, író-olvasó találkozók, színházi és filmelőadások, művelődési évfordulók alkalmára stb. Ez

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács ülése

Az OKDT júniusi ülésén beszámoló hangzott el a legutóbbi könyvtári felülvizsgálatokról, és megvitatásra került a könyvtárosok szakmai továbbképzésének tervezete.

A *Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának* felülvizsgálatáról a kiküldött bizottság elnöke, dr. Kovács Máté számolt be. Megállapította, hogy az oktatási reform következtében növekedni fog a könyvtári igénybevétel, s erre fel kell készülni: hézagmentesen ki kell építeni a műszaki felsőoktatási könyvtári hálózat rendszerét, mégpedig szorosan együttműködve más érdekelt hálózatokkal.

A *Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának* munkájáról dr. Domanovszky Ákos számolt be. A felülvizsgálat itt a tudományos szakkönyvtári feladat elvégzésének elemzésére terjedt ki és nem foglalkozott olyan kérdésekkel, mint a könyvtár kötelese példány gyűjtőköre, vagy az új könyvtárközi kölcsönzési utasításban kijelölt báziskönyvtári funkciók ellátása. A tanács tudomásul vette a kiküldött bizottság beszámolóját, de megállapította, hogy egyes kérdések további vizsgálódást kívánnak. A könyvtár szakkönyvtári vonatkozásban jól fejlődik, és elfogadja a bizottság javaslatát, hogy a statisztikai hálózatot gondozza, illetve, hogy a könyvtári statisztika egyes kérdéseivel helyzeténél fogva foglalkozzék.

A *továbbképzési tervezet* megvalósításánál a lehetőségeket kell figyelembe venni, és ezért szerényebb, szűkebb keretek között kell megindítani a továbbképzést, majd pedig fokozatosan kiépíteni. A kérdés szabályozása igen fontos. A KMK készítsen néhány továbbképzési programot, ősszel induljon meg a munka, 1964-re pedig a vitán elhangzottak, valamint a tapasztalatok alapján állítson össze új tervezetet, amely a végzettségre és a beosztásra figyelemmel, valamint jelleg és szint szerint vázolja fel a továbbképzés fokozatosan kiépíthető rendszerét és állapítja meg anyagi kihatását. (F. L.)

sokkal inkább jellemző a mai könyvtári tevékenységre, mint a cikkíró példája, s sokkal inkább beleillett volna írásának gondolatmenetébe.

Mindezt azért tesszük szóvá, mert nagyobb tájékozottságot és több szakszerűséget várunk azoktól, akik a nyilvánosság előtt értékelő megjegyzéseket tesznek a könyvtárak mun-

kájára. Saját érvelésüknek és egyébként helyes elgondolásaiknak is csak használ, ha a mai könyvtári élet anyagából vesznek példákat, nem évtizedekkel korábbi balhiedelmek érveivel hozakodnak elő.

S az sem mindegy, hogy mit ír a Népszabadság a könyvtárakról. Mikor — sajnos — amúgy is ritkán kerít erre sort! (pr)

Ismeretes, hogy Szeged az egyedüli az ország nagyobb városai közül, ahol egyetlen gyermekkönyvtár, vagy önálló gyermekrészleg sincsen. A *könyvbarátmozgalom* városi intézőbizottsága most megvizsgálta a könyvtárak jelenlegi helyzetét és fejlesztésükre frás-beli javaslatot nyújtott be a városi tanács végrehajtó bizottságának. Ebben a *gyermekkönyvtár* mielőbbi felállítását kéri.

A *Somogyi Könyvtár* régóta foglalkozik a gyermekkönyvtár megvalósításának tervével. Eddigi próbálkozásai helyiség hiányában sorra kudarcot vallottak. A könyvtár vezetőségének számításai szerint a százezres város első gyermekkönyvtárának legalább 120 négyzetméteres szabadpolcos kölcsönzőre és megfelelő egyéb helyiségekre volna szüksége. A legjobb megoldás az lenne, ha valamelyik, a város központjában épülő ház földszintjét a gyermekkönyvtár céljainak megfelelően alakítanák ki.

A *Művelődési Minisztérium* máris ígéretet tett, hogy berendezéssel segíti az új gyermekkönyvtár létesítését. A *Hazafias Népfront* és a *KISZ-bizottság* vállalta a szükséges társadalmi munka megszervezését. A *Nőtanács* védnökséget vállalt a születendő gyermekkönyvtár felett. A *Somogyi Könyvtárnak* már három könyvtárosa is elvégezte a gyermekkönyvtáros szaktanfolyamot, így a munka kellő színvonalát biztosították.

Egyedül a városi tanács végrehajtó bizottságán múlik most már a gyermekkönyvtár létesítése. Reméljük, nem múlik sokáig. (u)

KITÜNTETETT FALUSI KÖNYVTÁROS

A *Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa* a *Munka Érdeméremmel* tüntette ki *Hegyi Lajost*, a *Balatonhenyei községi könyvtár tiszteletdíjas könyvtárosát*.

Hegyi Lajos nyugdíjas pedagógus. A községi könyvtárat 1953 óta vezeti. *Balatonhenye* 501 lakosú kis község. A könyvtárnak 1962-ben 223 beiratkozott olvasója volt, tehát a lakosság 44%-a olvasott. A könyvtár forgalma az elmúlt évben 1793 kötet volt. *Hegyi Lajos* megszervezte a könyvtár barátainak körét, melynek munkájában a falu értelmiségének, tsz-parasztjainak, fiataljainak képviselői — mindannyian a könyvtár legjobb olvasói — vesznek részt. Ősztől tavaszig gyakran ülnek össze a könyvtárban, közösen vitatják meg olvasmányaikat, az irodalmi élet eseményeit. Szívélyesen viselik a könyvtár gondjait és gyakran segítenek a könyvtáros munkájában is.

Balatonhenyén a könyvtár valódi központja a község kulturális életének. A könyvtár szervezi a *TIT* közreműködésével a község ismeretterjesztő előadásait is, melyek mindig nagy közönség előtt hangzanak el.

Az *Elnöki Tanács* határozata *Hegyi Lajos* kitüntetésével példaszerűen dolgozó könyvtáros munkáját jutalmazta meg. (—)

Az *Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatójának* 17. számában figyelemre méltó cikket írt *Kiss Árpád* az iskolai könyvtárak fejlesztéséről. A sok értékes következtetés között azonban egy meghökentető mondatra is akadunk. A szerző, miután megállapítja, hogy az iskolai ifjúsági könyvtárak gyűjtőkörét az ésszerűség szerint szabályozni kell, így folytatja: Az iskolai „könyvtárak nyilvánvalóan úgy segítenek magukon, hogy nagyobb településeken kapcsolatba lépnek a közművelődési könyvtárakkal, a kisebbekben megkísérlik a feladatok betöltéséhez kívánatos teljesség elérését”.

Nem tudjuk, félreértésből, tévedésből, vagy miből fakad ez az állítás? Mert azon kívül, hogy a *Művelődésiügyi Minisztérium* határozatot hozott ennek éppen az ellenkezőjére, véleményünk szerint a valóságban végre sem lehet hajtani az így kifordított programot. Mihez tartásuk hát magukat a könyvtárakat fejleszteni akaró iskolai igazgatók és iskolai könyvtárosok?

A *MARBURGI Nyugat-német Könyvtár* megszerezte *Lukinich Imre* magyar történész hagyatékának egy részét. A hagyaték anyaga több mint négyezer *Hungarica*, monográfia és folyóirat. (B. E.)

A *MOSZKVAI Népek Barátsága* egyetem könyvtára elsősorban a külföldi egyetemi hallgatók részére létesült. A hallgatók számára előadásokban ismeretetik a könyvtár anyagát, katalógusait és bibliográfiai munkáit. Az irodalmi propaganda, olvasói tájékoztatás oroszul, az egyetem oktatási nyelvén történik. (B. E.)

VISSZAPILLANTÁS...

Tótvázasony, 1962. január 23. Könyvtár-átadás. Jelenlevők: hivatalos személyek, a régi könyvtáros és én. Körülnézek. Kicsi a szoba, csak két asztal, pár szék van benne, de szépek a szekrények, s bennük a könyvek. Szinte látom magam előtt, amint megtölti a sok sok ember a könyvtárat, s hozza-viszi a könyveket... Valahogy így képzeltem el a jövőt azon a havas téli délutánon.

S most, hogy eltelt egy esztendő, már a valóságra pillantok vissza. Valóban sokszor töltötte meg a kis szobát gyermek és felnőtt egyaránt. De mennyi munka árán!

Rossz volt az ablak, nem volt kályha, a könyvekhez hiányoztak a kartonok. Hamarosan mégis barátságos melegben dolgoztunk hárman — az egész család — hetedikes fiam és a férjem. Rakodtunk, kartonoztunk. A szekrények fölé betűk kerültek: „Szépirodalom”, „Ismeretterjesztő művek”, „Ifjúsági irodalom”. A falakra ízléses plakátok, könyvajánlások. Hogy örült a falu is a megszépült kis szobának!

Aztán megkezdtük a céltudatos olvasó toborzást. A férjem, aki iskolaigazgató, kihirdette az iskolában, hogy mikor tart nyitva a könyvtár. S hogy a nebulók eszükbe tartsák, mindjárt kinevezett egy „segédkönyvtárost” is, aki minden kedden és pénteken végigjárva az osztályokat, kihirdette: „Ma könyvtári óra van! El ne felejtétek, gyerekek!”

Én a szülői értekezleten előadásokat tartottam „A könyvtár jelenlegi helyzete” címmel, erősen hangsúlyozva, hogy kevés olvasó van a tsz tagjai közül. Részleteket olvastam fel könyvekből, felcsigázva érdeklődésüket a történet folytatására. Ugyanakkor könyveket vitünk a könyvtárból a személyi lapokkal együtt, s ott helyben gyűjtöttünk felnőtt olvasókat. Öröm volt nézni, ahogy jöttek az asztalhoz, s vizsgálgatták a könyveket. Melyiket vigyem? Melyik miről szól?

A gyerekeknek műsoros mesedélután rendeztünk. A végén diafilm vetítés volt. Utána könyvtári órát tartottam az újonnan beiratkozó gyerekek részére. A szereplők örültek, hogy most az ő közreműködésükkel nőtt az olvasók száma.

Igen jól sikerült a Gárdonyi Géza estünk is. Ott is a gyerekek szerepeltek. Vidám jelenetek, felolvasás, ének, vers, filmvetítés után, néhány könyv ismertetése alapján mutattuk be az író, s hívtuk fel a figyelmet a könyvtárban levő könyveinek olvasására. Az irodalmi estet egybekötöttük az új könyvek kiállí-

tásával, valamint a falu olvasóterképének bemutatásával is. Ez utóbbi nagy hatást gyakorolt a jelenlevőkre, mert a térképen mindenki láthatta saját házát kis téglalap formájában. (Beleírtuk a vezetőkénevet, házszámot és színes ponttal jeleztük, hogy melyik család tagja a könyvtárnak.)

Sok olvasót szereztek a gyerekek a „felnőtt toborzó verseny”-nyel is. A jutalom: ifjúsági regény, édesség heteken keresztül közszemlére volt téve a könyvtárban, s ez is ösztönözte őket a díjak megnyerésére.

A sok alkalmi, egyéni beszélgetés, meghozta a várt eredményeket a felnőttek körében is. Nem úgy a 14—18 év közötti fiataloknál. Közülük kevesen tagjai a könyvtárnak, és nem is igen olvasnak. Fejlődés azonban itt is tapasztalható, mert megindítottuk a József Attila olvasómozgalmat.

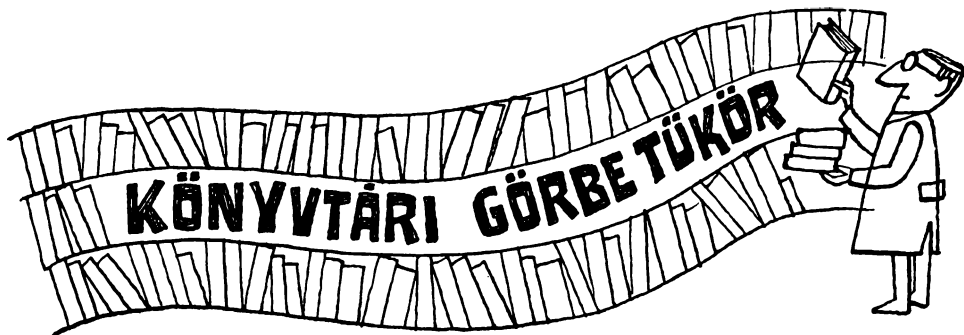
Az év végi statisztikai jelentés igen jó eredményeket tükröz. Az 1266 lélekszámú falunkból 442 olvasó volt, ami a lakosság 34,9%-a. A családok arányát tekintve pedig a 313 család 60%-a olvas. 5129 kötet könyvet kölcsönöztünk. Ezt a nagy forgalmat egyedül nem is tudom ellátni, így állandóan segít a család valamelyik tagja. Az idén már az ügyesebb iskolásaink is segítenek, s igen nagy büszkeséggel végzik felelősségteljes „segédkönyvtárosi” teendőiket.

A könyvszeretet felkeltésében, a lelkes népnevelő munkában jó segítő társam a községi tanács. Falvassy József vb titkárunk rajongója a könyvnek, s az idén is növelte a költségvetésünket. De a propaganda munkában is előljárnak a tanács tagjai. A legutóbbi vb beszámolómon határozatot hoztak, hogy minden vb-tag szervez új felnőtt olvasót a könyvtárba. Gerencsér Mihály vb elnök az első alkalommal már teljesítette felajánlását, 10 új tagot hozott be személyesen, s szerettem volna, ha sokan látják boldog, büszke arcát, ahogy figyelte munkánkat. Örült a 86 látogatónak, de örült annak is, hogy tevékeny részese a szép feladat megvalósításának.

A falusi asszonyok is segítenek a toborzásban. A Nótanács által rendezett heti kézimunka estékre is viszek könyveket, meg rövidebb regényeket, s ezekből olvasok fel heti folytatásban.

E visszpillantásban egy év munkáját pergettük le. A szép és nemes célok sok embert lelkesítettek falunk kulturális életének fellendítésére. Érdemes volt dolgozni!

Földessy Lajosné

A FELSŐBORZALMASI KÖNYVTÁROS LEVELE

Tisztelt Főkönyvtár!

Meglepetéssel olvastam utolsó körlevelüket — melyet ugyan csak az én számomra írtak —, de mégis körlevéllé változott a kezemben, mivel megismerlése után forogni kezdett velem a könyvtár körbe-körbe, s a mennyezet is csak azért nem szakadt le, mert azt már a múlt héten megtette; így hát válaszómmal együtt jelentem, hogy nálunk ma már nemcsak szabadpolcos a kölcsönzés, hanem szabadégalatti is, ami csak azt bizonyítja, hogy a tanácsunk tág teret biztosít a könyvtárnak, s nem fukarkodik az olvasást kedvelőkkel a tiszta égboltot illetően, s mindezt a mostani levelem elején nyugtázom, melyet is csak stilisztikai ismereteim birtokában kezdtem így, mivel tudom, hogy körlevélre adandó válasz csak körmondattal kezdődhet.

Illendőség okáért közlöm, hogy a tollat most a jogos felháborodás adta kezembe, melyet az Önök háborgása váltott ki. Önök ugyanis azt írják, hogy elhanyagoljuk az ismeretterjesztést, s nem működünk együtt az egyéb népművelési szervekkel. Hát ez, hogy enyhe legyek, mint az ideai fagyos szentek, tömény rosszhiszeműség.

S mivel az Önök körmedvénye is két problémát vet fel, az adandó választ is kénytelen leszek tisztán tudományos megfontolásból két részre bontani: ún. a) és b) pontra.

a) Az ismeretterjesztő művek propagandája:

Előljáróban elmondom, hogy könyvtárunknak ez a legerősebb oldala, hisz igen sok társadalomtudományi mű forog közkezen. Például: „Béni Bari a macska”, „Ötzirom Lótusz” és a „Sosevolt Cigányország”. Ebből a felsorolásból láthatják, hogy én tudom, mi a háromszázas szak, én aztán ismerem az Etót, mégpedig a gyórit és a nemzetközit egyaránt. A tár-

sadalomtudományi művek forgalmazása Felsőborzalmason elsősorban kiadói és nem könyvtári probléma: Adjanak ki több népmesét.

A következő passzus, a természettudományok köre már nehezebb. Itt elsősorban a verses agitációt alkalmazzuk. Ebben nagy segítséget nyújt a felsőborzalmasi írócsoport, melynek tagjai tehetségüket, idejüket és olvasóinkat nem kímélve készítik a természettudományos könyveket népszerűsítő verses feliratokat.

Hogy azt mondja:

Olyan könyv is akad itt lám,
mely megírja, mi a villám.

Vagy:

Ez a jó könyv, nézze maga,
a mikroszkóp használata.

És így tovább, és így tovább. Az ilyenek még a nehezebb természetű olvasóknak is nagyon tetszenek, végig nevetik az egész kölcsönzést. Így lehet a nehéz természetet megszelídíteni, s ez az igazi természettudomány.

A mezőgazdasági könyveket illetően bonyolítja a dolgokat, hogy mi sohasem nézzük a tudományokat öncélúan: ezért vettem meg például „A szikes talajok művelését”-t, a „Rizstermesztés”-t és „Az öntözéses gazdálkodás”-t. A téeszünk ugyanis a tavasszal a Tiszántúlra rendez kirándulást, s ha bemennek az emberek az ottani könyvtárba, ne érezzék szegényesnek a mi állományunkat, rábökhesse nek a könyvekre, mondván: ez nekünk is megvan.

Hogy szikes talajunk, vizünk és rizsünk nincs? — No maguk nagyon kicsinyesek. Mezőgazdálkodni csak nagyvonalúan lehet.

Itt ragadom meg az alkalmat egy nagy kérésre: tolmácsolják a Mezőgazdasági Kiadó felé, hogy a „Hullámos papagáj” c. nagy horderejű mezőgazdasági munka

után adják ki a „Nemes harzi kanári lélektaná”-t is. Lehetőleg vidám rajzos formában.

Műszaki könyveinket valóban kevesen keresik, bár többször is ajánlottam Boda János bácsinak az „Esztergályos számításai” c. munkát. Mire azt felelte: hogy ő téveszben ellető kanásznak számít és nem esztergályosnak.

Legtöbben mégis az egyebet olvassák. Ezt onnan tudom, hogy a múltkor Virágék ablakából a fejemhez repült egy tárgy, miközben az öreg Virág szeliden korpholta a nejét ily szavakkal: — Asszony, mióta te a könyvtárba jársz, nem csinálsz egyebet, csak olvasol.

Ebből is látszik, hogy nálunk van olvasómozgalom, mert ezek után Virág

Juli néni meglehetősen fürgén szaladt Virág bácsi előtt a ház körül, és azt ugye nem vitatják, hogy a futás az olvasó mozgás. S egy olvasó futása az olvasó mozgás, több olvasó futása pedig az olvasómozgalom.

b) Az egyéb népművelési szervekkel való együttműködés.

Erre csak annyit válaszolhatok, hogy községünk másik népművelési kádere, a kultúrágazgató — a feleségem. A családi békesség kedvéért együttműködésünkről nem nyilatkozhatom. Kérdezzék meg tőle Önök.

További jó szolgálataimat figyelmükbe ajánlva maradtam tisztelettel:

K u k u c s k a K á z m é r
felsőborzalmasi könyvtáros

GÉPESÍTÉSI ANKÉT

A Szabó Ervin Kör a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal közösen ankétot rendezett a „Gépesítési törekvések a könyvtári munkában” c. tárgykörben.

Az ankét anyagát a csehszlovák Központi Könyvtárügyi Tudományos Módszertani Kabinet elaborátuma adta, mely a *Könyvtári Tájékoztató* 1963. évi 3. számában jelent meg. Az ankéton közel ötvenen jelentek meg.

Az elaborátumot *Barabási Rezső* vita-indító előadása egészítette ki; ez felhívta a figyelmet a már elért hazai eredményekre. Az ankét során bemutatásra került:

a Kohó- és Gépipari Minisztérium lyukkártyára feldolgozott prospektustárának rendszere és gépi felszerelése;

a KMK által kidolgozott eljárás, melynek alapján szabványos sokszorosítógépen, rotalemezről egyedileg sokszorosíthatók a katalóguscédulák;

dr. Podonyi András kölcsönzőgépe, mely a kölcsönzési munka gépesítése mellett különböző statisztikai nyilvántartásokra is alkalmas;

az Országos Műszaki Könyvtár és Doku-

mentációs Központ tömör raktározási rendszere.

A bemutatások mellett kisebb kiállítás foglalta össze és ismertette a hazai könyvtári gyakorlatban alkalmazott újabb eljárásokat: a peremlyukasztásos, Hollerith és optikai kártyákat (Gorkij Könyvtár, Országgyűlési Könyvtár, KMK leltárnyilvántartás, OMKDK filmnyilvántartás stb.), a zsindeyes eljárás alkalmazását a Nemzeti Bibliográfia, az Országos Gyarapodási Jegyzékek előállításánál, a gépi jegyzékkészítés első eredményeit, az MTA Könyvtárának eredményes kísérleteit a mikrokártyák és mikronyomatok területén és még néhány egyéb kérdést.

Az ankét megállapította, hogy szükséges és időszerű a könyvtártechnikai kutatások szervezetté és összehangolttá tétele. A hazai és külföldi eredmények folyamatos ismertetése hozzájárulna a technikai kérdések erőteljesebb propagálásához. A Szabó Ervin Kör keretében helyes lenne a kérdés iránt érdeklődőket tömöríteni, esetleg munkacsoportot kialakítani. Gondoskodni kell arról is, hogy a könyvtári és dokumentációs intézmények gépesítési kérdései mind közép-, mind felső fokon helyt kapjanak az oktatásban. Tanfolyamok rendezése is hasznos lenne az egyes részterületeken. (*Faragó Lászlóné*)

AZ UNESCO nagyszabású bibliográfiai munka kiadását tervezi: húsz ország nagy könyvtárainak és tudományos intézményeinek közreműködésével összeállítják az 1800-ig megjelent zeneművek katalógusát. A munkát a Nemzetközi Zenetudományi Intézet irányítja. — Az UNESCO egy másik vállalkozása: elkészítik az ókori római birodalom minden eddigienél részletesebb térképét. Pannónia térképét magyar régészek szerkesztik. (L.)

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

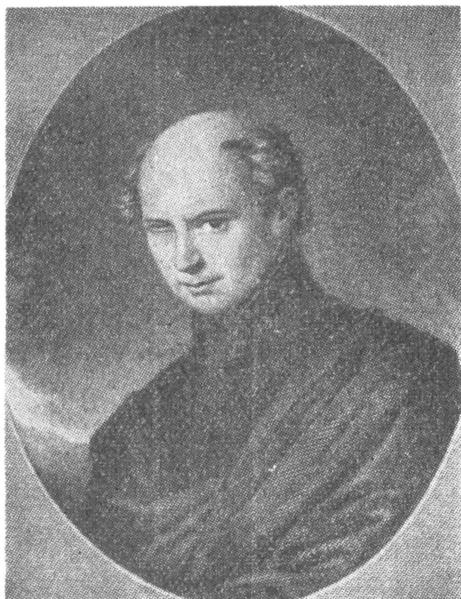
Kölcsey könyvtára

Százhuszonöt évvel ezelőtt halt meg korának legműveltebb magyarja.

Iskolatársa, Kállay Ferenc leírja debreceni diákszállását: „Egy kis földagyagú ház, nádfedél alatt, alsó deszkázat nélkül, mindjárt a kollégium sarkában”, itt lakott tíz évig „szűk mellékszobában, melynek széle alig másfél lépés, ... íróasztalkája s egy ágyfa voltak a könyveken kívül egyedüli mobiliák”. E szegényes cella falai között ismerkedett meg Kölcsey a klasszikus latin és görög auktorokkal, itt kezdett olvasni előbb franciául, majd németül; később az angolt, az olaszt és a spanyolt is elsajátította. A kollégium könyvtárában főként a becses magyar régiségeket és az újabb irodalom alkotásait bújtá; hálásan emlékezett vissza a „csendesség”-re és a bibliotékára, noha — mint Kazinczynak elpanaszolta — az a „különös törvény” járta, hogy „a deáknak abból magyar könyvet kivinni nem lehet”, és „az új magyar könyveket olvasók szemmel tartatnak”.

Itt, Debrecenben kezdett könyveket vásárolni. „Könyvtára szaporítására fő gondja volt, amennyire erszénye csak megengedte.” Amikor a tudós Weszprémi István könyveit árverezték, Péchy Lukács *Szűzek koszorúja* című (1591-ben írott) ritka munkáját vette meg és Sinai professzor hagyatékából a francia felvilágosodás nagy alakjának, Pierre Bayle-nek híres történelmi-kritikai szótárát, gyámja tiltakozása ellenére, harminc forintért.

Kölcsey könyvtára örökségképpen unokaöcsére, Kálmánra szállt, majd, miután ez a szabadságharcban életét áldozta, özvegy anyjára, Kölcsey Ádámné Szuhányi Jozefára; ő ajándékozta az Országos Széchényi Könyvtárnak. Itt, sajnos, nem gondoskodtak arról, hogy külön gyűjteményként kezeljék, s ma már csak az átvételkor, 1867-ben készült jegyzék tájékoztat Kölcsey könyveiről. Ez nem kevesebb, mint 1158 kötetet sorol fel, de bizonyos, hogy ennél is több könyve volt Kölcseynek, mert néhány munkát, melyről tudjuk, hogy birtokában volt, hiába keresünk a lista címei között. Így például a tizennyolc éves Kölcsey eldicsekedett Kazinczynak, hogy megvan neki „Apáczai 1653-ban kijött enciklopédiája”; az átadáskor ez már hiányzott hagyatékából.

Kölcsey műveltségének szilárd klasszikus alapjaira vall sok latin és görög könyve. Homérosz és Vergilius, Pindarosz és Horatius, Anakreon és Ovidius, a római történetírók szép sorozata (Caesar, Livius, Cornelius Nepos, Sallustius, Suetonius, Tacitus stb.), Cicero, Plautus, Plinius tekintett le rá polcairól, s tudjuk, hogy olvasta a nehéz görög tragikusokat és Arisztaphanészt is.

Minden írók közül Homéroszt és Goethét tartotta a legtöbbre; de mielőtt a német költőket kezdte forgatni, „még egészen francia valék, mert első ifjúságom stúdiumj valának a franciák”. Corneille és Racine tragédiái, Molière és Regnard vígjátékai otthonosak voltak a kezében, Boileau-tól és Voltaire-től kritikai elveket tanult, jól ismerte La Bruyère-t, Fénelont, Montesquieu-t, Rousseau-t, és bár franciás érdeklődése idővel alábbhagyott, a francia romantika új áramlatára is fölfigyelt: a nála fiatalabb Victor Hugo művei megvoltak könyvtárában. A német irodalomból eleinte az érzelmes lírikusok, Matthiesson, Salis, Haller vonzották; Gessner idilljeit franciául olvasta; megszerezte Schiller műveinek tizenöt kötetes kiadását, Goethét harminckilenc kötetben, Herder és Wieland összegyűjtött munkáit, Musäus népmeséit.

Nem hiányozhatott könyvtárából a kor-
szak bálványja, Ossian (németül); eredeti-
ben olvasta az angol irodalom klasszika-
kusi közül Byron harmincegy kötetét,
Thomas Moore verseit, Walter Scottot és
a divatos Bulwer történelmi regényeit.
Shakespeare-t a nagyok közé sorolta;
„Cervantes, Swift, Pope és Sterne nekem
rendkívül kedvesek” — írta egyik levelé-
ben. Spanyolul Calderón műveit hozatta
meg; olasz könyve nem volt, de egy he-
lyen olasz verset idéz.

Ez a hatalmas világirodalmi tájékozott-
ság mély filozófiai tudománnyal párosult
Kölcssey műveltségében. A görög bölcse-
lőkből szorgalmasan jegyezgetett, Lucretius
filozófiai költeményét gyakran
cítálta, ismerte a materialista Gassendit
és Helvétius-t, Bayle-ről maga mondja,
hogy „reám sok oldalról hatott”, járatos
volt Bacon filozófiájában, s mint könyv-
tára jegyzékéből kiderült, beszerezte Kant
és Krug műveit, sőt — amiről a szak-
irodalom eddig nem is tudott — Hegel
jogfilozófiáját. Az esztétikának minden
valamirevaló művelőjét ismerte, sűrűn
hivatkozott Batteux, Engel, Schlegel, Sul-
zer, Tieck és mások írásaira. Vallástör-
téneti vizsgálódásaiban jó hasznát vette
Szent Ágoston és Luther munkáinak, volt
egy francia nyelvű Koránja is. A társadalmi
utópiák iránti érdeklődéséről Morus
Tamás műve tanúskodik, s hogy az
újabbkori szociális eszmékre is figyelt,
arról Lamennais híres könyve (*Egy hívő
szavai*); élete utolsó napjaiban az egykori
saint-simonista Michel Chevalier friss
munkáját olvasta Amerikáról.

A törvénytudományi és politikai pá-
lyára különös alaposással készült. Cor-

pus Jurisa mellett a napóleoni *Code civil*,
Macchiavelli és Grotius klasszikus művei
(*A fejedelem*, ill. *A háború és béke jogá-
ról*), az olasz Beccaria és Filangieri
humánus büntetőjogi reformtervei, a
francia Lermnier jogtörténeti, a német
Heeren és Pöltz és az angol Bentham
államtudományi munkái sorakoztak, és
megvolt könyvtárában a liberális eszmék
bibliája, Rotteck és Welcker híres *Staats-
Lexicon*a is, mégpedig két kiadásban.
Politikai tanulmányait hatalmas történelmi
olvasottsága egészítette ki: Engel és
Katoná munkái a hazai történetről tájé-
koztatták, Girtaner a francia forrada-
lomról, Robertson, Roscoe, Venturini és
mások V. Károlyról, Lorenzo Mediciről,
az újabbkori eseményekről; volt több
világtörténete, köztük egy 97 kötetes is.

„A szépségeken és a humanisztikumon-
kon kívül két kiváltképpen való útja van
a tudományoknak: a matézis és a meta-
fizika” — írta Kölcsey. Matematikai
könyvet majd egy tucatot tartott a keze-
ügyében; természettudományi érdeklődé-
sének igényességét Galilei *Systema cos-
micum*ának 1641. évi kiadása árulja el.
Ifjúkorában Svájcba, Amerikába szere-
tett volna ellátogatni, de az utazás válto-
zatosságában csak egy 35 kötetes útle-
írás-sorozat olvasása közben lehetett
része.

Feltűnően csekély Kölcsey könyvtárá-
nak jegyzékében a magyar munkák szá-
ma; úgy látszik, ezek közül sok elkalló-
dott; a hiányos lista ismertetése nem
adna képet Kölcsey magyar irodalmi
műveltségéről.

L. S.

A *MAGYAR SZÍNHÁZTÖRTÉNET FORRASAI* címmel jelent meg Staud
Géza hasznos kutatói segédeszközének első kötete, amelyet *A könyvtáros*
ez évi áprilisi számában ismertettünk. Azóta megjelent a második rész is, a
Színházstudományi Intézet kiadásában. Ebben a szerző a színházi sajtó, az
emlékiratok és a levéltárak színház történeti forrásanyagáról ad kitűnő tájé-
koztatást. A füzet szövege értékes tanácsokkal szolgál a források lelőhelyére
és használatára vonatkozóan, lábjegyzetei pedig bőséges bibliográfiát közöl-
nek. (L.)

A *GÖRÖG HATÓSÁGOK erkölcsstelenség* címén betiltották Jean-Paul
Sartre *A fal* című elbeszélés-gyűjteményének (mely magyarul néhány éve
jelent meg) görög nyelvű kiadását. A fordítót és a kiadót három és fél hónapi
börtönre, valamint súlyos pénzbüntetésre ítélték, s intézkedtek, hogy a példá-
nyokat elkobozzák a könyvtárakból. (L.)

Beszélgetés BENJÁMIN LÁSZLÓVAL

Kilenc kötet vers van mögötte, s most dolgozik a tizedik összeállításán. Ez — jövőre megjelenendő — egész eddigi életművét tartalmazni fogja, huszonöt év termését, mert első kötete, melynek olyan szép és szomorú címe volt (*A csillag nem jött*), immár negyed századdal ezelőtt jelent meg, 1939-ben. Hogyan emlékezik vissza a költő a pályakezdésére?

— *A versírás nálunk egy kicsit családi örökség. Egyik rokonom költő volt, és már apai dédanyám is olykor maga mellé ültette valamelyik unokját: „Gyere csak, olyan szép gondolataim vannak, írd le!” — és mondta-mondta, diktálta azokat a gondolatokat, versben. Én huszonkét esztendőskoromban kezdtem komolyan és eltökélten verseket írni, de már sokkal korábban, gyerekfejjel megpróbálkoztam vele. Hét-nyolcéves lehettem, amikor láttam egy filmet Petőfiről; hogy milyen volt, jó-e, rossz-e, nem tudnám megmondani, de néhány jelenete mélyen bevésődött emlékezetembe, s ma is látom magam előtt a menekülő a végzetes kukoricás szétcsapódó, nagy, zöld levelei közt. Talán ez a film, talán az, hogy anyám esténként gyakran elővette családi Petőfi-kötetünket, s felolvasott belőle, ösztönzött első verseim megírására. A döntő, nagy irodalmi élmény — Ady olvasása — tizenhat éves koromban ért, s ez is néhány versben csapódott le, de költőnek csak 1938-tól számíthatom magam: ekkor jelent meg első versem a Népszavában.*

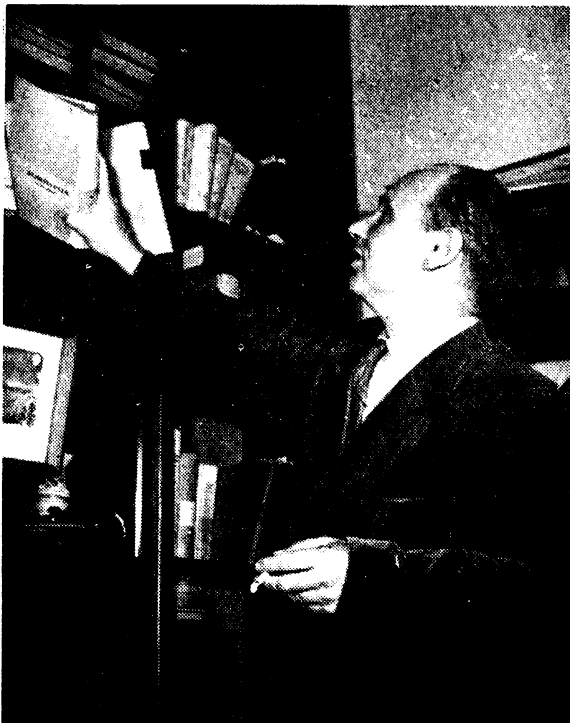
Hogyan került az első vers kézírata éppen ehhez a laphoz?

— *Hogy az egyetlen akkori munkásújságban próbáltam megjelenni, számomra egészen természetesnek adódott. Munkás voltam magam is; az ötödik gimnáziumból, noha jó bizonyítványom volt, ki kellett maradnom, s a kötszövő mesterséget tanultam ki, aztán voltam betűszedő, s végigpróbáltam még néhány foglalkozást; hogy egy fiatal, kezdő költő a verseiből éljen meg, arra gondolni sem lehetett. A munkásélettel tehát korán megismerkedtem s úgyszintén a munkásmozgalommal is; 1930 körül például, tizenöt-tizenhat éves koromban, a nyomdászszakszervezet szavalókórusába jártam, itt találkoztam a mozgalommal, mozgalmi versekkel, és József Attila költeményeit előbb szavaltam, mint olvastam.*

Lehet-e mondani, hogy József Attila művészete hatott a fiatal költőre?

— *Lehet, bár első verseimen inkább Vörösmarty lírája hagyott nyomot.*

Az egyik fiatalkori versben ezt a két sort találjuk: „*Én kikiáltom dicsekedve: az ellenséghez tartozom!*” Mit jelentett ellenzéki, szocialista meggyőződésű költőnek lenni a Horthy-korszak éveiben?

Benjámín László előveszi régi verseskötetei példányait, és kézírással bejegyzett, sűrű javításokat mutat bennük.

— A költő mindenféle tilalomfákba ütközött. Egy versemben az írtam: „*úri kutya*”; nem lehetett kinyomtatni, csak így: „*mérges kutya*”. Ezt a soromat: „*Inkább volnék olyan szolgáló, ki az urát meggyilkolja*”, így kellett elhalványítani: „... *ki az urát megtagadja*.” József Attila „*vörös csillagá*”-ból is így lett „*az ember öntött csillaga*”. Ezópusi beszédre, szavak bujócskájára kényszerültünk, politikai mondanivalókat természeti képekbe rejtettük.

Ez az emlékezés egy akkori verset idéz föl, a fiatal évek ars poeticáját; ebben is a tilalmakra panaszkodik:

*Magyar költő, szegény — úgy fojtja a szeges fék,
— gondok és cenzorok — hogy bennszorul dala.
És azért könyörög, hogy mint Petőfi, essék,
mert esni kell! — s ne úgy, mint József Attila.*

Milyen fogadtatásra találtak a nehéz viszonyok közt született korai költemények?

— Havas Géza, a Szép Szó egyik szerkesztője, elvitte őket Füst Milánhoz. „*Tehetseges fiú, de nagyon tarka*!” — mondotta, és én ezt a kritikát nagyon megszívteltem, s bizonyára része van abban, hogy verseim olyanok lettek, amilyeneknek az olvasók ismerik őket.

— Hogyan sikerült kiadni az első verseskötetet?

— Az első a magam kiadásában jelent meg: A csillag nem jött, majd 1941-ben a Tolla és számmal négyünk, Földeák János, László Gyula, Vaád Ferenc és a magam közös kötete volt. Abban a magyar irodalom nagyjaitól hasonlítottunk, hogy mint Vörösmartynak a Zalán futása, Aranyaknak a Toldi estéje kiadhatása végett, nekünk is előfizetőket kellett gyűjtenünk, s nem kerülhetett el ezt József Attila sem. Csak 1949-ben, a frissen államosított könyvkiadás tartotta feladatának, hogy a fiatal költőkkel törődjék, s az 1949. évi könyvnapra együtt látott napvilágot Kónya Lajos, Kuczka Péter és Nagy László első kötete, s tőlem az Örökké élni, mely a korábbiak válogatott darabjait is magában foglalta.

Erről a kötetéről ezt írta egyik kritikus: „Legfontosabb stílusjegye a tömörségre való törekvés. Benjámín költészete erősen gondolati jellegű, mondanivalói súlyosak. Igyekszik gondolatának lényegét egy képbe, egy hasonlatba — mint valami gránitkockába — úgy belevésni, hogy az messziről felismerhető és időtálló legyen, mint a sziklára írott törvény. Ehhez dús nyelvi lelemény kell, a titoknak ismerete, mely versben olyasmit tud kifejezni, ami prózára alig-alig lefordítható.” Ezt a stílust a pátoz, a politikai és etikus szenvedélyesség formálta ki, de nem idegen Benjámín László költészetétől az idill, a lágyabb hangvétel sem. Egyik legnépszerűbb verse, a *Hajnali karének*, a családi élet bensőséges rajzával hódította meg a közönséget. Sok olvasónak lett jó ismerőse Kata, Jutka, András, Zsuzsi, a költő négy gyermeke; bizonyára sokan kíváncsiak: mi lett belőlük máig, tizenkét esztendővel a vers megírása után?

— Kata már húszéves, segédkutató a Földtani Intézetben. Földrajz-biológia szakos tanár szeretne lenni, és most az egész család azért drukkol, hogy fölvegyék az egyetemre. Ahogy szaladnak az évek, nemsokára időszerű lehet egy másik versem két sora: „*Az ifjú lányt, a szépet, férjhez adni, s dicsekedni vele: én neveltem fel őt!*” Jutka és András gimnazista és a legkisebb lányom is tizenkét éves már, most végezte el az általános iskola hatodik osztályát.

Szeretik-e az apjuk verseit, a *Hajnali karéneket*?

— Erről tőlük kellene nyilatkozatot kérni.

A költő egyik verse leírja mindennapos reggeli utazását „előbb az 56-oson, aztán a 63-ason”, „a Vadaskerti úttól a Kálvin térig”. Ezek szerint a Vadaskerti úton lakik...

— Nem, csak a közelében, onnét járok be a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, és másik munkahelyemre, a Kortárs szerkesztőségébe.

A könyvtárban milyen munkát végez?

— A bibliográfiai osztályon dolgozom. Stendhal-bibliográfiám tavaly jelent meg. Érdekes volt ez a munka, ennek a nagyon nagy alkotónak a sorsa, akit halálakor mint „Friedrich Stendhal német író” parentáltak el egy kurta hírben a párizsi lapok, de akiről Tolsztoj már magasztaló szavakkal szólt és azt ajánlotta Gorkijnak: „Olvassa, olvassa Stendhált! Ha én nem olvastam volna a Pármái kolostort, sose tudtam volna megírni a Háború és béke csatajeleneteit.” Nálunk is nehezen támadt érdeklődés Stendhal művészete iránt. Gyulai Pál, a Budapesti Szemle szerkesztője, 1896-ban még azt írta a fordítónak Stendhal egyik elbeszéléséről: „Nekem sehogyan

sem tetszik. Ha már lefordította, kiadom szükségből, nyáron, mikor kevésbé figyelmes a közönség.” De nem adta ki, nyáron sem! Ma viszont Stendhal egyike a legnépszerűbb íróknak. Evente több könyv jelenik meg tőle és róla világszerte, mint ahány nap van az esztendőben, s a Vörös és fekete 1950 óta tizenkét kiadásban kelt el nálunk, és megjelent az Olcsó Könyvtárban is.

Olyan szívesen beszél Stendhalról, úgy látszik, kedvenc írói közé tartozik. Kiket szeret még különösen?

— Ifjúkorom óta legkedvesebb olvasmányom Mark Twain tündéri regénye, a Huckleberry Finn. Utólérhetetlen, nagy írónak tartom Tolsztojt és Dosztojevszkijt, a magyar próza művészei közül Tersánszky áll nálam az első helyen.

És a költők közül?

— Vörösmarty, József Attila, Illyés, Szabó Lőrinc. De mostanában mind gyakrabban veszem elő Arany János költeményeit.

Ezt, ha nem mondaná is, elárulja az a szép vers, melyet Arany Jánoshoz írt:

*Azok a gyönyörű szavak mind alig-verő szívembe sírnak,
azok az iszonyú sebek mind eleven csontomig kinyílnak,
mignem por lesz belőlem is majd, csontomat az idő megőrli...*

Legutóbbi kötetében, az Ötödik évszakban műfordításokat is találunk.

— *Tíz egynéhány éve kezdtem fordítani, egyik első munkám a partizánharcokban elesett jugoszláv költő, Ivan Goran Kovačić T ö m e g s í r j á n a k tolmácsolása volt. Mire elkészültem vele, s kinyomtatták, már vitték is a zúzdába, mert időközben megromlott Sztálin és Tito viszonya. Méltatlan dolog a költészet értékeivel így bánni politikai torzsalkodások miatt. Fordítottam vidám, satirikus középkori történeteket is, Chaucertől, Henri d'Andeliőtől és néhány szép verset a modern angol, spanyol és orosz lírából. Meg Horatius egy ódáját...*

Igen, az egykori gimnazista, akinek jelese volt latinból, s aki a magyar költészetből is jelesre vizgázott.

— y — r

RUDOLF DIESEL

(1858—1913)

„Feltalálni valamit annyit jelent, mint kitapogatni a számtalan tévedésből, sikertelenségéből és félmegoldásból a helyes dolgot — csak ezután következhet a cél, s talán a siker is...” — vallotta

Rudolf Diesel, az ötven évvel ezelőtt tragikus körülmények között elhunyt nagy német feltaláló, akinek a neve fogalommal lett, bár élete csaknem feledésbe merült. De életműve a rövid „diesel” szócskában tovább él.

Rudolf Diesel 1858. március 18-án született Párizsban, ahová apja, Theodor Diesel augsburgi könyvkötőmester 1851-ben költözött. Itt — kevés anyagi sikerrel — finom bőrárúk előállításával foglalkozott. A fiút már kora gyermekkorában szenvedélyesen érdekelte a technika. Tizenegy éves volt, mikor a párizsi Műszaki Múzeumban a kiállított gépeket lerajzolta. A sedáni ütközet (1870) után a német családnak menekülnie kellett. Londonba mentek, ahol a legnagyobb nélkülözések vártak rájuk.

A kis Rudolf neveltetési költségeit augsburgi nagybátyja vállalta magára. A kiváló tehetségű gyermek az augsburgi ipariskolába került, ahol rövidesen az iskola egyik legjobb tanulója lett. Technikus akart lenni, a müncheni főiskolára készült, de szegénysége miatt terve reménytelennek látszott, míg csak 1875-ben a tudós Bauernfeld tanár fel nem figyelt a kiváló ipariskolai tanulóra. Ő eszközölte ki ösztöndíját számára. Főiskolai éve alatt a nagyhírű Linde és Schröter professzorok tanítványa volt. Már 20 éves korában határozottan látta élete célját: olyan erőforrást akart szerkeszteni, amely valamennyi eddig ismert

gőzgépnél jobban kihasználja a tüzelőanyagban rejlő hőenergiát.

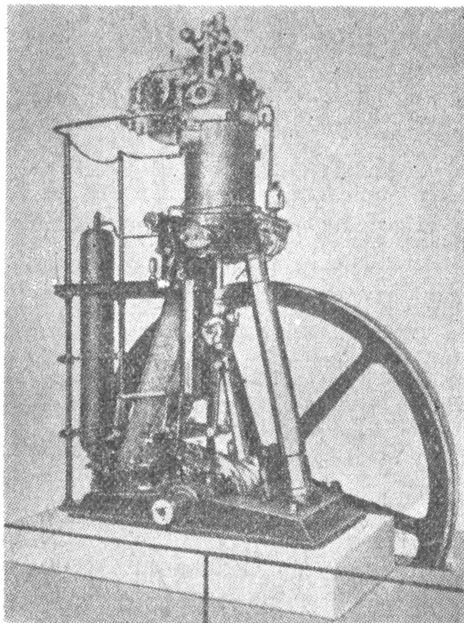
Mérnöki diplomája megszerzése után Párizsba küldik, hogy Linde szabadalmi alapján jéggyárat rendezzen be. Itt jelentette be első szabadalmát a jéggyártás tökéletesítésére. Közben nap mint nap harcolt Linde hűtőgépeinek és saját találmányának érvényesítéséért, nem fellelkezett meg az ideális robbanómotor szerkezetéről, vagy ahogyan ő nevezte, a „racionális hőerőgépről”.

1893-ban adta ki német nyelven írt könyvét *A racionális hőerőgép elmélete és szerkezete, amely helyettesíti a gőzgépet, s a ma ismert robbanó motorokat* címmel.

1893 és 1897 között Diesel az augsburgi gépgyárban összeállította a normális négyütemű motor első példányát (lásd 1. ábrát), amelyről rögtön kiderült, hogy a legjobb hőerőgép. Működött petróleummal és nemsokára nyersolajjal. A korszakalkotó műszaki találmány Dieselt máról holnapra világhírűvé tette. A szabadalom megszerzéséért német és más külföldi gyárak egész sora versengett. Társaságok és konszernek alakultak a Diesel-motor tömeggyártásának megszervezésére. Diesel rövid időn belül milliomos lett, s úgy látszott, hogy az egész világ lábai előtt hever. Összetalálkozott a technika egy másik óriásával: Zepelinnel. Amerikába utazott, ahol megismerkedett Edisonval.

De már a nagy győzelem pillanatában jelentkezett a tragikus sorsfordulat is. Az évtizedes megerőltetések, izgalmak, feltalálói becsületét érő támadások súlyos idegösszeomlást váltottak ki. Hogy családját biztosítsa, a Diesel-motorral összefüggő minden jogát eladta, úgyhogy gyógyulása után nem működhetett közre a Diesel-motor fejlesztésében. Lelkiismeretlen emberek betegsége alatt pénzügyi spekulációkba vonták, melyek súlyos anyagi veszteségekhez vezettek.

Diesel a szociális kérdések megoldásán is gondolkodott, azonban könyve a *Szolidarizmus, az emberiség természetes gazdasági megváltása* (1903) minden visszhang nélkül maradt, s ez is súlyos csalódást hozott számára.

Az első Diesel motor

Míg külföldön ünnepelték, Németországban támadták. Vagyonra szétforgácsolódott. 1913 szeptemberében Diesel Genfbe utazott, innen pedig Angliába, ahol egy új Diesel-motorokat gyártó üzem megalapításáról kellett volna tárgyalnia. Szeptember 29-ről 30-ra virradó éjszaka Antwerpenből Harwichba hajózott. A hajó Angliába érkezésekor Dieselt nem találták a fedélzeten. Kétségtelen, hogy a fedélzetről a tengerbe vetette magát.

Magyar munkatársa is volt: az 1950' táján elhunyt Summerecker Alfréd, az egykori Ganz-gyári osztályvezető Augsburgban, a Diesel-motor előkészületeinek éveiben együtt dolgozott vele.

Diesel egyike volt a legutolsó egyéni feltalálónak. Utána már a kollektív ipari feltalálómunka kerül előtérbe.

Batári Gyula

A DEUTSCHE BÜCHEREI és a leipzig-i Universitätsbibliothek csere útján megszerezte az Eichmann-per anyagát. A Deutsche Bücherei a rendőrségi jegyzőkönyv sokszorosított német nyelvű példányát szerezte meg. A hatkötetes, 3564 hasábos dokumentum Eichman kéziratos kiegészítéseit, javításait és szelvényeit is tartalmazza. A leipzig-i Universitätsbibliothek a 4242 oldalas tárgyalási jegyzőkönyv francia nyelvű sokszorosított példányának birtokába jutott. (B. E.)

Népi demokratikus ponyva?

Pécsett a kétezer éves város legifjabb, valóban hipermodern lakónegyedének, az Uránvárosnak munkásszállásán egy nevet és egy meglehetősen eredeti kifejezést jegyeztem fel. *Géber Sándor* — ez a név. Viselője fiatal technikus, ő a munkásszálláson lakó mintegy ezer, többségükben hozzá hasonló korú fiatal ember „lelki atyja”. *A munkásszállás lelkipásztora természetesen nem pap, hanem könyvtáros.* Géber Sándor 4300 könyvért és 600 beiratkozott olvasóért felelős, s összevetve a számokat — az 1000 munkásszállás-lakót és a 600 olvasót —, úgy vélem, aligha találhattak volna alkalmasabb embert e valóban nagyon fontos poszt betöltésére. Négy eszten-deje tölti be tisztét Géber Sándor. Négy éve osztogatja a könyveket, olykor kivánság szerint (ha az olvasó író, cím, vagy műfaj szerint kér valamit), olykor csak „szem-mértékre”, mint a ruhaüzletben a gyakorlott eladó, aki egy futó pillantással fel-becsüli a vevő alakját, magasságát mellbőségét — ez esetben *olvasottságát, értelmi szintjét, műveltségét* —, azután benyúl a szekrénybe és már adja is ki a konfekcionált árucikket.

— Mi az a könyv, ami az itt lakók „méreteinek” leginkább megfelelő? — érdeklődtem. — Milyen írásműveket fogyasztanak a legszívesebben és a legnagyobb mennyiségben a munkásszállás lakói?

A feleletet, meglehetősen eredeti választ, feljegyeztem. Íme: „*Népi demokratikus ponyvát.*”

A kifejezés valóban meghökkentő, mert aligha akad két fogalom, amely ennyire ellentétben állana egymással, mint a népi demokratikus rendszer és a rend művelő-déspolitikája, meg a ponyvairodalom. Jól utánagondolva azonban meg kell állapítanom, hogy nagyon tömören és nagyon helyesen fejezte ki magát Géber Sándor. A háború előttről és a felszabadulás utáni néhány esztendőből ismert fűzetes piff-puff regények, cowboy-történetek, rémhistóriák végképp eltűntek a trafikokból, a könyvkereskedésekből, a könyvtárakból. Már csak kézről kézre adogatva, vagy az Ecséri-piacon tűnik fel belőlük egy-egy ronggyá nyútt utolsó példány. Helyüket azonban egyre nagyobb számban *foglalja el a könyvtárak polcain a népi demokratikus ponyva*: a kémregény, a disszidens-história, az antilégiós írás.

Az igazság kedvéért el kell mondani, hogy kétféle igény is indokolja ezeknek a műveknek alig nevezhető könyvecskéknek útra engedését. Az egyik a fiatalok kalandos kedve, csapongó fantáziája. Az, hogy ezt a kalandvágyat, ezt a fantáziát ha át nem is tudják, de legalább ki akarják élni. A kalandregény hősenek bőre alá bújva, szinte a helyébe képzelve magukat, átélve viszontagságait, kitérve a veszélyesnek leírt helyzetekből, az ifjak kalandvágya kielégül, a felesleges energiák levezetődnek. A másik igény már nem az olvasóké, hanem azoké az intézményeké, amelyek e könyveket az olvasóknak ajánlják. Például: a Zrínyi Könyvkiadó nyilvánvalóan a diverzánsok felismerését és leleplezését várja e kötetek olvasóitól. A Kossuth Könyvkiadó a légiós álromantikát, vagy a bizonyos körökben élő nyugatrajongást, vagy éppen a cinizmust óhajtana visszaszorítani e kötetek révén. Kérdés azonban, hogy *a cél indokolja-e, szentesíti-e az efféle eszközöket?* De még ez előtt: kérdés, hogy *ezek az írások valóban a ponyvairodalomhoz sorolhatók-e?* Hogy valóban találó-e Géber Sándor meghatározása: „népi demokratikus ponyva?”.

Hogy miért tapadhatott rájuk a népi demokratikus jelző, az úgy gondolom az eddigiekből már tisztázódott. Mert ha nem is megírásuk, de legalább kiadásuk célja bizonyos időszérű, aktuális eseményekhez, feladatokhoz kötött. De ponyvák-e valóban ezek a könyvek? Hogy ezt megtudjuk, meg kellene pontosan határoznunk mi is az a ponyvaregény. A lexikonokban és a *Magyar nyelv értelmező szótárában* pontos definíciók találhatóak, én mégsem ezeket választom. Inkább újra megkísérelném — talán kissé önkényesen — a ponyvaregény ismérveit meghatározni, még pedig úgy, hogy az irodalmi értékű műhöz viszonyítom.

Az irodalmi alkotás — legyen az kalandregény is, legyen az mégoly cselekményes is —, elsősorban belső valóságában mutatja meg az Embert. Azt tárja fel, hogy a hősök cselekedeteit, ha úgy tetszik kalandjait, milyen emberi viszonylatok és lelki rugók váltják ki. Olvasásuk közben ujjunkat szinte állandóan rajta tartjuk e hősök jellemén, követjük emberi, érzésszerű, tudásbeli változásait, az emberek, tájak és tárgyak szinte megjelennek előttünk, társainkká lesznek, hatnak ránk. Már csak azért is, mert a könyvből feltárukozó sorsokban és gondolatokban a teljesen egyéni és egyedi mögött mindig megtaláljuk az általános emberit. *A ponyvaregény viszont csak lemeztelenített cselekményt közöl velünk.* A kém áttör a határon — nem tudjuk miért, mi vitte erre az útra. Ellenfele szembeszáll vele — nem érezzük, hogyan gyúri

le félelmét, a reá szegezett fegyverrel szemben. A végén természetesen a bűnös elnyeri büntetését, a hős a jutalmát, de a bűnhődés és a felemelkedés csak a cselekmények irányított logikájából, mondhatnám a szerzők tudatos ítélkezéséből fakad és nem a valóságos társadalmi—emberi összeütközések írói—művészi tükröződéséből.

Bálint Györgyöt, a nagy magyar mártír publicistát idézném, aki írt néhányszor néhány szót a ponyvaregényekről, és amit írt — bárki meggyőződhet róla — ráillik a népi demokratikus ponyvákra is.

En is híve vagyok a detektívregénynek, némi fenntartással — írja Bálint György. — Szeretném, ha egy árnyalattal bonyolultabb és valószínűbb volna, ha hősei nem volnának egyszínűen jók és egyszínűen gonoszak, ha a gyilkossággal kapcsolatban nemcsak az volna a probléma, hogy ki követte el, hanem az, hogy miért. Ha nemcsak az derülne ki, hogy hány órákor ment Jackson az épületbe, hanem az is, hogy milyen befolyással volt elhatározására egy gyermekkori élmény, és a nemzetközi olajkartell terjeszkedése. Ha a regény nem érne véget a tettes elfogásával, hanem azt is megmutatná, hogyan hat rá később tettének emléke, hogyan intézi el a kínos ügyet önmagával és a társadalommal. Szóval szeretném, ha a regény mélyebb, igazabb titkokkal is szolgálna, ha nem féltene olvasóját túlzottan az örvénytől, ha döntőbb megrázkódtatásokat okozna, ha a fásztó magánéletből nem a hit sima világába gördítene, hanem felrepitene a nehezen megfogható valóság éles magaslati levegőjébe.

És azért, mert e rövid eszmefuttatás minden szava illik a két említett kiadó egy-némely sorozatában megjelenő kötetekre, tartom nagyon találónak és egyben nagyon szomorúnak is — szomorúnak, mert találó — Géber Sándor furcsa meghatározását: „népi demokratikus ponyva”.

Szükség van-e rá? A szerzők szerint bizonyára igen, hiszen ez még a kisebb képességű íróknak is — éppen aktualitása miatt — megjelenési lehetőséggel szolgál. A kiadó szerint valószínűleg szintúgy szükséges e kötetek megjelenítése, a már említett okok, meg e kiadványok népszerűsége, kelendősege miatt is. A munkásszállás könyvtárosa már nem mond ilyen határozottan igent. Ő azt mondja: talán. Ha a vélt célt nem is érik el a könyvek — tehát nem nevelnek hazafiságra, az imperia-listák elleni gyűlöletre, a diverzánok leleplezésére —, de talán — mondja ő — ránevelik a betűhöz kevésbé szokott szemet az olvasásra... Persze ez csak elmélet. Lehete példázgatni, hogy a magyarnótázás nevel-e a komoly zene szeretetére; avagy, hogy a bőgő szarvasokkal telemázolt vászon, háttérben a lenyugvó nappal nevel-e műértő lásámódra? Én azt hiszem — a példák legalábbis azt tanúsítják —, hogy éppen ellenkezőleg. Géber Sándor sem tudott olyan esetet, amely szerint valaki, aki a népi demokratikus ponyva híve volt, hirtelen vagy nem hirtelen a klasszikusokkal folytatta volna, vagy akár áttért volna a színvonalas, valóban irodalmi kalandregényekre. A szellemi gyomor, ha megszokott már bizonyos táplálékot, nehezen tud átállni másnemű ételekre.

Talán kissé ünneprontónak tűnik elmondtam, hiszen éppen az ünnepi könyvhét után hangzik el mindez. De talán mégis éppen ez a legalkalmasabb idő, hogy megkérdezzük önmagunktól — mi olvasók, népművelők, kiadói lektorok, vagy írók —, hogy ez a könyvheti beszámolómban nem említett sok-sok ezer kötet a jó művekkel együtt, egy irányba, egy célért vonul-e, vagy pedig éppen ezek ellen, ezek hatását rontja-e?

A kézenfekvő válasz: igénylik ezeket a könyveket, és ha végső soron nem remekművek is, de legalább mondanivalójuk haladó, egy aktuális feladatra indíthat. Szeretném itt ismét idézni, most már csak egy mondat erejéig, Bálint Györgyöt:

A könnyű fajsúlyú írást nem teszi erősebbé a rokonszenves világnézet, ellenkezőleg, a sekélyes művészi kifejezés profanizálja a világnézetet.

Tömörebben, igazabban megfogalmazni a lényegét, úgy érzem, lehetetlen. Igaz, ellentétessel is élhetne a kiadó, az író, a könyvtáros, többek között a munkásszállás fiatal könyvtárosa is: hogy ha ezeket a könyveket nem adnák ki, akkor ezek az emberek, akik így legalább valamit olvasnak, nem olvasnának semmit sem. Azt hiszem, ebben az esetben azonban nem idézhetjük a hamleti kérdést, „lenni, vagy nem lenni”, ezeket olvasni, vagy semmit sem olvasni. Először is: vannak — ha csekély számban és példányszámban is — jó, nemes, valóban irodalmi igényrel írt klasszikus és nem klasszikus kalandregények. És e papírinséges világban, a népi demokratikus ponyvák helyett nagyobb számban és nagyobb példányszámban kellene kiadnunk ezeket a valóban irodalmi alkotásokat. Hiszen ezeket a mai ponyvékat azért kérik cím és író szerint az említett munkásszállás olvasói, mert tudnak létezésükről. Ha nem lennének, akkor mint sokan mások, így fordulnának Géber Sándorhoz: adjál valami jó izgalmasat! És hogy van jó és izgalmas kalandos mű ezeken kívül is, arról talán szólnom sem kell, ehhez nem kell bizonyítékokat sorolnom. Vannak, és ezek a művek

valóban alkalmasak arra, hogy olvasókká, értőkké, könyvbarátokká neveljük velük és általuk az embereket. És ami még ennél is fontosabb, csakis ezek a művek azok, amelyeket elolvasva feltámad, majd megerősödik a mű élvezőjében a hazafiság, a humánus érzése, a szocialista rend ellen törő diverzánusok gyűlölete. És éppen a könyvheti forgalom, annak számadatai tanúskodhatnak arról, hogy az irodalom már-már mindenüvé és mindenkihez eljutott. Akiket pedig még nem ért volna el, azokhoz ne engedjük közel a silány pótanyagot. Mert végső soron az e pótanyagot meghatározó furcsa kifejezés: népi demokratikus ponyva, csak felerészben igaz. Ezek a könyvek egyáltalában nem népi demokratikusak, csupán csak ponyvák.

Garami László

TERMELŐSZÖVETKEZETI KISKÖNYVTÁRA

A fenti sorozat a Magyar Mezőgazdaság című hetilap és a Mezőgazdasági Könyvkiadó közös vállalkozásaként 1962-ben indult. Eddig megjelent kilenc kötete már világos képet ad arról, hogy milyen célokat szolgál, s arról is, hogy milyen eredménnyel látja el szolgálatát.

A sorozat megindítására olyan tapasztalatok vezettek, amelyek különösen az említett hetilap munkájában jelentkeznek. A hetenként megjelenő mezőgazdasági szaklap elsődrendű feladata, hogy a gazdálkodás főbb ágaiban adjon a gyakorlatban alkalmazható termelési és üzemszervezési tanácsokat a termelőszövetkezeti tagok számára. A lap munkaterülete tehát abba a rendkívül mozgalmas zónába esik, ahol a mezőgazdaság szocialista átszervezése óta a termelőszövetkezetek nagyüzemekké alakulása folyik, s ahol a korszerű gépek, termelési eljárások gyakorlati alkalmazása során olykor heves, de mindig tanulságos konfliktusok zajlanak le. Az ilyen szaklap munkájában a tudományos kutatás és a gyakorlat kapcsolatának kérdései igen határozott formában, sokszor követelő élességgel vetődnek fel.

A szaktudományok és az üzemi gyakorlat sajátos kapcsolatáról van itt szó. Termelőszövetkezeteink alakulásban levő üzemek; számukra létkérdés, hogy fejlődésük abból az alaptól induljon ki és haladjon tovább, ami egy-egy szövetkezeti gazdaság esetében a helyi adottságokból — éghajlati és talajviszonyokból, termelési tapasztalatokból, sőt bizonyos értelemben a társadalmi fejlődés helyi sajátosságaiból — áll. Ez az alap sem magától alakul ki, hiszen létrejötte azt jelenti, hogy a közös gazdaság több ezer holdon éri el azt a színvonalat, ami azelőtt az adott vidéken az egyéni kisüzemek legjobbjaikat jellemezte. Az ilyen meggyökeresedett, életképes termelőszövetkezetekben a korszerű gépek, eszközök, módszerek alkalmazása egyrészt csakugyan nagy mértékben emeli a termelés színvonalát, másrészt pedig maguk az így kialakult termelő üzemek sajátosságainak megfelelő igényeket támasztanak a gépekkel, nagyüzemi módszerekkel és azok alkalmazási módjával, sorrendjével szemben.

A termelőszövetkezetek fejlődésének ezek a szakaszai időrendben nem különülnek el szigorúan egymástól. De hogy az említett alap létrejötte nélkülözhetetlen a nagyüzemi fejlődéshez, azt a gyakorlati példák serege bizonyítja. Vannak szövetkezetek, ahol modern gépeket, vegyszereket használnak, de a gazdaság más területein még az alapvető követelmények (mélyszántás, idejében való vetés stb.) körül is bajok vannak. A létkérdés ilyen helyeken abban áll, hogy a modern technika alkalmazása közben kell elsajátítani a gazdálkodás alapjait. De el kell sajátítani, mert enélkül nincs életképes termelőüzem, s így korszerű sem lehet.

Mindebből többféle követelmény származik a szaktudományokkal és a szaktanácsadás munkájával szemben. Az egyik fő követelmény az, hogy a földművelés és az állattenyésztés alapvető eljárásaival azok jelentőségéhez méltó figyelemmel és gondossággal kell foglalkozni. S ez nem csupán a termelőszövetkezetek számára fontos. A tudományos kutatómunka sem nélkülözheti az alapokhoz való szüntelen visszatérést, a különböző részterületeken elért kutatási eredmények összemérését a termelés alapvető feltételeivel és céljaival. Enélkül könnyen eltévedhet a kutatás, áldozatul eshet olyan balhiedelmeknek, amelyek bizonyos technikai, biológiai, kémiai részeredményeket úgy tüntetnek fel, mintha azok a növényi, vagy állati élet alapfeltételeit változtatnák meg. Ha a kutatásban is ilyen fontos szerep jut az alapok-

nak — nem lehet idegen a tudománytól az a munka sem, amikor az alapvető termelési eljárások jelentőségét kell világosan, érthetően ismertetni és indokolni.

A követelmények másik csoportja már kissé bonyolultabbnak látszik. Termelőszövetkezeteink különböző viszonyok között gazdálkodnak, s mint fentebb utaltunk rá, sajátosságaiknak megfelelően igényeik is különbözőek az új eszközök, módszerek alkalmazása tekintetében. A *sajátos igények* egy részét maga a szövetkezeti gazdaság elégíti ki, amikor válogat a rendelkezésre álló gépek, épülettípusok, termelési, tenyésztési eljárások között, s a választottakat a számára leginkább gazdaságos módon alkalmazza. Az igények másik része pedig éppen a válogatás, a gyakorlati próba közben áll elő, és az eszközök, eljárások módosítására, esetleg újabbak kialakítására vonatkozik. Különösen sok ilyen igény jelentkezik az üzemszervezés területén, ahol a termelőmunkának a helyi adottságokhoz mért legalkalmasabb szervezeti formáit és a jövedelemrészesezés megfelelően ösztönző módszereit kell kidolgozni, illetve fejleszteni. Sokféle igényről, szükségletéről van tehát szó, amelyeket a tanácsadóknak és a szaktudományok műveitőinek ismerniük kell.

A *Magyar Mezőgazdaság Termelőszövetkezeti Kiskönyvtára* ilyen megfontolásból született. Hogy az eddig megjelent kötetek jól szolgálják a sorozat célját, annak legelső bizonyítékát az egyes kötetek témáiban láthatjuk. A kilenc könyv közül hat a növénytermelés és az állattenyésztés alapjaival, illetve legfontosabb termelési ágaival foglalkozik. Az első között jelent meg a *talaj termékenységének növelését* tárgyaló munka, amely a talajvédelem, a talajjavítás és a talajeróptlás (szerves- és műtrágyázás) körébe tartozó ismereteket, tennivalókat foglalja össze. A másik kötet a *nagyüzemi növénytermesztés* korszerű módszereit három legfontosabb növényünk, a búza, a kukorica és a lucerna termelési feltételeinek ismertetése során mutatja be. Külön könyv foglalkozik a *zöldségfélék* szántóföldi és kertszerű művelésével, különös tekintettel a termelés üzemi szervezésének kérdéseire. Az *öntözés technikája és szervezése* című kötet az öntözéses termelésre vonatkozó műszaki, agronómiai és munkaszervezési ismereteket közli, *Az üzemi növényvédelem* pedig a termesztett növények kártevőiről és az ellenük való védekezésről ad rendszerbe foglalt tájékoztatást. A *szálastakarmányok* termesztéséről, szárításáról és felhasználásáról szóló munka már átvezet az *állattenyésztés* területére, amelynek sokágú tudnivalóiról eddig két kötet jelent meg a sorozatban. Egyik a *szarvasmarha*-, a másik a *sertés-tenyésztés árutermelésének* növelési lehetőségeit, feltételeit ismerteti, a termelés gazdaságosságának szem előtt tartásával. — Sajátosan termelőszövetkezeti szükséglet kielégítésére szolgál a *Házi építő brigádok kézikönyve*, amely a szövetkezeti gazdaságokban folyó házi építkezésekhez ad szakszerű, gyakorlati tanácsokat.

Az üzemszervezés szakterületét a sorozatban eddig egyetlen kötet képviseli: a *barcsi Vörös Csillag Tsz üzemszervezési módszereit* ismertető tanulmány. Ez a kötet egyrészt azt tükrözi, hogy a szocialista üzemszervezés fiatal tudományágában most alakulnak, tisztázódnak a fogalmak, s viszonylag kevés még a termelőszövetkezetek számára közvetlenül ajánlható kutatási eredmény. Másrészt azonban a megjelent tanulmány éppen arra ad jó példát, hogy mennyi tanulsággal jár egy-egy konkrét gazdaság üzemszervezési tapasztalatainak elemzése mind az elméleti kutatás, mind pedig a termelőszövetkezetek gyakorlata szempontjából.

Általánosságban megállapíthatjuk a sorozatról, hogy a mondanivaló világos tagolásával és megfogalmazásával mindegyik kötete hasznos segítség a termelőszövetkezeti vezetők, szakemberek számára. Mint látjuk, az érthetőség alapja itt az üzemi termelési gyakorlat igényeinek megértése a szerzők részéről. A sorozat néhány kötete arra is bizonyíték, hogy az ilyen fajta közérthetőségre való törekvés nem egyszerűen „csak” gyakorlati követelmény, hanem rendkívül fontos hatóerő a tudományos kutatásban is. Ilyen szempontból különösen Manninger—Kacsó—Kerekes *Üzemi növényvédelem* c. könyvét kell kiemelnünk.

Erdei Sándor

EDDIG MEGJELENT KÖTETEK

- Karsay—Gulyás: Házi építőbrigádok kézikönyve 1962. 156 old.
Blascsók—Lammel—Láng—Prettenhoffer: A talaj termékenységének növelése 1962. 158 old.
Somlyó Ferenc: Korszerű módszerek a nagyüzemi növénytermesztésben 1962. 174 old.
Csávás—Mihályfalvy—Tóth: Az öntözés technikája és szervezése 1962. 227 old.
A nagyüzemi zöldségtermesztés szervezése (Szerk. Tiborcz György) 1962. 146 old.
Czakó—Magas—Tamás: Árutermelés a szarvasmarhatenyésztésben 1962. 171 old.
Tóth—Detre—Vámosi: Szálastakarmányok termesztése, szárítása és felhasználása 1962. 173 old.
Gazdaságos sertéshústermelés (Szerk. Kralovánszky Pál) 1962. 158 old.
Enese—Lozonczí—Tóth: Üzemszervezési módszerek a barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezetben 1963. 172 old.
Manninger—Kacsó—Kerekes: Üzemi növényvédelem 1963. 190 old.

SZOLNOKON a könyvbát-mozgalom egyéves tapasztalatainak megbeszélésére összehívott megyei értekezlet résztvevői megállapították, hogy míg eddig a mozgalom legfontosabb feladatának az olvasók számának gyarapítását tartották, a jövőben foglalkozniuk kell azzal is, hogy a könyvtárak tartalmi munkájában tudjanak segítséget nyújtani. Többet kell törődniük a könyvtárak elhelyezési és berendezési nehézségeinek megoldásával is. A jövőben minél több író-olvasó találkozót szeretnének rendezni a megye községeiben. (u)

80 MILLIÓ DOLLAR könyvtárakra — Afrikában. Az afrikai kormányoknak Enuguban (Kelet-Nigéria) az UNESCO és a nigériai kormány kezdeményezésére összehívott regionális értekezletén elhatározták, hogy 1970-ig 80 millió dollárt fordítanak az afrikai könyvtárak fejlesztésére. 1970-ig minden afrikai állam közoktatásügyi költségvetésének 1/10-ét, 1970 és 1980 között pedig 2/10-ét áldozza erre a célra. (u)

Az olvasó magyar nép új életét tanulja a könyvekből.

Darvas József

KÖNYVHETI ÉSZREVÉTELEK*

Az ünnepi könyvhét befejezése után évről évre számadást készít a Kiadói Főigazgatóság. Nyilvánosságra hozott értékelése a növekvő fejlődést tükrözi. Ezt természetesen tartjuk, hiszen sokan már „könyvévről” beszélnek.

Irodalmi lapjainkban az írók is beszámolnak sok esetben ellentmondó élményeikről. Keveset írnak azonban arról, hogyan válhat az ünnepi könyvhét a népművelés szerves részévé, hogyan hat azokra az emberekre, akik még nem rendszeres olvasók.

A rendezvények általában sikerültek, az évtizedes tapasztalat mégis azt mutatja, hogy könyvtári vonatkozásban a befektetett energia és költség nem térül meg, mert ebben az időszakban az olvasók és a kölcsönzött kötetek száma nem emelkedik a szokásos fölé.

Mi ennek az oka?

a) Nyár elején kezdődik a *könyvtári, népművelési munka uborkaszegzonja*. A könyvtárlátogatók és a kölcsönzött kötetek száma csökken. A népművelési előadások sora ilyenkor ér véget, vagy éppen a könyvheti rendezvényekkel zárul. Akik a könyvheti propaganda hatására ekkor iratkoznak be a könyvtárba, alig lesznek rendszeres olvasók, mert:

b) falun ebben az időszakban *kezdődik a legnagyobb mezei munka*. A munkából hazatérők fáradtak, nemigen olvasnak. A könyvhét rendezvényeihez a közönség lelkes részvétele és aktivitása kellene, ezt azonban ilyenkor nehéz felkelteni.

c) A könyvhét idejére esik a *gyermek-, illetve pedagógusnap*. Van, ahol örülnek ennek, mert a rendezvényeket összekapcsolják, „nem kell gyakran összehívni az embereket” jelszóval. De aki így vélekedik, az a könyvhétet csak mechanikus népművelési feladatnak, statisztikai adatok forrásának tekinti, és nem törekszik valóságos olvasó-toborzásra, nevelésre. A két ünnepség összekapcsolása gyakran „kivezénylés” ízt ad, ami önmagában is taszító. Gyakoribb azonban, hogy mindkét ünnepséget azonos időpontban, de külön tartják meg és így a könyvhét rendezvényeiről a pedagógusok és a szülők hiányoznak.

d) A könyvhét az év végi munkával és az *érettségivel is egybeesik*. Mindkettő jobban megterheli a tanárt és a tanítványt, semhogy egy plakát vagy meghívó hatására „önszántából” résztvegyen a könyvhét rendezvényein.

A könyvhét hatását csökkentő körülmények elkerülésére javasolom, hogy:

1. az ünnepi könyvhétet a hagyománytól eltérően *ne a jelenlegi kora nyári időpontban*, hanem *szeptember 15-e után* rendezzük meg és a népművelési évet ezzel az ünnepélyes eseménysorozattal kezdjük; ezzel is hirdetve, hogy az olvasás a művelődés alapvető eszköze és célja is.

2. Szükséges, hogy a könyvhétéről *valamennyi oktatási intézményben megemlékezzenek*. Ne csak az osztályfőnöki és a magyar órán, hanem — éppen az ismeretterjesztő irodalmat propagálva — minden tantárgy,

* Cikkkünk nyomdába adása után olvastuk az Élet és Irodalom július 20-i számában, hogy a Kiadói Főigazgatóság a könyvhét rendezésében változtatásokat határozott el.

szakkör keretében, s ne csak szóban, hanem a házi feladatok, dolgozatok lehetőségét is felhasználva.

3. Nagyobb segítséget várunk a *Televíziótól* is. Ma már szinte minden falusi művelődési otthonnak, klubnak van TV-készüléke: egy jól megrendezett TV-műsor bevezetője, kiegészítője lehetne a helyi rendezvényeknek.

4. A könyvhét propagandájával párhuzamosan *népszerűsíteni kell a könyvtárakat* is (és ez nem a helyi szervek feladata csupán). Ehhez azonban az szükséges, hogy a kiadott propaganda anyag ne csak kifogástalan minőségű, hanem elegendő mennyiségű is legyen, mindenhová eljusson. A könyvhét plakátjai szinte elvesztek a különböző falragaszok rengetegében. Tanulhatnánk e téren más szervektől (OTP, ÁB), amelyek a propaganda minden eszközét felhasználják a TV, a rádió, a sajtóhirdetéstől egészen a kis apró ajándéktárgyak (naptár stb.) osztogatásáig.

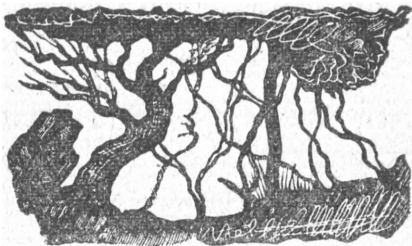
A propaganda azonban már önálló cikksorozatot érdemelne. Felettes szerveinknek kellene megvizsgálniuk, milyen hiányok vannak és milyen teendők vannak a Könyvtártudományi és Módszertani Központra az olvasás-könyv-könyvtár iránti érdeklődés felkeltésének központi irányítása terén?

Békés György

A KÖNYV FOGALMÁNAK egységes és pontos meghatározása nem tartozik a könnyű dolgok közé. Országonként mást és mást neveznek könyvnek, illetve brosurának, másképp vonják meg a határt a könyv és a füzet között. Nálunk a négy ívet (64 lapot) meghaladó — nem időszakai — nyomtatványokat tekintik könyvnek a statisztika. A kanadai, finnországi, norvégiai szabályok szerint 49 lapnál kezdődik a könyv, Dániában 60-nál, Olaszországban és Monacóban 100-nál. A belgiumi felfogás könyvnek nevez minden 40 lapnál nagyobb nyomtatványt, Csehszlovákiában a határvonal 32 lap, Izlandban 17. Az indiai statisztika egyáltalán nem tesz különbséget könyv és füzet között, az angol pedig nem terjedelem, hanem ár szerint osztályoz: a könyvek közé sorol minden olyan kiadványt, amelynek az ára 6 pence vagy annál több.

(L.)

AZ ESZPERANTO nyelvnek ma már kiterjedt (részben eredeti, részben fordított) irodalma van, több országban pedig eszperantó könyvtárak működnek. A legnagyobb a Brit Eszperantisták Szövetségéé, mely több mint harmincezer eszperantó nyelvű kiadványt foglal magában. (L.)

Vlagyimir Favorszkij fametszetei Prisvin: Szarvaslesen c. könyvéhez

A műveltség terjesztése nélkül az állam összedől, mint a ház, amelyet rozszul égetett téglából raknak össze.

Csehov

Tanuljátok szeretni a könyv olvasást, amely tudóssá tesz benneteket fáradság nélkül, gyönyörűségesen.

Bethlen Miklós

*

Fiatalon olvasni olyan, mint hasadékon nézni a holdat. Életünk delén olvasni olyan, mint saját kertünkben nézni a holdat. Öreg korban olvasni olyan, mint nyílt teraszról nézni a holdat. Azért van ez így, mert az olvasás haszna annál mélyebb, minél mélyebb saját tapasztalásunk.

Csang Csao

*

A Vatikáni könyvrestaurátorok vitamininjekciókkal kezelik a régi könyveket és fóliánsokat a különböző könyvbetegségek ellen. B-vitamint kapnak a pergamének, C-vitaminnal pusztítják el a különféle gombákat, P- és PP-vitamint alkalmaznak az egyéb fertőzések leküzdésére. (B. E.)

*

A ZEBEGÉNYI járási szülőotthonban könyvkölcsönzőt létesített a Szobi Járási Könyvtár, amely egyelőre 80, főleg a csecsemőgondozásra, gyermeknevelésre vonatkozó könyvet bocsátott a szülőotthon betegeinek rendelkezésére. (u)

Faust-könyvek

Faust alakját világszerte elsősorban Goethe drámái remekművéből ismerik. Ez az egyetemes szellemű alkotó formált a varázslóból, aki eladta lelkét az ördögnek nagyszerű hőst, aki megtestesíti magában az emberiség „fausti” vonásait: a csillapíthatatlan tudásvágyat, a mindig újra, mindig többre — a teljességre törő emberi akaratot.

A fausti téma hosszú utat futott be, míg Goethehez érkezett, s azóta is számos író, művészt csábított, hogy új szempontból dolgozza fel e kimeríthetetlen költői materiát. Ha egymás mellé tesszük mindazokat az írói műveket, melyeket Faust rejtélyes és poétikus, sokat jelentő alakja ihletett, egy egész könyvtárterem polcait megtölthetnők velük. Két évvel ezelőtt a Magyar Helikon Könyvkiadó arra vállalkozott, hogy e Faust-könyvtár legszebb válogatott darabjait magyarra fordítva könyvsorozatban kiadja.

A Faust-legenda német földről indult el világhódító útjára, egy szerény népies olvasmány, úgynevezett *népkönyv* lapjairól. A Magyar Helikon sorozata először ezt a régi népkönyvet adta a közönség kezébe, annak is a legkorábbi változatát, mely 1587-ben jelent meg *Johann Spies* majna-frankfurti nyomdájában, ismeretlen szerzőtől. Ezenkívül még az angol *Marlowe* drámái feldolgozása és maga a goethei mű került kiadásra eddig a fausti hangulathoz illő fekete vászonborítású kötetekben, legújabbban pedig a német romantika két nagy géniuszának, *Heinének* és *Lenau*nak fausti ihletésű alkotásai.

*Heine Doktor Faust*ja drámái táncköltemény szöveggönyvének készült egy londoni színiigazgató felkérésére. A költőt ifjúkora óta foglalkoztatta a Faust-téma; már 1824-ben, amikor Goethét meglátogatta, a mester kérdésére, hogy milyen írói tervei vannak, azt válaszolta, hogy Faustot ír. Nem kis merészség kellett ehhez: Faustot írni, Goethe után! Heine hosszan érlelte a témát, míg végül sok évvel később a londoni felkérés megvalósuláshoz segítette a régi szándékot. A baletteloadás nem jött létre, de a szöveggönyv 1851-ben nyomtatásban megjelent, s egyike Heine tehetsége nagyszerű ajándékainak, gyönyörű költői prózában rajzolja meg Faust szerződéskötésének, tobzódó életének és elkárhozásának jeleneit.

Heine, aki szakítani akart Goethe koncepciójával, a népkönyv ősi nyersségét, babonás világát domborította ki művében; *Lenau* filozófiai költeményt formált a témából, de más szelleműt, mint Goethe. Az ő Faustja a költő személyes élettragédiájának, bölcséleti útkeresésének és csalódásainak drámáját éli át, s mindenből kiábrándulva öngyilkossággal válik meg keserű sorsától, melyet a Mephistophelestől nyújtott élvezetek nem tudtak tartalommal megtölteni. Az utolsó jelenetek egyikében a magyarországi születésű *Lenau* a magyar Alföld pusztáinak komor hangulatát idézi fel, bizonyítékául, hogy képzelete sohasem szakadt el a szülőföld ígézetétől. *Lenau* remekművének nyelvi virtuóizása nehéz próbára tette a fordítót, *Vidor Miklóst*; kitűnően megoldotta feladatát, akárcsak *Eörsi István*, *Heine* tolmácsolója.

E sorozat köteteinek láttán sok olvasó talán furcsállja s nem érti, miért kínálja a kiadó ugyanannak a témának többféle feldolgozását, miért érdemes megismerni ugyanazon történet különböző változataival. A könyvtárosra itt nagyon szép nevelő feladat vár: megmagyarázni, hogy egy irodalmi alkotásban elsősorban, nem a mese, a pusztá cselekmény számít, a tartalomnál nem kevésbé fontos a művészi alakítás, remekművé ettől válik a költői nyersanyag. Mármint a különböző korok, műfajok, stílusok és íróegénységek eltérő sajátosságainak, a megformálás számtalan lehetőségének tanulmányozására nem is kívánhatunk jobb alkalmat, mint ha azonos tárgy különféle költői megjelenítéseit hasonlítjuk össze. Ehhez szolgálat kényelmes és kitűnő lehetőséget ez a sorozat, mely nem iskolás szárazsággal, hanem élményt adó módon, remekműveken tanít meg stilisztikai stb. ismeretekre. A könyvtáros tehát ne bibliofil csecsebecsét lásson a Magyar Helikon Könyvkiadó e kötetében, hanem fontos ízlésnevelő eszközt, s mint ilyent ajánlja őket, lehetőleg folyamatos vagy párhuzamos olvasásra, az elmélyültebb esztétikai tudásra vágyó könyvtárlátogatóknak, és hívja fel figyelmüket az egyes művekhez csatolt irodalomtörténeti tanulmányok fontosságára, melyek megadják a szükséges szempontokat a gyümölcsöző olvasáshoz.

L—y

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

A FRANCIA KOMMUNISTÁK
A FILOZÓFIÁRÓL

Kossuth, 142 oldal. 11 Ft (Ajánlott)

A kommunista filozófusok munkásságában sohasem volt olyan pezsgő és eleven élet, mint napjainkban. Ezt az élénkséget hosszú és kitartó küzdelem előzte meg — az eleven testet ki kellett szabadítani a dogmatizmus szorításából, utat kellett nyitni a munkásosztály forradalmi világszemléletének a továbbfejlődés felé. A küzdelemben a tőkés országok kommunista filozófusai éppolyan aktivitással vettek részt, mint a szocialista országok ideológusai.

Legutóbb a francia kommunista filozófusok két alkalommal is összeültek a legégetőbb filozófiai kérdések megvitatására. Az első vita tengelyében két kérdés állt:

1. Igaz-e, hogy a „marxista filozófia a benne rejlő abszolút igazság magvát tekintve befejezett”?

2. A tudományos felfedezésekkel együtt jár-e az anyag filozófiai fogalmának változása?

A vitát W. Rochet előadása zárta le. Az a megállapítás, hangsúlyozta, hogy a marxista filozófia „lényeges elveit tekintve befejezett filozófia”, nem zárja ki a folyamatos fejlődés lehetőségét. A dialektikus materializmus szakadatlan gazdagodása, mélyülése a legbensőbb lényegéből fakad, a marxizmus a gondolkodás terén sem ismer megkövesedett állapotokat. Cáfolta azokat a filozófusokat, akik szerint az anyag szerkezetére vonatkozó legújabb tudományos eredmények az anyagfogalom túlhaladottságával járnak. Az anyag lenini meghatározása, szögezi le, tág kategória, nem kötődik az anyag szerkezetére vonatkozó egyetlen felfogáshoz sem. A tudományos felfedezések az anyagra vonatkozó ismereteinket elmélyítik, az anyag filozófiai meghatározását azonban lényegében nem érintik.

A második filozófus-aktíván a legismeretesebb francia marxista R. Garaudy értékelte Sztálin filozófiai munkásságát. Sztálin alapvető tévedését az elmélet és a gyakorlat szétválasztásában látja. A többi

mind ebből fakad, „ennek eredménye a filozófiában nem más, mint a skolasztika: azt hitte, hogy a marxista—leninista filozófiát szematikus módon bizonyos számú szabályban össze lehet foglalni”. A történelmi örökség elvetése, emeli ki R. Garaudy, már egymagában is metafizikus szemléletet tükröz, a dialektika elszegényesedését eredményezi.

A francia kommunista filozófusok harca kétoldalú, egyrészt a nyílt idealisták különféle csoportjainak (az existentialistáktól a neotomistákig) támadásait verik vissza, másrészt a pártonbelüli jobb- és baloldali elhajlások ellen irányul. A viták pozitív eredménye a felmerült problémák tisztázásán túl, a marxizmus érintett területeinek (elsősorban az ismeretelméletnek) gazdagodása.

A könyvtárosok feladata, hogy a vitákban rejlő óriási szellemi erőt társadalomalakító, „anyagierővé” változtassák.

Bácsi B. Sándor

Kis Aladár

MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐESTÉJÉN

Kossuth, 253 old. 30 Ft (Ajánlott)

Kis Aladár könyve elsősorban a Horthy-rezsim vezető politikusainak leveleiből, valamint a különböző miniszteriumok irataiból gyűjtött adatokat tartalmazza.

1938. november 2-án történt meg a bécsi döntés, amely Hitler jóvoltából területeket adott vissza Magyarországnak, viszont elutasította Horthyék Kárpát-Ukrajnára vonatkozó követelését. A könyv nagyrésze a Teleki—Csáky-kormány idejének eseményeivel foglalkozik. A magyar külpolitika intézői hol Németországra, hol Olaszországra támaszkodnak, de nem kívánják végleg megszakitani a polgári demokrata hatalmakhoz fűződő kapcsolataikat sem, mert bizalmuk nem teljes a Berlin—Róma-tengely végső sikerében.

Az ország vezetői az idők során mindjobban elkötelezik magukat a német imperializmusnak s egyre-másra hajtják végre azokat a belpolitikai intézkedéseket, amelyek Magyarországot is a két fasiszta nagyhatalom embertelen színvonalára süllyesztik le. 1939 szeptemberéig Imrédy, majd utóda Teleki két zsidótörvényt léptet életbe s mind nagyobb teret

nyit az országon belül gyülekező fasiszta elemek érvényesülésének.

Csehszlovákia szétzúzása aztán meghozza a kedvező alkalmat Kárpát-Ukrajna megszállására. Ezen a területen Volosin ukrán pap elnöklete alatt már előzőleg hitlerista bábkormány alakult, „külpolitikai megfontolások alapján” Hitlerék mégis odaadják Kárpát-Ukrajnát Horthyéknak. Érdekes módon Horthy londoni diplomáciai képviselőjének sikerül elhítenie az angol kormánnyal, hogy a megszállás a német imperializmus megfékezésére irányul. Ezt hangsúlyozza Horthyék itthoni propagandája is, ahol egyre nő az ellenszenv a németek ellen, s a félelem, hogy Magyarország is Ausztria és Csehszlovákia sorsára jut. Kis Aladár bebizonyítja, hogy Hitler csak időlegesen adta fel Magyarország megszállásának gondolatát, annál is inkább, mert a Szovjetunió és a Balkán ellen irányuló agressziós tervei számára nélkülözhetetlenek látta a Duna—Tisza köze és az Északkeleti Kárpátok stratégiai ellenőrzését. 1939 szeptemberében, a második világháború kirobbanása utáni napokban, Magyarország sorsa meg volt pecsételve, noha egyelőre még nem kellett bekapcsolódnia a hadműveletekbe.

Kis Aladár könyve izgalmas, tanulságos olvasmány a nagyközönség számára és gazdag forrásanyag a szakemberek kezében.

Frank László

nyire éppen magyarul jelenhettek meg legnehezebben. Az emigrációs sors következménye ez, s rokonszenves írói egyénisége ezért nem válhatott ismertté hazájában.

A műveit felkutató, összegyűjtő és Lékai írói egyéniségét kiténő tanulmányban megörökítő Illés László érdeme, hogy e kötet megjelenése után irodalmi köztudatunkban, s a magyar szocialista irodalom történetében elfoglalhatja méltó helyét az író Lékai János is. Megtalálhatjuk a kötetben *Ember János* című expresszionista drámáját, amelyet moszkvai bemutatója után Lunacsarszkij is megdicsért. Két kisregénye, a Tanácsköztársaság történetét idéző *Vörös és fehér* s az amerikai munkásmozgalom harcaival foglalkozó *Urak és rabszolgák* is a lényegre törő, a forradalmi mondánivalót hirdető, szaggatott expresszionista próza alkotása. A mai olvasó számára legizgalmasabbak és legérdekesebbek irodalmi színvonalú riportjai, amelyek a negyven évvel ezelőtti Amerikáról festenek maradandó képet.

Hányatott, nehéz élete ritkán hagyott időt számára, hogy művészileg kiérlelje írásait, sok torzó maradt közöttük. De jó részük nemcsak a magyar szocialista irodalom történetének fontos dokumentuma, hanem eleven, friss olvasmány is, Lékai János írói elhivatottságának vitathatatlan bizonyítéka.

P. L.

Bródy Sándor

REMBRANDT

Szépirodalmi, 377 old. 29 Ft (Ajánlott)

Szépirodalmi művek

Lékai János

VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

Szépirodalmi, 594 old. 40 Ft (Ajánlott)

Kevesen tudják Lékai Jánosról, a magyar ifjúmunkás-mozgalom egyik meg-alapítójáról, a Tanácsköztársaság vezető forradalmár gárdájának kiemelkedő alakjáról, hogy a magyar szocialista irodalom úttörői közé tartozik. 1925-ben halt meg, huszonkilenc éves korában, amerikai emigrációban. Kassák, és a forradalmár szocialisták köréből indul, a *Mában* jelennek meg első figyelmet érdemlő írásai. A Tanácsköztársaság bukása után főképp a Kommunista Ifjúsági Internacionáléban dolgozik Ausztriában, Franciaországban, Németországban és a Szovjetunióban, majd az Egyesült Államokban az ottani magyar munkásmozgalom irányítója, szervezője, a párt lapjának szerkesztője. Szervező, agitáló munkában égett el rövid élete, — s közben állandóan írt. Művei, sajnos, több-

Bródy Sándorban egy életen át küzdött a nagy író tehetsége, bátor szókimondása és igazságszeretete, mondjuk ki: forradalmár énje, valamely polgári bátortalansággal s a világhi élnivágásával.

Ennek a harcnak megrázó epilógusa a „Rembrandt”, amelyet 1920-ban, emigrációban, négy évvel halála előtt kezdett meg. A mű második előszava 1924 januárjában kelt, Bródy utolsó írása.

A „Rembrandt” nem életregény, nem novella-sorozat, inkább furcsa elbeszélés-gyűjtemény, amelyben a meghurcolt, öregedő és beteg festő gyötrelmeit, utolsó szerelmi fellobbanásait, s művéért folytatott harcát írja meg. Élet és halál küszöbén áll az ábrázolt Rembrandt, s ez a küszöb akkor már ott van Bródy előtt is. Írása éppen ezért nem hasonlítható semmiféle életrajzhoz. Tárgyi hűség, vagy művészettörténeti tény nem befolyásolja szabadon csapongó képzeletét, amely saját szenvedéseit helyettesíti be a halálra készülő Rembrandt életének utolsó mozzanataiba. Bródy önmagára talál az életet

még mindig szenvedélyesen szerető és kívánó, nyomorgó, meghurcolt festőóriásban. Az író, aki Rembrandtot önarcképein keresztül ismerte és szerette meg, ezekben a történetekben a maga önarcképét is felvázolta.

Vajda Miklós, a kötethez írt tanulmányának is beillő kitűnő utószavában írja: „kétségbeesett és megrendítő vallomás, leszámolás és öncsalás, amelybe minden jó és rossz írói tulajdonsága beleeszt”.

Mégis, az a kép, melyet Bródy Rembrandtról fest, az adatok helytállása nélkül is hűségesnek bizonyul. Látnivaló, hogy az író, akit egész életében izgatott s kísért Rembrandt alakja, ismerte és szerette a németalföldi feszítézet legnagyobb mesterét. 1906-ban, Rembrandt születésének négyszázadik évfordulóján bejárta a holland városokat, kortársairól „Rembrandt fejek” címen írta arcképvázlatait és tanulmányait, s ismerjük egy róla írt korai novelláját is. A most kiadott kötetben pedig egy könyv alakban eddig meg nem jelent, „Rembrandt” című egyfelvonásosát is megtaláljuk.

A „Rembrandt” elbeszélések között sok a kiváló írás. Feledhetetlenek az öreg és beteg festő beszélgetései Bonus barátjával, a tudós zsidó orvossal, akinek leánya, Heskia rejtelmes rajongással kíséri el a művészt egészen a koporsóig. Bródy egy-egy önarcképből, festményből, vagy a mester változatos életének valamely motívumából építi remek elbeszéléseit, amelyekben a régi Amsterdam urai és uzorásai, céhmesterei, papjai és kocsmárosai, az utca elesettjei, a külvárosok nyomorgói olyan megrázó elevenességgel kelnek életre, mint Rembrandt egykori rajzain.

Bródy e kötetben kiadott másik művét, „Az ezüst kecské”-t 1898-ban írta. A millenniumi Magyarország légkörében fogant, naivan romantikus történetben még csak a kíméletlen társadalomrajz mutatja a forradalmár író. A könyv nagy sikert aratott s Bródy Sándor még megérte, hogy filmet készítettek belőle.

A regény példája lehet Bródy másik, a „gyengébb közízléssel” kiegyező munkáinak. Természetesen ebben is megtalálhatjuk a nagy író tehetségének számtalan jelét, írásművészete is sokhelyt elragad, mégis a mű legfőbb értéke a századvég politikai fertőjének, hitvány karrierizmusának és erkölcstelenségének könyörtelen leleplezése.

Lipták Gábor

Németh László

MAI T É M Á K

Szépirodalmi, 416 old. 24,50 Ft (Ajánlott)

Németh László több vallomásából tudjuk, hogy szíve sugallata helyett legtöbbször a kötelesség szavára hallgatott, s valóban, kevés írónk van, aki annyira cselekvésre serkentő erőt látna a leírt szóban, mint ő. Ezt érezhettük annak idején A minőség forradalma, a Kisebbségekben esszéiben, a Szekfű-bírálatában, de ezt példázták regényei és drámái is, s erre kell gondolnunk most is, midőn új könyvét kezünkbe vesszük. A hivatalos irodalompolitika és az olvasói igény egyaránt a mai témákat követeli, s Németh László könyve címéül is ezt adja, mintegy bizonyítva: ha szükség van rá, a legmaibb témákat is művé tudja formálni.

Az új kötet három színművet tartalmaz, bőséges kommentárokkal, rendezőknek szóló tanáccsal, sőt levélrészletekkel is. Az *utazás* már ismert, s bemutatója idején a kritika el is mondta róla véleményét, dicsérve erőnyeit s nem egyszer vitatva vigjáték-voltát. Abban azonban minden kritikus egyetértett, hogy Az utazás hatásos színpadi mű, a szovjetellenesség erőteljes karikatúrája, ha nem is olyan harsány, mint Sartre komédiája *A főbelövedők klubja*, bár értékben fellette áll.

A kötet másik darabja, a *Nagy család*, itt jelenik meg először. Két estét betöltő színpadi mű, s hatása sokkal bonyolultabb, mint Az utazás félreérthetetlen szatírájé. A Nagy család első része szabályos mai társadalmi dráma, hulgánkodó fiatalokkal és hűtlen férjjel. A kis család felbomlik, s Németh legjobb társadalmi drámáinak (Papusshó, Villámfénynél, vagy a méltatlanul mellőzött Bodnárné) feszültségét idézi pergő cselekményével, kitűnő dialógusaival. A férj elköltözik, mert a fiatal szerelem vonzása erősebb, mint a családi kötelék, s ezzel a dráma be is teljesedik. Mit adhat még a második rész? Németh László tovább megy, mintha sajnálná rokonszenves hősnőjét, s megmutatja, milyen kárpótlást talál az elhagyott feleség. De itt már nehezen tudjuk követni. Mert ebben a pesti bérházban, ezúttal mai keretek között valósul meg Németh kedvenc eszméje, az utópista telep, ahol a szellem fogékony-sága jelenti a kizárólagos kohéziós erőt. Nem az a baj, amit Németh László maga is szóvá tesz, hogy a dráma második része „nem csábít-e törvénytelen szervezkedésre”? Inkább azt érezzük, hogy a kárpótlásként kialakuló nagy család közössége öreg tanárjával, házfelügyelőjével, hajdani apácájával (aki még Leninbe is

belekukkant!), fiataljaival és az elhagyott asszonnyal inkább játék, egy gazdag szellem visszaskanyarodása a kedves ifjúkori ábrándhoz, melyből azonban hiányzik a valóság hitelessége. Jó azonban, hogy vitára serkent, s még ha ellentmondásra készítet is, ábrázoló ereje, gondolatgazdagsága, művészi fegyelme szinte lenyűgöző. A drámához csatolt esszék pedig a tanulmányíró Németh László legjobb lapjaira emlékeztetnek, sürgetve a Sajkódi esték folytatását.

Németh László könyvei ma már falusi könyvtárainkban is közkezen forognak. Akik Az utazást látták, vagy rádióban hallották, maguk is keresni fogják a Mai témákat. De könyvtárosaink azoknak is nyugodtan ajánlhatják, akiket ez a könyv ismertet meg a drámaíró Németh László művészetével.

C s á n y i L á s z l ó

Takáts Gyula

K I N E K K Ö N N Y E B B ?

Szépirodalmi, 241 old. 13,50 Ft (Törzsanyag)

Takáts Gyulát az olvasók jobbra finom hangú, elmélyedő lírájából ismerik. Új novelláskötetével ismét tanúságát adta, hogy a prózának is mestere. A 13 elbeszélés java a felszabadulást követő inflációs időket eleveníti meg, néhány pedig a háború utolsó éveiben játszódik. Alakjai főleg az élet szélére sodródott, megtépett férfiak és úri különcök. Szerelmi problémát alig érint. Néhány írásában önmagáról vall — a lírikust a prózában sem tagadja meg.

Megkapóan érzékelteti az egyszerű ember ösztönös tájékozódóképességét a világ ügyeiben, olykor drámaian eleveníti meg azt a típust, mely élete csődjének leplezésére regényes ködöt költ maga köré. Visszatérő problémája a paraszti józanság és rideg, szilaj szenvedély konfliktusa. A szenvedélytől megzavart ítélőképesség bénulásának különös, tragikomikus esetével találkozunk a „Vince gödre” c. novellában. Az írásoknak a balatoni táj ad keretet. A tó, elemi erejével, a benne beteljesülő emberi tragédiákkal szinte személyes szerepet kap.

Az írások egy részét anekdotikus mag köré realista és szatirikus szálakból szövődő lélekrajzok adják. A többi hangulatkép, korrajz; néhány elbeszélését pedig komor tónus és drámai lényeg jellemzi. „A végrendelet”, „A két Lakatos” és „Vince gödre” c. hosszabb novellájában egy-egy antiszociális lelkialkatú férfi rohan vesztébe.

A könyv színgazdag, erőteljes, olykor ősi zamatú nyelvében érezzük a szerző mélységes szeretetét a magyar szó iránt.

A humanitástól áthatott, tiszta levegőjű, nagy műgondra valló kis könyvet elsősorban a költői szépségek iránt fogékony olvasóknak ajánljuk.

B i r k á s G é z a

Jurij Tinjanov

N Y E S E T T S Z Á R N Y A K

Európa, 397 old. 21,50 Ft (Ajánlott)

Tolsztoj azt tervezte, hogy megírja a dekabrista forradalmár nemzedék tragédiáját, s a *Háború és béke* előtanulmány a soha el nem készült műhöz, annak a kornak ábrázolása, mely a lázadók jellemét formálta. A dekabristák mozgalmá csak évtizedekkel később nyerte el méltó megörökítését Tinjanov (1894—1943) regénytrilógiájában, melynek első és harmadik darabja (*Arina meg a liceum, A követ halála*) már néhány éve megjelent magyarul, most pedig a középső részét is lefordították (Molnár Tibor és Kolumbán Mózes).

A ciklus minden kötetének más a főszereplője: az első Puskin, a harmadiké Gribojedov, a *Nyesett szárnyaké* Küchelbäcker. A híres cári liceum növendéke volt ő is, költő, mint Puskin, bár korántsem akkora tehetség, merész álmodozó, mint Rilejev, szerencsétlen, tragikus sorúsú vergődő, mint valamenyi forradalmár bajtársa. Tinjanov apró pillanatképek sorozatában villantja fel életének legfontosabb mozzanatait: a liceumi évek költői versengéseit, nyers tréfáit, az érzékeny lelkű Küchelbäcker hanyódását Szentpéterváron és a Kaukázus között, nyugateurópai utazásának eseményeit, találkozásait Tieckkel, Goethével, rajongó terveit, szerelmét és csalódásait, szerepét a dekabristák titkos szövetségében, a felkelési kísérlet kudarcát, a hosszú várfogság és a száműzetés keserűségeit. Legmagasabbra az utolsó fejezetekben emelkedik Tinjanov művésze, ott, ahol a hősi tragédia kevéssé heroikus befejezését mondja el, s a korán megöregedett Küchelbäckert állítja elénk, közönséges felesége, nyugós gyermekei társaságában, triviális házi bajai között, elszurkúlten és végképp lesújtva a fölismeréstől, hogy amire annyi buzgó éjt s napot áldozott, költői életműve is sápadt és erőtlen, mindenből kifosztottan, akitől még a mártírhalál dicsőségét is elirigelte a sors.

Trilógiájából először ezt, Küchelbäcker regényét dolgozta ki Tinjanov; nem ez a legsikerültebb rész, de legjobb lapjai már előre vetítik, hogy *A követ halálának* írója majd remekművet alkot, s helyet szerez magának a szovjet és az egész európai irodalom nagyjai között.

L. K.

Sinclair Lewis

ELMER GANTRY

Európa, 530 old. 39 Ft (Ajánlott)

Lewisről irodalmi ellenfelei azt mondják, hogy nem az általános érvényű ábrázolás mestere, ha regényalakjairól lekaparjuk az amerikaiság mázát, nem sok marad belőlük. Ez a bírálóat azonban igazságtalan, mert ha Lewis nem tartozik is a világirodalom legnagyobbjai közé, ugyanaz az erénye ami a hibája: kétségtelen, hogy sosem lépett ki a század első évtizedeinek Amerikájából (USA-jából), de erről aztán olyan eleven körképet adott, hogy Európa sokáig joggal őbenne látta az amerikai író. (Ezért is kapta meg az Újvilág írói közt elsőként az irodalmi Nobel-díjat.) Sőt, a legjobb műveiben (A Fő utca, Babbit) megfogalmazott „diagnózisa” ma is érvényes, különösen ami az üzleti szellem, az üzletemberi életforma és gondolkodásmód emberséget torzító visszasságait illeti.

Mert igazában erről tudott írni kifogyhatatlan leleménnyel, arról az emberfajtáról, amely parazitaként furakodik be a termelő és a fogyasztó közé, aki „mindennek tudja az árát, de semminek az értékét”; az ügynök típusát föl tudta fedezni az amerikai élet szinte valamennyi aktív szereplőjében.

Az *Elmer Gantry* első fejezetei mintha más világba kalauzolnák az olvasót: a címszereplő lelkészi pályára készül, s rövid megszokással ott is működik. Ámde Elmer környezetében és pályafutásában hamarosan ráismerünk az ismertebb Lewis-regények világára. Elmer — és társainak javarésze — úgy választja a lelkészi pályát, mint ahogyan mások az ingatlanközvetítést vagy a rőfösséget. Ez is szakma, valamiféle keveréke a reklámszakember és az előadó-művész foglalkozásának. A jó szakembert mindenütt megbecsülik, s ha pl. egy baptista lelkész összekoccan feljebbvalóival, más egyházközséghez, sőt más — metodista, anglikán stb. — felekezethez szegődik. Rátermettsége a hívek, a „nyáj” létszámának gyarapodásával mérhető. Ezért megszokott jelenség a hívek „fluktuálása” is az egyes egyházközségek és felekezet között. Kitűnő nyersanyag mindez az irónikus Lewis számára, hogy a karrierista (és szoknyavadász) Elmer Gantry történetében a lelkeknek e vásárát leleplezze. A látszólag tőlünk már távolálló témát — a roppant gazdag eseményanyag eleven feldolgozásán kívül — ez teszi érdekessé a mai magyar olvasó, mégpedig, a szereplők filozófiai-vallási vitái miatt, inkább értelmiségi olvasók számára.

Lékay Ottó

Maria Dąbrowska

FALUSI LAKODALOM

Európa, 213 old. 11,50 Ft (Törzsanyag)

A 76 esztendő Maria Dąbrowska a lengyel prózairás világszerte ismert élő képviselője, akinek *Éjjelek és nappalok* című regényét, a legutóbbi félszázad lengyel társadalmának körképét a magyar olvasóközönség is megismerhette néhány esztendővel ezelőtt. A Falusi lakodalom hét elbeszélése a műfaj korlátozott határain belül ugyancsak határozott társadalomszemléletről tanúskodik. E válogatott novellafűzér a szegény, emberekkel, esendő életükkel való azonosulás vallomása. Kettő híján mindegyik írás a két világháború közötti időszakból meríti tárgyát. E hét elbeszélés valójában azt az utat rajzolja meg, ahogy a nemesi-polgári származású író — a földesúri kastélyból eljutott a parasztok süppedt kunyhójáig. Előbb csak a gyöngéd együttérzés, majd sorsuk okainak elemzése avatja őt a lengyel föld népének megszólaltatójává. A Nótaszó, az *Éj* a világ felett mély lírával telített beszámoló a szenvedéseikről, létük kietlenségéről. Az utóbbi elbeszélés keretében egy kutya tragikus pusztulása valószínű jelképe a láncától szabadulni nem tudó népnek. Négy évvel később, 1929-ben írta a Winczewska kisasszonyt, amelyre már csak azért is felhívjuk a figyelmet, mert hőse könyvtáros. Szatíra és keserű fájdalom jellemzi ezt az eleven arcképet, amely a hivatását felelőtlenül ellátó könyvtárosról nyújt lesújtó bírálatot, még pontosabban arról a korabeli értelmiségről, amelyik hazafias frázisok leple mögött a nép és a kultúra elárulója is volt.

A kötet két utolsó darabja a mai Lengyelország átalakult életéről vall. A *Boldog teremtmény* az ifjúság problémájával, nihilizmusával foglalkozik: bátran, élesen veti fel a félreneveltség következményeit. A másik, a kötet címadó írása a Falusi lakodalom a múlt és jelen realista hitelű összehasonlítása, a megújulás forगतagában kialakuló új paraszti világ megjelenítése. Dąbrowska, aki fél évszázaddal ezelőtt a humanizmus szolgálatát vállalta tollával, e munkájában a szocializmus ügyére mond igent. Az idilli tájbrázolás és az emberi lélek megjelenítésének mestere ezzel az írásával példát mutatott arra is, hogy miként kerülhető el a sematizmus a máról szóló művekben. Kerényi Grácia fordítása híven tolmácsolja a szerző színes nyelvének gazdagságát.

Vihar Béla

Karel Čapek

E G Y S Z E R Ű É L E T

Európa, 170 old. 11 Ft (Ajánlott)

Az Egyszerű élet az „egyéniség” trilógia harmadik kötete, — cselekménye azonban önálló. Ez is, mint két elődje: a Hordubal és a Meteor az emberi sors sokrétűségét, vagy pontosabban az egyéni és közösségi sors szétbogozhatatlan egységének rejtélyét kutatja.

Hőse egy boldog és egyszerű életű hivatalnok, aki a halál közeledtére „rendbe akarja tenni portáját” és ennek jegyében megírja élete történetét: gyermekéveit apja asztalosműhelyében, diákoskodását egy kisvárosban, hivatali pályafutását a vasútnál. De ez a vallomás, az események egymás mellé sorakoztatása föltárja előtte, hogy valójában nem is egyetlen simán gördülő életet élt, hanem három vagy öt vagy nyolc sorsot — az egyszerű ember mellett fölbukkan a törtető, a hipo-chonder, a romantikus, a romlott, a költő, a hős, az élettágadó. Ezek a sorsok harcban állnak egymással, de e harcban nincs győztes és vesztes, inkább valamiféle néma kiegyezés jön létre, ahol a torlódó egyéniségek a sors végtelen lehetőségeit jelzik, az egyszerű és boldog élet pedig a megvalósult lehetőséget.

„Hát te mi a szözs vagy?” — kérdi hő-sünket egy pintyőke a regény első lapjain. A válasz, amelyet az író erre a kérdésre ad csak látszólag bonyolult. Valójában mindössze ennyi: ember, aki minden embernek társa. A sokrétű ember éppen sokrétűsége miatt a közösség elválaszthatatlan része. „Nemcsak én van, hanem mi is” — olvassuk a trilógia zárószavában. — „Még a legegyszerűbb élet is végtelen és végtelen az értéke minden léleknek.”

Čapek tehát — ez az írás summája — egyaránt tiszteli a testvériséget és az egyéniséget, s ez a gondolat igazi humanista, szeretettől átfűtött eszme. Az *Egyszerű élet* a szó valódi értelmében nem cselekményes regény, nincsenek nagy drámai pillanatai, inkább — Gorkijra emlékeztető — miniatűrökből tevődik össze, de megrázó, érdekes könyv, — mi több: lélektani mestermű. Amellett filozófikus hangvétele ellenére sem nehéz olvasmány, s így bizonyára széles körben visszhangra talál majd.

V á m o s i P á l

Alekszander Tvardovszkij

E G Y R E M E S S Z E B B

Európa, 152 old. 12 Ft (Ajánlott)

Néhány hónappal ezelőtt jelent meg a Pravdában ennek az elbeszélő költeménynek egy részlete, amely nagy vissz-

hangot váltott ki a Szovjetunió határain túl is. Tvardovszkij, e mű szerzőjét a magyar olvasóközönség elsősorban az egyszerű orosz katona, Vaszilij Tyorkin vonzó, melegszívű egyéniségének megjelenítése révén ismerte meg. Az Egyre messzebb, a költő e legújabb alkotása izgalmas kísérlet a szovjet valóság lírai felmérésére.

Egy szibériai utazás keretében Tvardovszkij számot vet a múlttal, megidézi az eszményeket, az építés hősi szakaszát, valamint a háború és törvénytíprás retteteteit. Az utóbbival kapcsolatosan az Így volt című fejezet vall történelmi felelősségtudattal, a pszichológiai tényezők elemző mérlegelésével. Önkinzó őszinteség, drámai megrendültség párosul egy-egy finom realizmussal megrajzolt életképpel, amidőn fölleveníti az elpusztult barát emlékét, s azt az időszakot, amikor a „jogtalanság s az igazság kétélű fegyvere” szabályozott sorsot és vetett árnyékot a szívekre.

Ez a költői útinapló és reflexiók gyűjteménye ekként válik a XX. kongresszus énekek énekévé, művészi veretű tanúságtétellé a humanizmus mellett, egyben himnikus szárnyalású köszöntés a hazához és a megpróbáltatásokon diadalmas-kodó emberi akaraterőhöz. Patakzó, csobogó líra, a népköltészet forrásából merítő hangvétel, virtuóz verselés jellemzi ezt az alkotást, amely végső soron azzal az érzéssel ajándékozza meg az olvasót, hogy az igazi ügy, az ember társadalmi és erkölcsi felemelkedésének ügye még hibáit is kibírja.

„Ajkamra csordulnak az eskünél forróbb szavak” — írja az erőművek szolgálatára kényszerített Angara folyó partján a költő, aki e művében nemcsak egy távolkeleti útról tudósít, hanem az önlelkében megívott küzdelem vándorútjáról is. A költemény soraiból egy okos, szerény és bölcs ember szól hozzánk baráti melegséggel. A megújuló szovjet költészet méltán győzelemként tarthatja számon ezt az alkotást. Váci Mihály fordítása híven tolmácsolja a költő mondani-valóját.

V. B.

Morton Thompson

A Z É L E T Á R A

Európa, 368 old. 25,50 Ft (Törzsanyag)

A szerző amerikai — és ez már magában véve is érdekes momentum; egy mai amerikai író belemerül a több mint száz év előtti magyar múltba és kultúrtörténelmünk egyik legjellegesebb alakjáról, Semmelweis Ignácról ír.

„Az élet ára” tehát életrajzi regény. Népszerű műfaj, kellemes olvasmány,

rádió-nyelven az ilyesmit dokumentum-játéknak hívják. A szerző fiktív párbeszédekkel dramatizálja hőse életét.

Bár érdekesebbnek véljük a nem-regényesített életrajzot, mert a nagy emberek életében a tények, az adatok a fontosak, nem a lírai módon megoldott, több-kevesebb sikerrel elképzelt részletek, mégis el kell ismernünk, hogy Thompson könyve igazán becsületos munka.

Könyvének azok a részei, amelyeket beleképzelt Semmelweis múltjába — gyermekkori epizódok, a magánélet apróságai — feltűnően „csinánmányok” ugyan, s közhely-stílusban ábrázolja hősenek részvételt a forradalmi mozgalmakban is, orvosi munkáját, kutatásait, küzdelmeit azonban kitűnően követi nyomon. Itt-ott szinte túlságos élethűséggel, úgyszólván naturalista részletezéssel ír műtéteiről, de mindenestre szemléltető módon vezeti az olvasót a nagy humanista-orvos megjárta úton. Semmelweis a kórházban hiteles. És hiteles annak a hárcnak leírása is, amelyet kortársai, a híres bécsi és más egyetemek professzorai ellen folytat, a kor pusztító betegsége, a gyermekágyi láz leküzdése érdekében.

A könyv végeredményében nagyszerűen agítál az ostoba maradiság ellen és kegyelettel rajzolja meg az anyák megmentőjének alakját.

Szánthó Dénes

Iffjúsági és gyermekirodalom

Kovai Lőrinc

ÉLETRE — HALÁLRA

Móra, 256 old. 16 Ft (Törzsanyag)

Kovai Lőrinc új műve politikai kalandregény. A cselekmény 1919 tavaszán indul Bécsben, a Tanácsköztársaság magyar követsége ellen indított támadással, az ötszáz millió elrablásával; Pesten folytatódik a Szovjet Ház elleni merénnyel, a ludovikások lázadásával; és a szegedi ellenforradalmi kormány csapataival vívott harcokkal végződik. Ebben a történelmi keretben bonyolítja Kovai hősei sorsát, sajnos, csak a kalandregény színvonalán.

Egysikán elképzelt, szélsőséges jellemeket ábrázol, kikbe nem tud életet lehelni. Az ellenforradalmárok, s a nekik segítő ántánt tisztak pontosan úgy beszélnek és cselekszenek, mintha előbb

alapfokú szemináriumj füzetekből tájékozódtak volna, hogyan illik adott esetben viselkedniök. Hősei, a pozitív mondanivalót hordozó kommunista szereplők (Ebergényi huszárezredes, a Rimóczi-testvérek stb.) pedig papírfigurák, hiányzik egyéniségük, jellemük rajzából az írói invenció, az olvasó képzeletét megmozdító ötlet. Így a regény sem 1919 nagy napjainak légkörét nem tükrözi, sem célját — az ifjúság történelmi példákkal való nevelését — betölteni nem tudja.

Kétségtelen, hogy az izgalmas cselekmény-bonyolítás itt-ott érdekes olvasmánnyá teszi, de főképp a kevésbé igényes olvasók számára. Nemzeti forradalmi múltunk egyik legragyogóbb fejezetéről igazán méltóbb, művészibb műveket érdemel ifjúságunk. Törzsanyag-jelzésével nem értünk egyet.

S. A.

Majthényi Zoltán

KIRÁLYI FÖLDÖNFUTÓ

Móra, 476 old. 28,50 Ft (Törzsanyag)

Vajon miért ad ki a Móra kiadó nem ifjúságnak szóló történelmi regényeket is?! S ha már kiadja, miért ajánlja 14 éven felülieknek, ha legfeljebb 18 éven túl ajánlható? Nem első esetben panaszkodunk ezt, pedig — pedagógusok és pszichológusok gyakori tapasztalata a bizonyosság rá — mennyit árt a kegyetlenségek naturalista leírása a fiatal idegrendszernek és jellemnek.

Majthényi Zoltán könyvének ez a kiottont belekben, átvágott gégekben, kivágott nyelvekben, akasztott emberekben való tobzódása egyik legnagyobb hibája. Igaz, hogy az ábrázolt kor sem valami barátságos (László és Kálmán király ideje), de ilyenmértvű naturalizmus, az izgalmak ilyen, már az unalomig való hajszolása még akkor is ártana művészi színvonalának, ha nem fiataloknak szánná. „Jó bunyós könyv” — mondanák a fiatalok rá, ha — szerencsére! — az író bonyolult stílusa vissza nem riasztaná őket az olvasástól. Nehéz veretű, érces zengésű, de bonyolult, ide-oda utaló hosszú mondatai miatt csak fejlett irodalmi és nyelvi ismeretekkel élvezhető.

Ez nehezíti meg felhasználását az ismeretterjesztés terén is — ezért elhibázott törzsanyag jelzése — pedig a szerző hatalmas kutatási anyagot sűrít bele, olyan részleteket tár fel az eseményekből, melyeket a legtöbb olvasó nem ismerhet. Hitelét fokozza a krónikák, regós énekek idézése; viszont csökkenti az a beállítás, mintha hősei mind felvilágosult koponyák lennének. A felvilágosult szereplők közt első helyen áll Turda, a

főhős, a Koppány nemzettségéből eredő Árpád ivadék, ki egy mai forradalmár világos látásával veti el mind a törzsi, mind a feudális életformát, csak éppen azt nem tudja, mit is cselekedjék az adott korban. Uralomra tör, hogy népének valami körvonalazatlan boldog állapotot biztosítson, de célját el nem érheti, útja idegen földre, bűjoszásba visz.

A könyv gazdag ismeretanyaga mellett sok költői részletzsépséggel bővelkedik. Az író olykor abbahagyja a véres események halmozását, s lírai hevülettel idézi az árpádkori pannón tájakat. Ezek az erényei teszik méltóvá arra, hogy történelmi érdeklődésű, nyelvi kultúrával rendelkező felnőtt olvasóknak ajánlhassuk.

Bozóky Éva

Tudományos és ismeretterjesztő művek

Orosz Lajos

**A MAGYAR NŐNEVELÉS
ÚTTÖRŐI**

Tankönyvkiadó, 386 old. 28 Ft

A könyv két részből áll: Orosz Lajos 172 lapra terjedő tanulmányából és szövegyűjteményből.

A tanulmány 1777-től, az első Ratio Educationis évtől 1867-ig tekinti át a magyar nevelés kezdeteit és fejlődését. Ez elhanyagolt ága a magyar pedagógia történetnek, noha fontossága szembezőkö, mert a nőnevelő reformtörvények szorosan összefonódtak a magyar nyelv jogaiért, a polgári nemzetiség válságért vívott harccal, továbbá a nőemancipáció küzdelmeivel. Orosz Lajos érdeke éppen az, hogy tárgyát e szélesebb összefüggések keretébe helyezi, nem pusztán iskolai szakkérdéseket taglal, hanem a nemzet élettörténetének fontos mozzanatairól közöl lényeges tudnivalókat.

Az intézményes leánynevelést Mária Terézia pedagógiai rendelkezése tervbe vette ugyan, de biztosítani nem tudta. Megvalósítása néhány kiváló szellem magányos erőfeszítéseire hárult. Ezek közül Orosz Lajos elsőnek Sennovits Mátyást (1763—1823) emeli ki, akinek eperjesi iskolája a magyar középfokú leányoktatás alapvetése volt. A továbbiakban a tanulmány részletesen szól Brunsvik Teréz (1775—1861), Teleki Blanka (1806—1862), Karacs Teréz (1808—1892) és mások nevelési elveiről és gyakorlati munkásságáról, s a nehézsé-

gekről, amelyekkel szembe kellett nézniük. A feudális közfelfogás ugyanis a nőt a házi élet szűk körébe utalta, nem ismerte el jogát a művelődéshez, a nyilvános szerepléshez. Még Széchenyi és író-kortársai (Fáy, Vörösmarty) is csak a hazafiság és az anyanyelv ápolásában látták a nő hivatását. A leghaladóbb nőnevelési programot Karacs Teréz dolgozta ki, s miskolci intézetét társadalmi különbségek nélkül mindenki számára megnyitotta. Teleki Blankánál Pesten nagyobb részt nemesi kisasszonyok tanultak; a nevelés hazafias, sőt forradalmi szellemét a kiváló tanári kar, miandenekelőtt Vasvári Pál biztosította.

A szövegyűjtemény még egyszer végigvezeti az olvasót a küzdelmekben és eredményekben gazdag korszakok; itt maguk a hazai nevelés úttörői — Sennovits Mátyás, Brunsvik Teréz, Takáts Éva, Fáy András, Steinacker Gusztáv, Karacs Teréz, Teleki Blanka, Vahot Imre, Oroszhegyi Józsa, Lövei Klára és Kanya Emilia — szólalnak meg.

Mind a tanulmány, mind a szövegyűjtemény teljes elismerést érdemel; a sikerült könyvet nemcsak a pedagógus szakmabelieknek, hanem általában a történelmi érdeklődésű olvasóközönségnek is figyelmébe ajánljuk.

— 7

**MŰKEDVELÉS —
MŰVELŐDÉS**

Gondolat, 165 old. 12 Ft (Ajánlott)

Ez a kézikönyv elsősorban a művészeti együttesek — szakkörök vezetői számára készült, de a népművelők általában haszonnal forgathatják, mert szerzőinek (a Népművelési Intézet munkatársai) valóban gazdag, sokrétű tapasztalatait öszegezi. A könyv a műkedvelés szakágai (szín- és bábjátás, tánc, ének, képzőművészet, fotó, amatőrfilm) szerint tagozódik és arról tanúskodik, hogy íróik szakmai tájékozottságuk mellett elvi-gyakorlati kérdésekben is igen járatosak.

A témérdek műsorszerkesztési ötlet, munkatervre és munkarendre adott útmutatás, a kivitelezésre vonatkozó tanácsok mintegy esszenciáját adja a szerzők országos felmérő munkájának. A nem sablonnak, hanem szerkesztőnek szánt „receptek” a legjobb csoportok gyakorlata nyomán készültek, gondos válogatással. A szerzők — igen helyesen — arra is kitérnek, hogy a kiemelkedő együttesek munkájából szűrt tapasztalatokat a jó átlaghoz alkalmazzák. A könyvet a témába vágó szakirodalom bibliográfiája, azonkívül ismeretterjesztő jellegű játék-, rövid- és diafilm jegyzék egészíti ki a

függelékben. Ugyanitt kap helyet néhány fontos gyakorlati útmutatás arról, hogy hol és mimódon lehet műsoranyagokat, valamint színjátzó és bábos jelmezeket, kellékeket beszerezni, illetve kölcsönözni.

A könyv egyetlen hibájául az egyes elvi kérdések (belső nevelőmunka, giccs elleni küzdelem) feleslegesen ismétlődő, elméletieskedő taglalását róhatjuk fel. Csaknem minden egyes fejezet bevezetése azonos indítású. Szükségtelennek tűnik minden művészeti ágánál általában kitérni a belső nevelőmunka fontosságára.

Még talán azt jegyezhetnénk meg, hogy az egész kiadvány kissé megkésett. Számos kérdést már megválaszolt a mozgalom gyakorlata, mire e könyv kézbe került.

H. K.

Dala László

A TŰZ ÉS AZ EMBER

Móra, 135 old. 9 Ft (Törzsanyag)

Érdekes, izgalmas történet a tűzé: már évmilliárdokkal ezelőtt világokat formált, földünk is tűz hevítette izzó csillag volt mintegy ötmilliárd évvel ezelőtt. A lassan kihűlő Földön, amely egyre fejlettebb élet lehetőségeit hordta felszínén, néhány százezer évvel ezelőtt új tűzjelenség mutatkozott: parányi fények villantak fel, az őseMBER tüzei lángoltak, adták a fényt, a meleget, elriasztották az állatokat. A tüzek fellángolása igen fontos lépés volt az emberré válás, a fejlődés folyamatában, de ahhoz, hogy az ember meg is tanuljon a tűzzel bánni, újabb évezredek kellettek. A tűz kinccsé, féltett tulajdonná vált. Az őseMBER számára megmagyarázhatatlan keletkezése, sokszor lebírhatalatlan ereje misztikus kört vont köréje. A primitív ember a tűzhányókat a szellemek és istenek otthonainak vélte, tűzisteneket tisztelt és rettegett, s az emberi képzelet egyik legnagyobb hőse Prometheus lett, aki a monda szerint el merte lopni a tüzet az irigy égiektől.

A tudomány azonban beférkőzött a tűz titkaiba. Kutatta, volt-e a tűznek feltalálója, mi módon gerjeszthették mesterségesen elődeink. Igyekezett feltárni azt is, mióta használja az ember, hogyan barátkozott meg vele, hogyan állította szolgálatába? Megállapította azt is, hogy a tűz felhasználása a primitív népek körében a hosszú évezredek alatt szinte mit sem változott, s korunk sok tűzgerjesztési módszere a kőkorszak évezrezeit idézi.

A tüzet régen az egyik ősanagnak (elemnek) tartották, később bevonult az

alkimisták sötét műhelyeibe is, de a tűz köré vont sok tudománytalan nézet és babona függönyét végül is a kísérletezni kezdő tudósok tépték össze. Az ő munkásságuk nyomán lett a tűz a mai értelmében segítőnk, „szolgánk”. Megszülettek a gőzgépek, turbinák, és forradalmi átalakulást hoztak életünkbe. Ma már tudjuk, hogy a tűz oxidáció, hogy az égést tápláló oxigén nem fogy el légkörünkben, tudjuk mérni a hőmérsékletet, a hőjelenségek fizikai okait, a hő és az atomok viselkedésének kapcsolatát; ismerjük a láng szerkezetét.

Eddig a könyv, amely a természetismeret tanulói diákok, a kultúrtörténetet kedvelő felnőt olvasók, s a technika iránt érdeklődők számára egyaránt érdekes és hasznos. Történeti érdekességek, népszerű, közérthető tudományos magyarázatok, anekdoták és szellemes illusztrációk teszik élvezetessé; tartalma — más természettudományos vagy technikai könyvekkel együtt — igen alkalmas fejtörők anyagául. Akit e téma Dala László könyve után megfogott, annak ajánljuk Horváth Árpád: A tűzes gép c. kitűnő, technikatörténeti ismeretterjesztő munkáját is, amely szintén a közelmúltban jelent meg.

Csomor Tibor

Donald R. Griffin

HANGOK ÉS VISSZHANGOK

Táncsics, 144 old. 11,50 Ft (Ajánlott)

A hanghullámoknak az élők világában betöltött fontos szerepével foglalkozik a könyv: azzal a kérdéssel, hogy az élő szervezetek miként hasznosítják a hozzájuk érkező hanghullámokat. A denevérek és delfinek a visszaverődő hanghullámok segítségével biztosan tájékozódnak teljes sötétségben is, amint azt számos, a könyvben ismertett kísérlet bebizonyította. Ugyanennek az elvnek alapján a vakok mozgásánál az útjukba eső akadályok észlelésénél is fontos szerepet játszik a visszaverődő hang. Kísérletek folynak olyan készülékek megszerkesztésére, amelyek segítségével — a hangvisszaverődés időtartamának pontos mérésével — a vakok teljes biztonsággal közlekedhetnek.

A visszhang hasznosításának ezenkívül is tág felhasználási területe nyílik. Hanglokátorok és radar-készülékek segítségével szárazföldi, vizalatti és a világűrben mérendő távolságok határozhatók meg a hangvisszaverődés idejének megállapítása alapján. A földrengések alkalmával keletkezett földalatti hullámok beérkezési idejének megfigyelése lehetővé tette, hogy a tudósok többet tudjanak meg Földünk belső összetételéről, mint eddig

bármilyen más eszközzel. A hanghullámok alkalmazása igen elterjedt különböző anyagok — elsősorban fémek és gumi — vizsgálatánál. Tiszta és egynemű anyagnál a hanghullámok egyenletesen és szabályosan haladnak át, az anyagban rejlő rendellenességek azonban eltorzítják az átbocsátott hanghullámokat. Legújabbán élőlények — emberek és állatok — szervezetének vizsgálatánál is alkalmaztak hasonló akusztikai eljárást.

Griffin könyve nemcsak felveti a hangok és visszhangok alkalmazási lehetőségeivel kapcsolatos különböző kérdéseket, hanem részletesen meg is magyarázza az egyes jelenségeket. A könyvben található gazdag ismeretanyag révén mind az ifjú, mind pedig a felnőtt olvasók sokoldalúan tájékozódhatnak a tudományos kutatásnak erről az új, igen érdekes és hasznos területéről. A népszerű, közérthető stílusban írt mű az eddig elért jelentős eredmények bemutatása mellett a jövőben megoldásra váró feladatokat, a még tisztázatlan kérdéseket is ismerteti.

Rubóczky István

ÍRÁSOK A SZOVJET FILMMŰVÉSZETRŐL

Gondolat, 329 old. 23 Ft (Ajánlott)

A filmről — népszerűségéhez képest — kevés könyv jelenik meg. Pedig ennek a „legfontosabb művészetnek” elterjedtsége és hatása szinte napról napra nagyobb. Filmet nézni sokféleképpen lehet. Nézni azonban csak úgy érdemes, ha — lát is közben az ember. És merőben másként látja a celluloidszalagra fényképezett világot, ha megtanították erre.

Ez az új kötet, összegyűjtött tanulmányainak mindegyikével — szóljanak bár elsősorban szakemberekhez vagy a szélesebb közönséghez — szinte észrevétel nélkül arra tanítja meg az olvasót, hogy miként nézzen és lásson. Ez esetben nagy alkotók esztétikai tanulmányairól, előadásairól, cikkeiről van szó. A szovjet filmművészet klasszikusai: Eizenstein, Pudovkin, Dovzsenko írásai, valamint Lebegyev, Kamenszkij és Zajceva tanulmányai szinte összefüggő, vagy az összefüggéseket legalábbis hangsúlyosan megmutató esztétikát adnak, bár írásaik különböző időpontokban készültek.

A szovjet filmművészet legújabb és világsiker aratott alkotásai a mai körülmények között azokat az eredményeket folytatják, amelyeket a szovjet film nagy alkotói a huszas évek közepétől jó egy évtizeden át elértek. A mai fiatal alkotók szorosan kapcsolódnak az eizensteini és pudovkini hagyományokhoz. S ha el-

olvassuk e kötet anyagát, világosabbá válnak az összefüggések: hogyan lesz egy nagy hagyomány vállalása a továbblépés kiindulópontjává.

Rendkívül érdekes a kötet anyagából Eizenstein mindkét írása, de kivált a „Dickens, Griffith és mi” című. Ebből az tetszik ki, hogy a képszerűség — egyebek között — mennyire dickens-i fogantatású a filmen. Meggyőző, szemléletes példák seregével igazolja ezt. Pudovkin a filmszínész játékaról, e játékmód sajátosságairól ír. Dovzsenko a szó szerepéről szól a játékfilm forgatókönyvében. Kamenszkij tanulmánya a világhírű operatőr, Uruszevszkij művészetét elemzi. Zajceva cikke a szovjet film legújabb törekvéseit foglalja össze.

Érdekes, szinte felfedezés számba menően izgalmas kötet. Egyszerű, szürke címe mögött könnyen befogadható, gazdag esztétikai anyag rejtőzik. Ez a közérthetőség egyik legfőbb érdeme. Lehetővé teszi, hogy minden mozilátogató — elolvasása után — a várható élmények befogadására fogékonyabban üljön be a nézőtérre.

Dalos László

Rádai Ödön

KALANDOK A TENGER MÉLYÉN

Móra, 144 old. 15 Ft (Törzsanyag)

Aki felfedező akar lenni, annak nem kell feltétlenül a térképek egyre fogyó fehér foltjait keresnie, vagy éppen idegen égítések majdani meghódításáról ábrándoznia. A természet a barlangok vagy a sekélyebb vizek mikrokozmoszaiban olyan, szinte kimeríthetetlen területeket nyit a kutatásvágy előtt, melyeknek feltárásához a mindenki számára elérhető anyagi és más eszközök is elegendők.

A békaemberek sportból, munkából, technikai műveletekből és kutatásból ötvöződő tevékenysége néhány éve elég népszerű. A kiadó, felismerve az igényt és érdeklődést a téma iránt, az egyik legismertebb magyar szakembert kérte föl tizenkét éven felülieknek szánt ismeretterjesztő-élményközlő mű írására. Rádai Ödön jól megfelelt feladatának. Bevezetőben sok alapismeretet közvetítve számol be hazai, félig-meddig kezdőként végzett merüléseiről, vízalatti filmfelvételeiről. Ismerteti néhány tapasztalatát, melyeket a még kevésbé járt vízi utakon saját kárán szerzett. Könyve nagyobb része azután Weidinger Máriával közösen szervezett albániai expedíciójáról szól: azokról az érdekességekről, kalandokról, melyekkel a tengeri merülé-

sek során gazdagította ismereteit és élményeit.

Különösen érdekes a könyv — szintén munkatársnőjével közösen készített — képanyaga. A fényképek és ábrák ugyanis nemcsak színesítik a leírtakat, hanem a vizalatti úszás, fényképezés, kutatás olyan mozzanatait is feltárják, melyeket szavakkal magyarázni alig lehetne.

Rádai Ödön könyve nyilván tovább növeli az érdeklődést a békaemberek iránt. Kár, hogy a szerző nem tér ki arra, hogyan, milyen keretek között (sportkörben, egyesületben) lehet kitanulni, gyakorolni a könnyűbúvárkodást? Még egy megjegyzés: a könyv címét kissé szerénytelennek érezzük. A békaember a sekélyebb vizeket, partokat járja, mélymerülést nem végezhet. *A tenger mélyén* Piccard professzornak lehetnek kalandjai.

L á z á r I s t v á n

Könyvtári szakirodalom

Gerő Gyula

T Í Z E S Z T E N D Ő . . .

Jegyzetek a Bácsalmási Könyvtár munkájáról

KMK, 69 old. 6 Ft

Sokszor elmondjuk könyvtáros körökben, tanfolyamon, értekezleten, kicsit már közhelynek számít, mégis ide kívánkozik: lehet egy-egy községben garadával jó könyv, lehet pazarul berendezett könyvtárhelyiség, magas községfejlesztési támogatás, egyszerűen meg lehet minden feltétel, még sincs eredményes, tartalmas munka, ha mindehhez nincs lelkes, ötletes, népművelést szerető és értő könyvtáros. Számtalan példa bizonyítja, hogy azonos nagyságú, adottságú és ellátottságú községek sorában mily kiugró, örvendetes eredményt tud elérni egy-egy könyvtár, ha a könyvtáros nemcsak érti, hanem érzi is munkájának jelentőségét, érzi szépségét és képes áldozatokra is.

Mindezt megerősíti Gerő Gyula könyvecskéje, amelyben a szerző a bácsalmási könyvtárban szerzett benyomásait és tapasztalatait foglalja össze. A teljességre nem törekvő, de sok részletet aprólékosan megmutató írás egy része már megjelent cikk formájában *A könyvtáros* 1961. évi 7. és 8. számában. Akkor is nagy érdeklődést váltott ki a téma, járási könyvtárainkban kisebb-nagyobb vitát is. A lap szándéka, hogy sorozat-

ban, a bácsalmásihoz hasonló módon folytatja egyes könyvtárak részletes bemutatását — várákozást keltett.

A szerző félévvel később megint ellátogatott Bácsalmásra és új tapasztalataival egészítette ki korábbi anyagát. A teljes beszámolót csinos köntösben, önálló kiadványként adta ki a KMK. A könyvtár munkaáganként elért eredményeinek, sikeres próbálkozásainak, gazdag módszereinek felsorolását a tanulmányok levonása, országos összehasonlítás, egy-egy jó tanács elmondása, vagy éppen a könyvtárnak kijáró őszi elismerés szakítja meg.

Hatásos, meggyőző és lelkesítő a kép, amit a két látogatás alapján a bácsalmási könyvtárról kapunk. Hasznukra válik a jegyzeteknek, hogy a tárgyilagoságra törekvő előadasmód mögül itt is, ott is kibukkan a könyvtáros-újságíró lelkesedése, öröme, mintha „hőseinek” példája őt is magával ragadná.

A kiadvány legfőbb érdeme, haszna és — úgy gondoljuk — célja is: lelkiismeretet, hivatástudatot ébreszteni; tanítani arra, hogyan lehet szerény keretek között lelkesedéssel, hozzáértéssel színvonalas és korszerű falusi könyvtármunkát végezni. Járási és községi könyvtárainknak sok jogos és indokolt panasza, kérése van a működési feltételek tekintetében, de a bácsalmásiak eredményei igazolják a gyakran feltett kérdések jogosságát is: vajon megtesznek-e a könyvtárak mindent a társadalom igényeinek felkeltésére és kielégítésére? Vajon kihasználjuk-e lehetőségeinket, élünk-e a könyvtári kezdeményezés száz és száz módjával, elég alaposan ismerjük-e azokat stb., stb.?

A nyugtalanító kérdések választ kívánnak és a megválaszoláshoz gazdag segédeszköz az élenjáró könyvtárak tanulmányozása. A „Tíz esztendő”-t ezért kell népszerűsíteni, „tanítani” és főleg folytatni.

A kiadványt Lipták Pál ízléses illusztrációi színesítik.

T a k á c s M i k l ó s

AZ IDEGEN NEVEK ÉS CÍMEK KIEJTÉSE

Deutsche Bücherei	= Dajcse Büheráj
Rudolf Diesel	= Rudolf Dizel
Faust-könyvek	= Fauszt könyvek
Sinclair Lewis	= Szinkler Luisz
Maria Dabrowska	= Mária Dombrovszka
Karel Capek	= Karel Csapek
Morton Thompson	= Morton Szomzon
Donald R. Griffin	= Donald R. Griffin
Julius Fučík	= Juliusz Fucsik
Alfred de Vigny	= Alfred dö Vinyi
Thomas Stearns Eliot	= Tomasz Sztirnsz Elliot

Bibliográfiák

Jáki László

A MAGYAR NEVELÉSÜGYI FOLYÓIRATOK BIBLIOGRÁFIÁJA 1937—1958.

Országos Pedagógiai Könyvtár, 91 old.

A szóbanforgó bibliográfia megjelenésével most már folyamatos és hiánytalan az áttekintés a magyar nevelésügyi folyóirattermés egésze fölött. 1937-ben jelent meg ugyanis a „Magyar Nevelésügyi Folyóiratok Bibliográfiája 1841—1936” Baranyai Mária és Keleti Adolf összeállításában. Jáki bibliográfiája ennek folytatása 1958-ig. A tárgyalt korszakból 185 folyóiratot dolgozott fel. Közlésük betűrendes. Tárgyuk szerint a legkülönbébbek: tanító- és tanáregyesületi közlönyök, család-, gyermekvédelmi és gyógy-pedagógiai lapok, módszertani, népművelési, tájegységi oktatási szakközlönyök, körlevelek, felekezeti oktatási lapok, hivatalos, felső-, közép- és szakoktatási, ifjúsági, kollégiumi, iskolaszövetkezeti és szakszervezeti lapok.

Feltehető a kérdés: nem lehetett volna e 185 lapot inkább valamilyen szakrendben feldolgozni, vagy legalább valamilyen csoportmutatót is illeszteni a könyv végére? A pusztá betűrendi felsorolás ugyanis nem ad megfelelő áttekintést. De nemcsak ez látszik túlságosan mechanikus megoldásnak. Fontosabb elvi szempont az: helyes volt-e egybeolvasztani a Horthy-korszak és a felszabadult Magyarország nevelésügyi folyóiratainak feldolgozását? 1945 olyan korszakok történelmi dátum, mely immár két külön világot választ el; olyan gyökeres politikai, világnézeti, gazdasági és társadalmi változást jelez, hogy az ennek alapján történő szerkezeti felosztás helyesebb lett volna.

A tárgyalt folyóiratok között szerepelnek hosszú életű, jól szerkesztett, ismert és népszerű pedagógiai lapok. Elsősorban e tucatnyi lapnak a magyar közoktatás és köznevelés történetében betöltött, sok szempontból vitatható, de mindenképpen fontos szerepét kell majd a meginduló részfeldolgozásoknak megvizsgálniok, elemezniük és értékelniük. Szerepelnek a gyűjteményben csodabogarak, kuriózumok és kimondottan nacionalista-soviniszta lapok is. Sok a kérészerű tanügyi kiadvány, a felszabadulás előtti és utáni korszakból egyaránt.

A bibliográfiához névmutató, ezenkívül földrajzi és időrendi címjegyzék is járul.

Utóbbi csak az 1936 után indított lapokat tünteti fel. A névmutatóban pontatlanságok, eltérések is akadnak a mutató és a megfelelő lapszámon található nevek írása között. Például a Budapesti Tanári Egylet Közlönyének szerkesztői között a harmincas évek végén váltakozva említi és összekeveri a ma is élő Fraknóy Józsefet és Fraknoi Vilmost, aki akkor már másfél évtizede meghalt, életében pedig püspök volt és sohasem szerkesztette e lapot. A legnagyobb elismeréssel kell viszont említenünk a bibliográfiához tartozó függelékét. Ebben a szerző igen érdekes, eredeti grafikonokat közöl a folyóiratok számáról, élettartamáról, példányszámáról, megjelenésük gyakoriságáról stb. Teljesen újszerű és gondolatébresztő az a 15 lapnyi befejező elemzés is, mely számos becsest adalékot nyújt a korabeli pedagógiai folyóirat-irodalom történetéhez.

dr. Hodinka László

NÉPRAJZI BIBLIOGRÁFIA

Érdemes felhívni a figyelmet arra a kitűnő néprajzi bibliográfiára, melyet Julius Lips *A dolgok eredete* című könyvében (Gondolat, 1962.) talál meg az érdeklődő. A kiadó a nemzetközi néprajzi irodalomnak ezt a bőséges és friss szakmai jegyzékét a mű német eredetijéből vette át, és kiegészítette a fontosabb magyar munkák felsorolásával. A hatvan lapra terjedő bibliográfia a könyv szövegének beosztásához és tudomány-népszerűsítő jellegéhez igazodik, és tizenöt fejezetének megfelelően ugyanannyi részből áll. A csoportosítás tehát a következő: *Otthon és tűzhely* (az ősember és a jelenlegi természeti népek lakásépítő módszerei), *A vadon kozmetikai szalonjában* (a szépítkezés, ruházkodás szokásai), *Az első gép* (vadfogó eszközök), *A föld termékei* (a népi gazdálkodás), *Felhaladás és kézművesség* (ez a legterjedelmesebb rész az ősi mesterségekről szól), *A társasélet örömei* (népi szórakozási alkalmak, szokások), *Utak, hidak, kocsik és hajók* (a szállítástechnika fejlődése), *A kagyló-pénztől a csekk-könyvig* (a természeti népek kereskedése és pénzemei), *A dobtól az újságig* (az ősi írásmódok és egyéb hírközlő eljárások), *Iskolák könyvek nélkül* (avatási szertartások, a gyermekvilág a népeletben), *Az első színpad* (a művészetek az ősi és a népi társadalomban), *A törzstől az államig* (a nemzeti, törzsi szervezetek kialakulása és felbomlása), *Mágikus erők* (népi babonák, sámánizmus), *„Egyszer*

volt...” (a népmesekutatás tudományos eredményei), *A holtak birodalma* (temetkezési szokások, túlvilági hiedelmek). A bibliográfia az egyes csoportokon belül közli előbb az idegen nyelvű, majd a hazai szakirodalom — önálló művek és

folyóiratokban megjelent tanulmányok — adatait. A hasznos könyvészeti tájékoztatónak egyetlen szépséghibája, hogy a magyar szakfolyóiratok, sorozatok rövidítéseinek jegyzéke hiányzik belőle.

—cs—

ESEMÉNYNAPTÁR

1883. SZEPTEMBER 5-ÉN (80 ÉVE) HALT MEG I. L. TURGENYEV

Turgenev: Füst. (regény) *Új Magyar*, 1951. 175 old. —: Egy vadász feljegyzései. *Új Magyar*, 1953. 329 old. —: Apák és fiúk. (regény) *Új Magyar*, 1954. 340 old. —: Rugin. *Nemesi fészek*. A küszöbön. (regények) *Új Magyar*, 1955. 390 old. —: Törtetlen föld. Tavaszí vizek. *Költemények prózában*. (novellák) *Új Magyar*, 1956. 441 old. —: Első szerelem. (elbeszélések) *Európa*, 1958. 404 old. —: *Költemények prózában*. *Senilia*. (novellák) *Európa*, 1958. 239 old. —: A küszöbön. *Apák és fiúk*. (regények) *Európa*, 1962. 376 old. (A világirodalom klasszikusai).

1943. SZEPTEMBER 8-ÁN (20 ÉVE) VÉGEZTÉK KI A NÉMET MEGSZÁLLÓK JULIUS FUCÍK CSEH ÍRÓT

Fucík: Sztálingrádi traktorok. (regény) *Ifjúsági*, 1951. 103. old. —: Utak és állomások (válogatott cikkek, riportok) *Ifjúsági*, 1955. 312. old. [Gusta Fucíková előszavával] —: Üzenet az élőknek. (börtönnapló) *Szakra*, 1954. 143. old.

1813. SZEPTEMBER 13-ÁN (150 ÉVE) SZÜLETETT EÖTVÖS JÓZSEF

Eötvös József: *Összes művei*, Révai. 1901–1903. 1–20. köt. —: *A falu jegyzője*. (regény) *Szépirodalmi*, 1955. 616. old. —: *Válogatott pedagógiai művei*. Tankönyvkiadó, 1957. 341. old. —: *Magyarország 1514-ben*. (regény) *Szépirodalmi*, 1962. 629. old. Ferenczi Zoltán: —. *Magyar Történelmi Társaság*, 1903. 304. old. Gyulai Pál: —. *Franklin*, 1914. 36. old. Sötér István: —. *Akadémiai*, 1953. 418. old. Turóczy–Trostler József: —. *Akadémiai Irodalomtudományi Közlemények*, 1954. 5. köt. 1–4. sz. 549–592. old.

1888. SZEPTEMBER 13-ÁN (75 ÉVE) SZÜLETETT TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ

(Bibliográfiáját 1963. szeptemberi számunkban közöljük.)

1913. SZEPTEMBER 15-ÉN (50 ÉVE) HALT MEG VÁMBÉRY ÁRMIN, a HÍRES KELET-KUTATÓ UTAZÓ, NYELVÉSZ ÉS SZAKÍRÓ

Vámbéry Armin: *Közép-ázsiai utazás*. Athenaeum, 1873. 488. old. —: *Keleti életképek*. Athenaeum, 1876. 416. old. —: *A magyarok eredete*. *Tudományos Akadémia*, 1882. 705. old. —: *Küzelmeim*. *Franklin*, 1905. 516. old. —: *A magyarság bölcsőjénél*. Athenaeum, 1914. 223. old.

1863. SZEPTEMBER 17-ÉN (100 ÉVE) HALT MEG ALFRED DE VIGNY, A FRANCIA ROMANTIKA EGYIK LEGNAGYOBB KÖLTŐJE

De Vigny: *Laurette*. *Terra*, 1960. 81. old. (Kétnyelvű könyvtár)

1863. SZEPTEMBER 20-ÁN (100 ÉVE) HALT MEG JAKOB GRIMM FILOLÓGUS, NÉPMESEGYŰJTŐ. A BÉKE VILÁGTANÁCS KIJELÖLT EMLÉKÉVFORDULÓJA

J. és W. Grimm: *Legszébb mesék*. *Ifjúsági*, 1955. 293. old. —: *Ligetszépe*. (mesék) *Európa*, 1959. 176. old. —: *Német népmesék*. *Európa*, 1959. 176. old.

1888. SZEPTEMBER 26-ÁN (75 ÉVE) SZÜLETETT THOMAS STEARNS ELIOT, AMERIKAI SZÁRMAZÁSÚ NOBEL-DÍJAS ANGOL KÖLTŐ

SZEPTEMBER 29. A MAGYAR NÉPHADSEREG NAPJA (AZ 1848-AS PÁKOZDI CSATA EMLÉKÉRE)

1913. SZEPTEMBER 29-ÉN (50 ÉVE) HALT MEG RUDOLF DIESEL NÉMET GÉPÉSZMÉRNÖK ÉS FELTALÁLÓ

(Lásd még: „Segédanyag a III. negyedév fontosabb eseményeihez” című KMK kiadványt is.)

AZ ÉVSZÁZAD IRODALMÁBÓL címmel ajánló bibliográfiát adott ki a Szekszárdi Megyei Könyvtár. A mintegy 1600 címet felsoroló munka a könyvtár 20 tablós, nagy vándorkiállításának kiegészítésére készült. Kár, hogy az ezt megmagyarázó előszó kimaradt a kiadványból. (u)

*

ALAPFOKÚ SZAKVIZSGÁK voltak a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózatban. Az elmúlt években 169 dolgozó szerezte meg az alapfokú szakképzettséget igazoló bizonyítványt a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában. Ez évben az előadások, egyéni és csoportos konzultációk után Budapesten 22, Miskolcon 14 tanszéki dolgozó és a központ néhány munkatársa vizsgázott, s átlageredményük 4,3 volt. A szakképzés sikerének könyvelhető el az a rendkívüli érdeklődés, amely a könyvtárosi munka iránt megnyilvánult, és amelynek eredményeképpen a vizsgát tett dolgozók több, mint egyharmada elhatározta, hogy tovább tanul és jelentkezik a középfokú könyvtárosi szakképzésre. (M. L.)

AZ EÖTVÖS LORÁND Tudományegyetem történetének bibliográfiája, amely a Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványsorozatának 19. köteteként jelent meg, az egyetemre vonatkozó legfontosabb forrásanyagról nyújt tájékoztatást. Az anyaggyűjtés során a teljesség igényével dolgozták fel az 1945. után megjelent könyv- és folyóiratanyagot, az 1945. előtti anyagból pedig a fontosabb műveket és cikkeket vették fel. Feldolgozták az Egyetemi Könyvtár kéziratárának ilyen jellegű legfontosabb anyagát is. A mintegy 1400 címet tartalmazó bibliográfiát Déri Miklósné állította össze. (u)

Hírek

KÖVETÉSRE MÉLTÓ újítást vezettek be a budapesti Egyetemi Könyvtárban. A könyvújdontságok színes borítóit nem dobják el, hanem hozzákötetik a könyvhöz. Ezzel egyrészt művészi értékeket becsülnék meg (hiszen sok könyvborító neves művésznek kitűnő munkája), másrészt a könyveket a maguk eredeti mivoltában adják az olvasó kezébe, amire annyival is inkább szükség van, mert a borítólapokra nyomtatott szöveg nem ritkán fontos tudnivalókat tartalmaz a könyvről vagy szerzőjéről (olykor az író fényképét vagy nyilatkozatát is). Jó volna, ha az Egyetemi Könyvtár példáját mások is követnék. (L.)

*

KÖNYVTÁRI ESTÉK rendszerét vezette be az Orvostudományi Egyetem könyvtára. Az esteken neves professzorok és szakemberek tájékoztatják az érdeklődő hallgatókat az orvostudomány egyes kérdéseiről. A könyvtári előadássorozatot ősszel újra kezdik, és havonta tartanak összejövetelt.

INDIA Bibliográfiai Központja 1957 óta rendszeresen megjelenteti az Indiai Nemzeti Bibliográfia füzetait. E nagyszabású könyvészeti sorozat — az első a hatalmas ország történetében — angolul, továbbá tizenkét indiai nyelven közli, latin betűkkel, az indiai publikációk jegyzékét, köztük az összes kormányrendeletet, a szövetségi államok és a fontosabb igazgatási szervek hivatalos rendelkezéseit. (L.)

RÖPLAPBIBLIOGRÁFIA sorozatot adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A sikerült ajánló bibliográfiák tárgyköre változatos: Szeressétek a könyvet, a tudás forrását...; Születő legendák földjén... (Barangolás az épülő kommunizmus országában); Csillagnézők (Könyvek a csillagászat óriásairól); A kéregcsónaktól az űrhajóig (Fejezetek a közlekedés történetéből); Barangolás atomországban; Földalatti ösvényeken... (Könyvek a barlangok érdekes világáról); Madrid határán... (ajánló könyvjegyzék a spanyol szabadságharc 25. évfordulójára. Egy-egy bibliográfia 15 címet tartalmaz. A rövidített címléírást kitűnő annotációk egészítik ki. (u)

*

A BOLGÁR IDŐSZAKI SAJTÓ 1844—1944. I. köt. címmel folyóiratrepertóriumot adott ki a Bolgár Bibliográfiai Intézet. Az A—M. betűket felölelő kötet 3958 újságot, folyóiratot regisztrál; a teljes repertórium pedig összesen 9000 periodikát fog tartalmazni. A címleírásokat annotációk egészítik ki. (B.)

*

KOMLÓN a városi könyvtári feladatot is betöltő szakszervezeti könyvtárnak sem elhelyezése, sem anyagi támogatása nem tart lépést az igények fejlődésével. Ez a fontos intézmény alig található meg a művelődési ház különböző próbatermei, szakkörei és klubszobái között. Külön felirat sem jelzi létét. A 45 művelődési alkalmazott közül 2 könyvtáros és egy négyórás munkaerő látja el a könyvtári munkát. Munkájuk továbbfejlesztése céljából szívesen mennének más könyvtárak munkáját tanulmányozni. De tapasztalataiserére pénz hiányában nincs módjuk.

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

ЭТЕВЕНИ Ласло: Пропаганда литературы и сельские библиотеки (441);
КОПЕРНИЦКИ Корнел: Путь культурного развития села Харта (445);
МАДЯРНЕ — СИТА Ференц: Флуктуация читателей библиотек (448);

Н. РАЦ Аранка: Первое обобщение истории венгерской книжной и библиотечной культуры (450);
ФАРКАШ Йозеф: Создать рекомендательную библиографию по сельскохозяйственной литературе (452).

FROM THE CONTENTS

László Ötvevényi: Propagation of Literature and the Village Libraries (441);
Kornél Koperniczky: The Cultural Development of the Village Harta (445);
Frau Magyar — Ferenc Szita: Über die Fluktuation der Leserschaft in den Bibliotheken (448);

Mrs. Aranka N. Rác: The First Summing Up of the History of the Hungarian Book and Libraries (450);

József Farkas: Recommending Bibliographies in Addition to the Books on Agriculture (452).

AUS DEM INHALT

László Ötvevényi: Die Propagierung der literarischen Kenntnisse und die Dorfbibliotheken (441);
Kornél Koperniczky: Die Wege der kulturellen Entwicklung in der Gemeinde Harta (445);
Frau Magyar — Ferenc Szita: Über die Fluktuation der Leserschaft in den Bibliotheken (448);

Frau Aranka N. Rác: Die erste Geschichtliche Zusammenfassung der ungarischen Buch- und Bibliothekskultur (450);

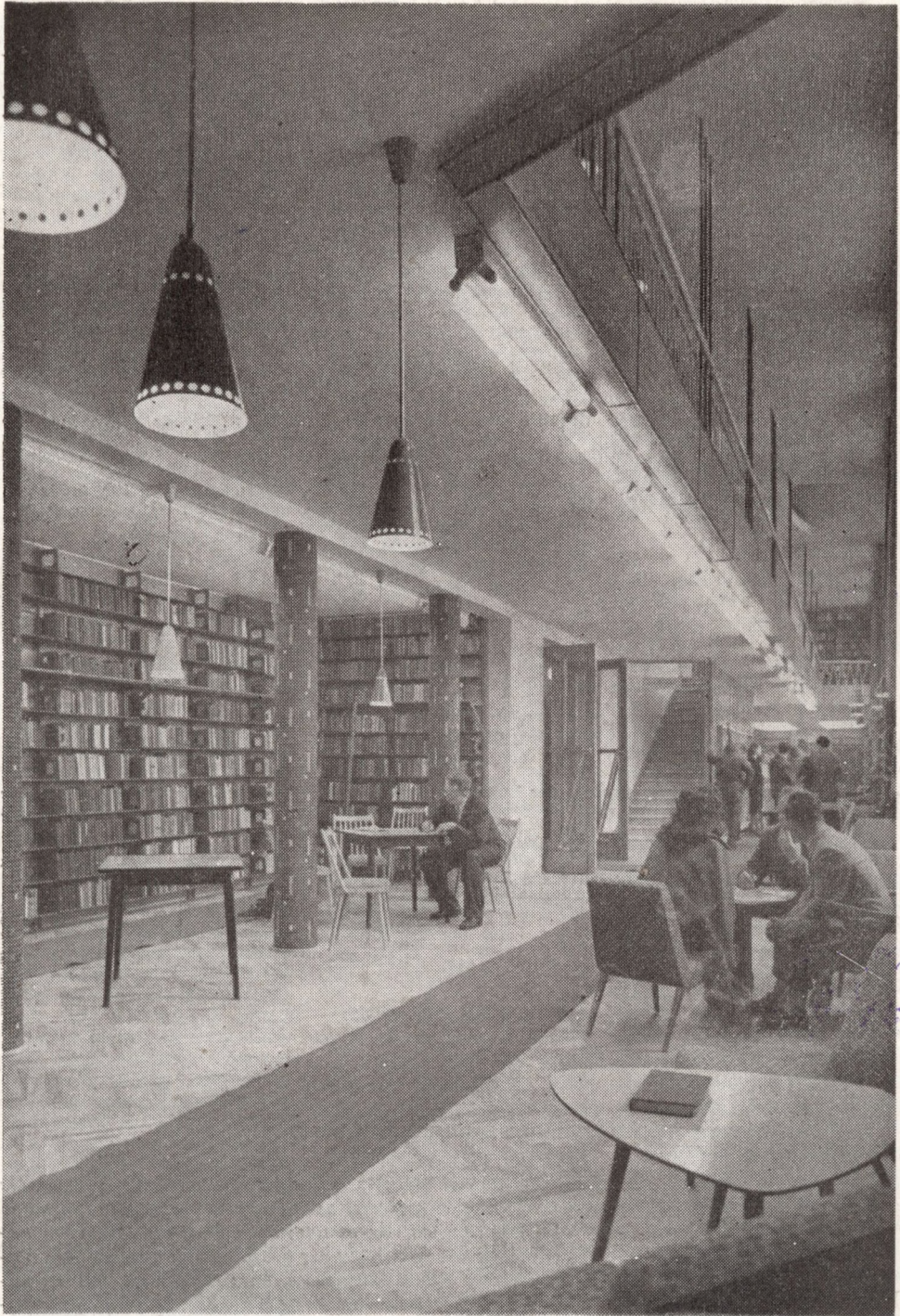
József Farkas: Empfehlende Bibliographien zu den landwirtschaftlichen Fachbüchern (452).

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI:

Farkas József, a Mátészalkai Járási Könyvtár igazgatója; **Fenyvessiné Góhér Anna,** a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatója; **Földessy Lajosné** községi könyvtáros, Tótvázsony; **Koperniczky Kornél** községi könyvtáros, Harta; **Kovács Dezső,** az Építésügyi Dokumentációs Iroda munkatársa; **Magyar Józsefné,** a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa; **Mészáros Antal,** a Tatabányai Megyei Könyvtár munkatársa; **Németh Árpádné,** a Tapolcai Járási Könyvtár igazgatója; **Ötvevényi László,** a Nép-

művelés e. folyóirat munkatársa; **N. Rác Aranka,** az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője; **Szita Ferenc** a Kaposvári Megyei Könyvtár h. igazgatója; **Tanka János** községi könyvtáros, Aba; **Ughy Jenő,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Vértesy Miklós,** az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; **Zsidai József,** a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárának igazgatója.

Ára: 4,— Ft

A székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár új szabadpólcos tere
(MTI foto — Tormai Andor felv.)

„INDEX” 25449